

Tamasi Mihály

A 170 éves falu
Királyhegyes

Szerkesztő: Tóth Ferenc (Makó)

Szeged – Királyhegyes 2014.

Tartalom

Telepítés, falualapítás 1844-ben.....	3
A falualapítók, a kezdők képviselői.....	10
Társadalmi mozgások az 1920-as évek után.....	19
Fronthétköznapiok Királyhegyesen 1944 szeptember 24-e és október 6-a között. Visszaemlékezés.....	55
Életrajzi Lexikon.....	93
Források.....	146

TELEPÍTÉS, FALUALAPÍTÁS 1844-BEN

1844-ben az itt elterülő királyi kincstári birtokból 2000 kishold területet használtak fel az új dohánykertész község telepítésére. A 2000 kisholdból azonban 200, más források szerint 160 kishold nádas, vízfolyásos, értéktelen terület volt, amelyet nem használtak fel. Az 1800, illetve 1840 kisholdból 90, illetve 92 db 20 kisholdból álló telepet alakítottak ki, amelyet számmal (numerus) jelöltek. Egy telep a következőkből tevődött össze: a dohánytermesztő és szántóföldekből minden nyomásban 5 hold, három nyomásban tehát,

Összesen	15 hold
a rétekből	2 hold
a legelőből	2 hold
a házitelekből	1 hold
(házhelyekből)	

A telepítési terv vázlatrajza

Az új dohánykertész községet zömmel az Apátfalváról kisebb részben Makóról és a környező településekből betelepült 60 zsellér család alapította. A számukra kimért földet a kincstár hosszú időre szóló bérletre adta azzal, hogy évtizedek múlva a földet megvásárolhatják. A telepítési vázlaton látható az újonnan telepített község szerkezete. A falu észak-déli irányban fekszik és a három utca is ilyen irányú és a települést középen keleti-nyugati irányú keresztutca (köz) szeli át, a falu déli részén pedig a temető és a fakert. A falu nyugati részén fekvő utcát kezdetben Kis utcának, a középen elhelyezkedőt Nagy utcának, a keleti részen elhelyezkedő Tüskös utcának nevezték, mert a Maros mellett fekvő, a folyó árvize által elpusztított Tüskös (Töviskes) nevű településről származó betelepülők a következő években fokozatosan népesítették be.

A községbe elsődlegesen betelepült 60 zselércsalád azonban két jellegzetes csoportból állott. A nagyobb csoportot a birtokos családok azon fiatal férfi tagjai alkották, akik még nem kötöttek házasságot, így szülei, családjuk vagyonából még nem részesedtek, ezért vagyontalannak, zsellérnek számítottak. A kisebb csoport azokból állott, akiknek szülei is zsellérek, vagyontalan napszámosok voltak. A telepítési vázlatrajzon jól látható, hogy egészen alacsony területű, kisházhelyeket is mértek ki, ahová a valódi zselléreket, napszámosokat telepítették. Az volt ezzel a kincstár célja, hogy olcsó munkaerőt biztosítson a munkaigényes dohánytermesztéssel is foglalkozó birtokos gazdáknak.

A telepítéskor összesen 113 házhelyet mértek ki. Mivel a 20 kisholddal telepek száma 90, illetve 92 volt, amelyekhez ugyanennyi házhely tartozott, így a földnélküli, kisházhelyek száma 21, vagy 23 volt. Ugyanennyi valódi zsellércsalád települt a faluba. Ebből következik, hogy a 90, illetve 92 házhelyen 39, illetve 37 házhelyen osztottak. Ez azt jelentette, hogy ezek a

birtokos gazdák többségében nem egy (20 kisholdas) telepet (numerust), hanem kettők (40 holdat), vagy éppen hármat (60 holdat) béreltek.

A két vagy három telepet (40 vagy 60 kisholdat) bérlő gazdáknak kezdetben minden bizonnyal szüleik, családjuk nyújtott segítséget igaerővel, mezőgazdasági szerszámokkal, vetőmaggal, jószágokkal, munkával gazdálkodásuk megkezdéséhez, folytatásához. Az egy telepet (20 holdat) bérlők között bizonyára volt néhány valódi zsellér, vagyontalannak számító, akiknek több gyermekük volt és gyerekeik segítségével végezték a munkaigényes dohánytermesztést és szántóföldjüket is jórészt kézi munkával művelték.

A földnélküli, vagyontalan zsellérek, napszámosok a gazdák dohánytermesztésében kaptak munkalehetőséget, de részes aratást, kukoricakapálást, kukoricatörést és más munkát is vállaltak.

A falualapítók számára sok nehézséggel járt az új helyen a gazdálkodás megkezdése, a házépítés, a termelőmunka folytatása. A dohánytermesztéshez kevesen értettek, ami súlyos gondot jelentett számukra.

A falualapítók névsora (a sorszám egyben a házsámot is jelenti):

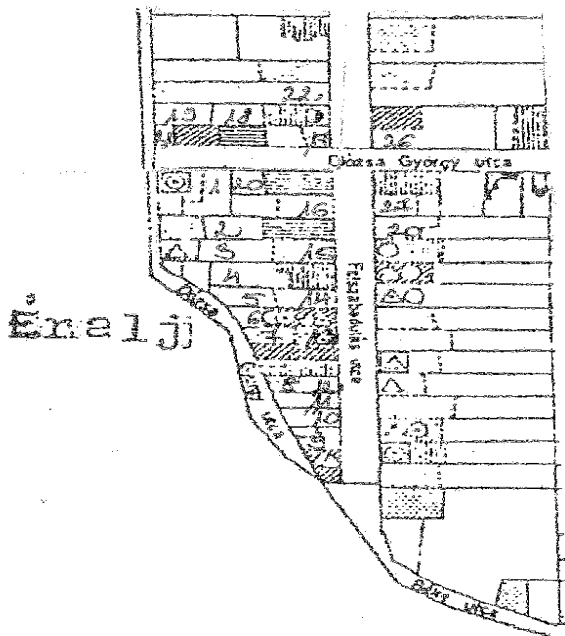
1. Vígh Antal	31. Juracsek János
2. Csikota Mihály	32. Gázsó István
3. Kocsis János	33. Csányi Antal
4. Furák Pál	34. Mátó Balázs
5. Kovács István	35. Langó János
6. Beke József	36. Varga Balázs
7. Tamasi János	37. Szentesi János
8. Sisák István	38. Bárdos Antal
9. Ferencsik Mihály	39. Vígh Mihály

10. Bálint József	40. Szirbik Miklós
11. Bogár Mátyás	41. Varga Márton Pál
12. Takács Mátyás	42. Nagy Ignáczné
13. Bohai Ferenc	43. Kiss Mihály
14. Ferncsik András	44. Tóth Laczi Antal
15. Ludányi András	45. Kókai József
16. Baka Mátyás	46. Fejes Ferenc
17. Szabó József	47. Csikota István
18. Faragó István	48. Kovács János
19. Farkas István	49. Varga Pál
20. Ferencsik András	50. Kardos István
21. Leskovics Pál	51. Farkas Antal
22. Sóki Ferenc	52. Korom János
23. Bernát Ferenc	53. Kerekes Mátyás
24. Olasz Imre	54. Kovács József
25. Német Ambrus	55. Juhász Mihály
26. Börcsök Antal	56. Varga Ferenc
27. Nemes Keresztúry Mihály	57. Dinnyés Ferenc
28. Diósi János	58. Magyar János
29. Vígh András	59. Sütő Mihály
30. Keresztesi Balázs	60. Furák János

A falualapítás utáni időszakban a nehézségekkel küzdő gazdák között voltak olyanok, akik lemondtak bérelt földjük egy részéről vagy egészéről, amit újonnan betelepült igyekvő gazdák vettek át, vettek bérbe. A királyi kincstár erre lehetőséget nyújtott. Így a telepítést követő évtizedekben folyamatosan változott és egyben gyarapodott is a község lakossága.

A délnyugati falurész őrizte meg leginkább régi településszerkezetét.

**A délnyugati falurész első lakói
(a sorszám egyben a házsámot is jelenti):**

1 Vígh Antal	13 Bohai Ferenc
2 Csikota János	14 Ferencsik András
3 Kocsis János	15 Ludányi András
4 Furák Pál	16 Beke Mátyás
5 Kovács István	17 Szabó József
6 Beke József	18 Faragó István
7 Tamasi János	19 Farkas István
8 Sisák István	20 Ferencsik András
9 Ferencsik Mihály	21 Leskovics Pál
10 Bálint József	22 Sóki Ferenc
11 Bogár Mátyás	
12 Takács Mátyás	26 Börcsök Antal
27 Nemes Keresztúry Mihály	

A falurész lakóinak többségét napszámos családok alkották, akik az aprócska házhelyen épült házaikban éltek. A névsorban szereplők közül csak a szerző családja, a Tamasi család élt itt több nemzedéken át éralji házában, amelyet csak az 1950-es években bontott le és épített új otthont az újtelepen. A 9-es számú házat és a 20-as számú házat is egészen a legújabb időkig birtokolta a két Ferencsik család. A nemes Keresztúry család a 27-es számmal jelzett nagy kiterjedésű házhelyet foglalta el, amelyen a legutóbbi időkig élte életét.

Visszatérve az egész falu életére, megállapítható, hogy a község népének súlyos nehézségekkel kellett megküzdenie az életért, a jövőért. A kincstártól bérelt földjüket is csak az 1920-as években tudták végleg megváltani, megvásárolni, csak ekkor következett be a bérelt földek örök váltsága.

A FALUALAPÍTÓK, A KEZDŐK KÉPVISELŐI

Baka Mátyás (Apátfalva, 1821 – Királyhegyes, 1905)

A falualapító 60 családfő egyike. Apátfalvi kisbirtokos családból származott, de 23 éves korában zselléreként települt a faluba. Dohánytermeléssel, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott. Idős korában, 84 évesen halt meg.

Bakai Jakab (Apátfalva, 1819 – Királyhegyes, 1901)

Zselléreként, 25 éves korában települt az újonnan alapított kertészközségbe. Földműves-napszámosként élt a faluban, a gazdáknál az első évben a dohánytermesztésben vállalt munkát, később pedig részesaratóként dolgozott. 82 éves korában halt meg.

Beke Mihály (Apátfalva, 1818 – Királyhegyes, 1899)

Családjával 26 éves korában Apátfalváról települt a faluba. Kisbirtokos. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. Magas kort élt meg, 81 éves korában halt meg.

Bernát Ferenc (Apátfalva, 1784 – Királyhegyes, 1865)

A falualapító családfők egyike. Apátfalváról 50 éves korában települt a községbe.

Dohánytermeléssel, földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 81 éves korában halt meg.

Blaskovich Bertalan (?, 1794 – Nagy-Királyhegyes, 1858)

A nemesi birtokos Blaskovich-család Hont megyéből származik. A 18. században egyik ága Tápiószelén, másik a királyhegyesi pusztán telepedett le.

A királyhegyesi ág első fő képviselője Blaskovich Bertalan. 1834-ben a Makón lévő vármegyeháza bővítésére 200 forintot adományozott. 1843-ban a rögtönítelő bíróság elnökévé választották, de e tisztséget nem fogadta el.

A nagy-királyhegyesi Blaskovich-birtok az 1800-as évek közepén meghaladta a 7.000 kisholdat.

A család leszármazottai, az 1828-ban született István, az 1862-ben született Aladár és az 1871-es születésű Ernő aktívan nem vettek részt Csanád megye közéletében.

Csikota János (Apátfalva, 1832 – Királyhegyes, 1897)

Szüleivel Apátfalváról költözött az újonnan alapított kertészközségbe.

Az anyakönyvi bejegyzés szerint 65 éves korában bekövetkezett halála előtt mezőőrként élt és dolgozott a faluban.

Daróczi Imre (Bökény-Beka 1828 – Királyhegyes, 1896)

Bökényből, korabeli nevén Bekából települt az újonnan alapított kertészközségbe.

Kisbirtokos. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

Fejes Mátyás (Apátfalva, 1827 – Királyhegyes, 1904)

Földműves-napszámos családból származott. Szüleivel települt az újonnan alapított kertészközségbe.

Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 77 éves korában halt meg.

Ferencsik Mihály (Apátfalva, 1834 – Királyhegyes, 1918)

Családjával Apátfalváról települt a faluba. Gazdálkodó. Az 1800-as évek utolsó évtizedeiben a legtöbb adót fizetők közé tartozott. 84 éves korában halt meg.

Gaszó István (Apátfalva, 1815 – Királyhegyes, 1873)

A falualapító családfők egyike. Apátfalváról 29 éves korában települt a községbe.

Dohánytermeléssel, földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

Horváth Mihály (?, 1789 – Apátfalva, 1869)

Római katolikus pap, plébános, tb. kanonok.

1811-ben szentelték pappá. 1813-ban plébános Pécskán, 1814-ben Kisjenőn, 1817-1835 között Kiszomboron. 1831-ben szentszéki és Csanád megyei (egyházi) bírónak is kinevezik.

1835-től 1869-ben bekövetkezett haláláig Apátfalván plébános és 1835-ben megkapja a tiszteletbeli kanonoki címet is.

Az 1844-ben létesült Királyhegyes telepes község római katolikus lakói az apátfalvi egyházközséghez tartoztak. Vallási életüket az apátfalvi plébános szervezte.

Papi szolgálata idején a 8 öl hosszú, 3 és fél öl széles, vert falú, cseréppel fődött, torony nélküli imaház – amelyet oltárral, nagyképpel és padokkal láttak el – 1852-55-ben építették és Szent kereszt tiszteletére szentelték föl.

Keresztúri János (Apátfalva, 1816 – Királyhegyes, 1905)

A faluba települt több nemes Keresztúry (Keresztúri) család egyikének tagja. Kisbirtokos családból származott. Fiatal korában, 1844 után települt az újonnan alapított kertészközségbe. Kisbirtokosként földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

Magas kort élt meg, 89 éves korában halt meg.

Keresztúri József (Apátfalva, 1829 – Királyhegyes, 1906)

Az erdélyi Lugosról Apátfalvára költözött szegény sorsú nemes Keresztúry-család leszármazottja, aki a falualapítás után települt a községbe.

Kezdetben kevés földdel rendelkezett, de szorgalmával, hozzáértő gazdálkodásával fokozatosan gyarapította földterületét, vagyonát.

Közeli rokoni kapcsolatba került a Nemes Keresztúry Mihály leszármazottjával, Keresztúri István kováccsal, az öreg Nemes kováccsal. Így fia és Keresztúry István kovács közösen vásárolt cséplőgépet, amelyet a falusiak a Nemesek cséplőgépeinek neveztek.

Keresztúri József (1830 – Királyhegyes, 1903)

Szüleivel települt a faluba.

Kisbirtokos családból származott. Kisbirtokos gazdaként földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

Kiss Mihály (Makó, 1813 – Királyhegyes, 1880)

A falualapító kertészek, földművesek egyike. Makóról 31 éves korában települt a községbe.

Kisbirtokos. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

**Langó Istvánné Ferencsik Rozália (Apátfalva, 1840 –
Királyhegyes, 1918)**

Családjával Apátfalváról települt a faluba. Férje gazdálkodó volt. 78 éves korában halt meg.

Langó János (Apátfalva, 1816 – Királyhegyes, 1873)

A falualapító családfők egyike. Apátfalváról 28 éves korában települt a faluba.

Kisbirtokosként dohánytermeléssel, földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott.

Mátó Balázs (Apátfalva, 1813 – Királyhegyes, 1869)

A falualapító családfők egyike. Apátfalváról 31 éves korában települt az újonnan alapított kertészközségbe.

Dohánytermeléssel, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott.

**Mátó Antalné Veréb Rozália (Apátfalva, 1829 –
Királyhegyes, 1920)**

Családjával települt a faluba. Férje földműves, gazdálkodó volt. 91 éves korában halt meg.

**Nemes Keresztúry [Keresztúri] Mihály (Apátfalva 1817 –
Királyhegyes 1879)**

A nemes jogállása falualapító Keresztury família képviselője, aki a nemes jelzöt előnévként használta. Valószínűleg az 1848-as forradalom hatására erről lemondott és még vezetéknevét is –i végződéssel írta. Családja a telepítéskor a falu nyugati részén észak-déli irányú Kis utca és a községet kelet-nyugati irányban átszelő keresztutca (köz) déli sarkán fekvő telket kapta, amelyen családi házát felépítette és gazdasági udvarát kialakította. A család több nemzedéken át ugyanezt a területet birtokolta egészen a legutóbbi időkig.

Simon Ferenc (Szemlak, 1844 – Királyhegyes, 1921)

Arad megyéből egyénileg települt családjával a faluba. Zselléreként, napszámosként élt. 77 éves korában halt meg.

Simon Mihály (Apátfalva, 1821 – Királyhegyes, 1902)

Apátfalváról az 1850-es években települt az újonnan alapított kertészközségbe. Kisbirtokos családból származott, maga is kisbirtokosként élt a faluban. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 81 éves korában halt meg.

**Szabó Mátyásné Börcsök Erzsébet (Bökény, 1840 –
Királyhegyes 1920)**

A Magyarcsanádhoz tartozó Bökényből (Bekából) települt a faluba. A Börcsök-család a magyarcsanádi határban birtokolt földet. Családja földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 80 éves korában halt meg.

**Szántó Istvánné Mágori Anna (Makó, 1822 – Királyhegyes,
1918)**

A falu alapítása után férjével Makóról települt a kertészközségbe. Férje földműves-napszámos volt.

Magas kort élt meg, 96 éves korában halt meg.

Szpak János (? , 1822 – Királyhegyes, 1887)

Lengyel származású tanító. 1846-ban költözött a faluba. A községben élő családok gyermekeit tanította, s egyben a jegyzői feladatokat is végezte. 1848-ban kötött szerződést vele a községi önkormányzat, tanítói, kántori, ha-rangozói és jegyzői feladatairól, továbbá járandóságáról. 1873-tól jegyzői megbízatása megszűnt, de tanítói munkáját tovább folytatta egészen 1887-ben bekövetkezett haláláig.

Szögi Ferenc (Torda, 1833 – Királyhegyes, 1920)

Nem a szervezett betelepítés során, hanem családjával önállóan települt a faluba. Zselléerként, napszámosként élt, a helyi gazdáknál vállalt a dohánytermesztésben, az állattenyésztésben, a

földművelésben munkát. Magas kort ért meg, 87 éves korában halt meg.

Tamasi János (Apátfalva, 1842 – Királyhegyes, 1905)

Apjával, id. Tamasi Jánossal települt az újonnan alapított kertészközségbe. A 21-23 földnélküli napszámos egyike, aki a kincstártól csak kis területű házhelyet kapott bérbe, földet nem. A kincstárnak az volt ezzel a célja, hogy olcsó munkaerőt biztosítson a munkaigényes dohánytermesztéssel is foglalkozó gazdáknak.

Sokgyermekes családapa. Gyermekei, leszármazottai zsellérek, napszámosok voltak.

Tóth József (Tüskös, 1831 – Királyhegyes, 1898)

Zselléreként települt a Maros áradása következtében elpusztult Tüskös községből a faluba. Családja házhelyet a település délkeleti részén kapott, ahol házát felépítette. Földműves-napszámosként élt a kertészközségben.

Varga Jánosné Gerkó Anna (Apátfalva, 1816 – Királyhegyes, 1900)

Férjével, a falualapító családok egyikeként települtek Apátfalváról a kertészközségbe. Dohánytermeléssel, földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkoztak. Magas kort ért meg, 84 éves korában halt meg.

Veréb János (Apátfalva, 1841 – Királyhegyes, 1919)

Családjával települt a faluba. Gazdálkodó, földműves. 78 éves korában halt meg.

Vígh István (Apátfalva, 1829 – Királyhegyes, 1924)

1848-49-es honvéd. Családjával Apátfalváról települt a faluba. Tizenkilenc évesen részt vett honvédként az 1848-49-es szabadságharcban. Földműves, gazdálkodó. Az 1800-as évek végén a legtöbb adót fizetők sorába tartozott. Mint 1848-as honvédnek, megbecsülésben volt része. Magas kort ért meg, 95 éves korában halt meg.

Vízhányó István (Tüskös, 1821 – Királyhegyes, 1898)

A Maros áradása következtében elpusztult Tüskös községből települt a faluba az 1850-es években. Kisbirtokosként földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 77 éves korában halt meg.

Zsiga József (Makó, 1838 – Királyhegyes, 1921)

Családjával Makóról települt a faluba. Zsellérként, napszámosként élt. 83 éves korában halt meg.

TÁRSADALMI MOZGÁSOK AZ 1920-ES ÉVEK UTÁN

Közismert, hogy Erdei Ferenc legelső szociográfiai tanulmányát a Makó melletti kis faluról, Királyhegyesről írta, amely a Századunk című folyóiratban 1931-ben jelent meg. A település történetesen a szülőfalum, így ezt a körülményt az első jelképes találkozásomnak tekintem Erdei Ferencsel.

Jelképes és valódi találkozásim Erdei Ferencsel

A véletlen teremtette szimbolikus kapcsolatot erősítette, hogy nem messze lakott tőlünk a faluban *Sarró András*, aki gyerekkorom éveiben, az 1930-as évek elején, közepén rendszeresen járt dolgozni a falutól nem messze fekvő, Erdeiék anyai, Szabó ágon örökölt tanyai gazdaságába. A föld nélküli napszámos, Sarró András sűrűn mesélte a szomszédoknak, hogy a tanyán, két hozzá nagyjából hasonló korú diák Erdei-fiú, Ferenc és Sándor éppúgy részt vesz a nyári mezőgazdasági munkában, mint ő, a napszámos. Azt is följánlották neki, hogy mivel nagyjából hasonló korúak, tegeződjenek, amihez ők mindenképpen ragaszkodtak. András először nem is értette, hogy mit akarnak, mert teljességgel lehetetlennek tartotta, hogy ő, a napszámos diákokkal, majd felnőtt értelmiségiekkel, urakkal tegeződjön. Az Erdei-fiúk azt hangoztatták, hogy ők nem urak, hanem parasztból lett demokrata értelmiségiek, minden embertársukat egyenrangúnak tartanak magukkal. András lassan megszokta a tegeződést. Noha évekkel később Erdeiék elköltöztek Makóról, évekkel, évtizedekkel később is felkereste a miniszter Erdei Ferencet, aki mindig örült a találkozásnak, és a régi barátsággal fogadta őt.

Az 1940-es évek elején az un. falusi tehetségmentő akció keretében a három napos képességmegállapító vizsga eredményes letéte után falusi ösztöndíjasként a szegedi piarista gimnáziumba kerültem. Jó néhányan, Csongrád és Csanád megyei falusi gyerekek, akik átestünk a szigorú szűrővizsgán, megkezdtek gimnáziumi tanulmányainkat. Idegen világ volt számunkra a nagyváros, a gimnázium, amelyben mi, faluról, tanyáról jött parasztyerekek valamiféle csodabogaraknak tűnhettünk föl. Az idegen környezet összekovácsolt bennünket, amolyan csakazértis elszántság, paraszti mivoltunk tudatos vállalása alakult ki bennünk. Ez vezetett bennünket a népi írók könyveinek olvasásához. Szenvedéllyel, le nem írható felszabadultságérzettel vetettük magunkat ezekre a könyvekre. Erdei Ferencről azonban, a szülőfalummal határos Makó szülöttéről csak elvétve hallottam, s nem emlékszem, hogy művei közül valamelyiket is végigolvastam volna. A háború után könyvei gyakrabban a kezembe kerültek, és a politikai események nyomán is egyre többször szóba került a neve. Diákvitáinkon is gyakran szó esett róla.

Azért támadt föl érdeklődésem múltja, küzdelme, törekvései iránt, mert a háború előtti években mi is próbálkoztunk hagyatatermesztéssel, szüleim is ilyen módon igyekeztek kitörni a szegénységből. Ez azonban nem sikerült.

Az 1940-es évek végén makói népi kollégista koromban az eddig elmondottak ismeretében hallatlan izgalommal olvastam Erdei műveit. Lenyűgöztek szabatosan fogalmazott, szűkszavú, a parasztság életét, törekvéseit gazdagon tükröző mondatai, amelyeken csak néha ütött át a szenvedély heve.

Már sok Erdei-művet áttanulmányoztam, amikor megtudtam, hogy legelső, fiatalkori szociográfiai tanulmányát szülőfalumról, Királyhegyesről írta. Érthető izgalom fogott el, mikor ezt megtudtam, s minél hamarabb szerettem volna elolvasni. A

Századunk című folyóirat korabeli számát kellett megkeresnem, mert csak abban volt olvasható ez a legelső, de már jórészt érett, az Erdei-művek minden fontosabb jellegzetességét magán hordozó kis tanulmány. Jóval később, újságíró koromban az 1950-es évek végén a megyei lapban megjelent szülőfalumról szóló egyik cikkemben idéztem a tanulmányból, mert a fiatal Erdeinek a régi nyomort és elesettséget idéző szavai nagyon felkavartak, újra megdöbbenettek, pedig gyermekkoromban én is ismertem azt az életet. Cikkem megjelenése után néhány nappal haza készültem.

Megmagyarázhatatlan az az érzés, az a kis szorongással vegyes öröm, amely akkor tölti el az embert, ha a kedves, a legszebb gyermekkori élményeket idéző szülőfalujába tér haza. Nagy boldogság az, ha az ember hosszú távollét után találkozik testvéreivel, rokonaival, ismerőseivel és a régi jó pajtásaival, akikkel annyi közös élményben volt része, akikhez annyi szívdobogató emlék fűzi. Mindig egy kis büszkeséget éreztem, ha a falumbeli dolgos kezű, munkában meghajszolt parasztember ismerőseim megemlítették, hogy az újságban olvasták ezt vagy az a cikkemet. Ez az említett hazalátogatásom azonban majdnem szégyenletes megfutamodásba torkollott. Alig léptem át a küszöböt, az izgalomtól és örömtől még szólni sem tudtam, mikor csak úgy záporoztak rám a dühös kifakadások: *„Magsértettél bennünket! Magszégyenítetted a falut! Hálátlan ember vagy. Ezt igazán nem vártuk tőled!”*

A közeli rokonok ostromozása azonban még ennél is lesújtóbb volt: *„Hogy mit kellett nekünk miattad kiállnunk!”* – pirongattak – *„Hogy még azok is az öklüket rázták, akik nem szoktak újságot olvasni. Mit csináltál, te hálátlan?!”*

Csak később értettem meg a nagy felháborodás okát. A cikkemben szereplő Erdei-idézet megdicsérte a falu lakóit, mert *„tisztaság található mindenütt, kívül mindent mosnak, súrolnak,*

meszelnek. De a lakás belül piszkos és mindenütt sok a légy.” Ez okozta a nagy felháborodást. Valóban, emlékeztem én, hogy mi gyerekek is milyen nagy ügybuzgalommal irtottuk a legyeket azokkal az ügyes, bőrnyelves légycsapókkal. Az igyekezet akkor is megvolt, de az eredmény kevés.

Az 1950-es évek végén újságíróként már személyesen is találkoztam Erdei Ferencsel. Majd évekkel később, az 1960-as években kis történész csoportunk hozzákezdett az ő támogatásával Makó legújabb kori történetének feltárásához, feldolgozásához. Többször felkerestük Budapesten a Hazafias Népfront székházában főtitkári szobájában, ahol megvitattuk kutatásaink eredményeit és tanácsokkal látott el bennünket további munkánkhoz.

Esetenként Királyhegyesről is ejtettünk néhány szót. Érdeklődött az ismerőőkről. Kérdezte hogyan fejlődik a falu és bátorított, hogy foglalkozzam szülőfalum életével, az ott végbe menő változásokkal.

Az akkori tanácsát megfogadva érdemes áttekintenünk, hogy az elmúlt közel nyolc évtizedben hogyan változott Királyhegyes lakosságának élete, hogyan változott a falu társadalma. Annál is inkább, mert ebből következtetéseket vonhatunk le az egész parasztság, az egész falusi társadalom átalakulási folyamatára vonatkozóan.

Nyolc évtizeddel ezelőtti falurajz

Királyhegyes telepes, dohánykertész-község, melyet apátfalvi és más környékbeli zsellérek alapítottak kincstári birtokon 1844-ben. A kincstártól bérbe kaptak egy-egy telepet, 20 kisholdat, amely 1 kishold telekből, 12 kishold szántóból és a közös legelő egy-egy családra eső részéből állott. A bérleti szerződés kötelezővé tette minden család számára a dohány termesztését, mert a

beszolgáltatott dohánynal fizették a bérleti díjat. Később pénzben törlesztettek, ami súlyos terhet jelentett számukra. Az 1920-as években került sor az „örökváltság” megfizetésére, így tulajdonukba került az addig bérelt földjük. Ugyanilyen dohánykertész múltú község a szomszédos Csanádalberti és Kövegy, valamint a némileg távolabbi Pitvaros, Ambrózfalva és Nagyér is.

Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint az 1007 lakost számláló Királyhegyesen valamivel több, mint 300 család lakott. Körülük hozzávetőleg 100 napszámos, mintegy 200 pedig törpe- és kisbirtokos család volt. A keresők száma meghaladta a családokét, mert a napszámos családok fiataljai helyi és makói tanyai gazdákhöz béresnek álltak, a lányok pedig házi cselédként jómódú makói családoknál vállaltak munkát. A falu gazdasági erejéről némi képet nyújt az állatállomány. Az 1930-as évek közepén 224 szarvasmarhát, 225 lovat, közel 1000 sertést, néhány juhot és több, mint 3000 baromfit tartottak a községben.

Erről a településről írta falurajzát közel nyolc évtizeddel ezelőtt *Erdei Ferenc*.

A falu társadalmi viszonyairól, a zsellérek, vagyis a napszámosok, valamint a gazdák helyzetéről a következőket állapította meg:

„A társadalmi rétegződés természetesen a birtokmegoszláson alapszik. Legzártabb réteg a zselléreké. Maguk közt hasonlónak, ami kis társadalmi életük van, az egymás közt folyik le. Nyári, őszi és tavaszi életük embertelen munka, a téli életük pedig pihenés és unatkozás. A törpebirtokosok csak úgy járnak napszámba, mint a zsellérek, de földjük egy kicsit könnyebbé teszi életüket. Mindenben egy árnyalattal jobban élnek, mint a zsellérek, azért ők is szegény emberek.”

Leírja, hogy a körülbelül ezer lakosú faluban 100 család egyáltalán nem rendelkezik földdel. Nyolcvan zsellérnek háza sincs, ezek 3-5 mázsa búzáért árendás házban laknak. Munka- és megélhetési lehetőségeiket a következőképpen ecseteli:

„Akiknek sem saját tulajdon-földjük, sem bérletük nincs, azok nem találnak mindnyájan megélhetést a faluban. A makói tanyák és a Blaskovich-uradalom a két fő munkahelyük. A szegény zsellérember iskolásgyerekeit is elállítja, hogy csak el tudja, kanásznak, libapásztornak a szünidőben. Fél-egy mázsa búzát és valami ruhaneműt fizetnek ilyen gyerekek. Ha lemarad az iskolából, a lány Makóra megy szolgálonak, havi 20-30 pengő bérér, a fiú makói tanyára béresnek 15-20 mázsa évi bérért.”

Azonban nemcsak a napszámosok sorsa ilyen embertelen:

„Az eladósodás egyébként szinte kétségbeejtő. Olyan gazda, aki nem tartozik, 35-40 ha van. A többiek adóssága meghaladja a 40 ezer pengőt. Egy hold földre átlag 200 pengő esik. Az idei szűkebb termés még jobban sietteti az eladósodást. Az eladósodás utolsó jelensége a gazdasági romlásnak. Előtte már minden eladhatót eladtak. Ma ez a leépítés dominál. Kevesebb jószág, kevesebb befektetés, olcsóbb ruha, sőt rosszabb táplálkozás. Az eladósodás siettetője és fokozójaként szerepel itt Királyhegyesnek 30 ezer pengő közterhe van.”

Ezen a helyzeten nem is lehetett csodálkozni, mert ekkor dühöngött a nagy gazdasági válság.

A helyi lakosság életkörülményeit így jellemezte:

„Gyenge eredményű termelés és rosszul fizetett munka szűkre szabja a fogyasztás és az élet kereteit. Lakás, táplálkozás hiányos és nem kielégítő.

Ami a lakásviszonyokat illeti, tudni kell, hogy Királyhegyesen 268 ház van 426 szobával. A legtöbb a benne lakónak a tulajdona. Háztalan zsellér 80 van, ezek árendás házban

laknak, 3-5 q búza bérért... A vármegyei szabályrendelet is előírja az építési módot: egy szobát ki kell padolni és meghatározott nagyságú két ablakot kell rá vágni. A zsellér, aki csak egy szobát épít, így csinálja. Erre kényszeríthetik. Arra azonban nem, hogy benne is lakjon. Csinál egy házikonyha nevezetű vityillót az udvarra vagy a házvégihez és abban lakik télen-nyáron. A nagyablakos, padolt szobát nem állja, nem az ő testéhez szabott. A gazda, akiben él a változás csirája kényszerítés nélkül is nagy ablakot csináltat és kipadoltatja a szobáit, hármat is utcahosszába építve. De ő sem tud mit kezdeni vele. Egyben lakik. Az olyan, mint a többi parasztszoba, csak padolt és világosabb, a másik kettőben pedig szétosztja azt, mai szegényebb helyen együtt van a tisztaszobában.”

A falu lakóinak táplálkozásáról ezt állapította meg: „A lakásviszonyokhoz hasonlóan a táplálkozás is tökéletlen. Két oka van a ki nem elégtő táplálkozásnak. A gazdának volna ugyan, mert termeli vagy termelhetné, de mindennek a színétjavát eladja vagy nem is termeli. Kenyeret, disznóhúst eszik, mert az – olcsó. A szegény zsellérnek nincs is miből kielégítően táplálkozzon. Mert bár olcsó általában az élelmezés, a még olcsóbb munkabérből nemigen futja.”

Erdei amikor látteleletet készített a helyi lakosság életéről, azt kutatta, hogy milyen változások mennek végbe az ország egész parasztágának, az egész falusi társadalomnak az életében. Szociográfiai feladatát így fogalmazta meg:

„A falurajz írója előtt kettős a feladat tehát: összegyűjteni a régi műveltségéből, ami még megvan és a változást leírni, ahogy egy faluban ma is történik. Mert ugyanaz történik mindenütt, csak egyik falu előbb egy-két állomással, a másik hátrább.”

Falurajzában a legfontosabb gondolata, legfontosabb következtetése az, hogy a műveltség kérdésein túlmenve a

parasztélet minden területét figyelembe véve foglalkozik a változások összetevőivel, lényegével. Megállapítja, hogy Királyhegyes a változások tekintetében kezdeti állomás. *„Minden ok, amely másutt a parasztlelet átváltozását előidézte, itt vagy hiányzik, vagy kisebb mértékben van meg. Hiányzik a belső ok: a parasztlelet kiszélesedése a vagyonosodás folytán.”*

Számára tehát fő pozitív folyamat a parasztlelet kiszélesedése, amit a vagyonosodás, a gazdasági megerősödés segít elő. A királyhegyesi helyzet elemzéséből kitűnik, hogy a parasztlelet kiszélesedése nála komplex fogalom, amely magában foglalja a paraszt családok anyagi, gazdasági viszonyainak javulását épp úgy, mint a parasztság civilizálódását, lakáskörülményeinek, egészségügyi viszonyainak javulását, műveltségének korszerűsödését. Vagyis a paraszti polgárosodás gondolata jelenik meg a tanulmányban kezdeti formában.

A falu társadalmi tagolódása 1930-ban

Erdei 1931-es falurajzában elsősorban a helyi parasztság társadalmi rétegződésével foglalkozott, de a falu társadalmában más, kis, de növekvő csoportok is léteztek és a változások előidézői voltak.

Létezett a római katolikus pap, a főjegyző és a tanítók alkotta szűk értelmiségi elitnek tekinthető csoport. Sajátos réteget képezett a községi alkalmazottak (aljegyző, községi kocsis kisbíró, a postás, a levélhordó, szülésznők, útkaparó stb) csoportja, amelyet a szociológia altiszti rétegnek nevezett.

A változás a fejlődés jeleként gyarapodott az iparosok (traktoros-gépészek, kovácsok, bognárok stb) és a kereskedők csoportja. Számuk az 1930-as évek elején elérte a 20-at.

A gazdasági válság ellenére volt már 10 olyan gazda, aki képes volt korszerűsíteni gazdaságát, egy részük traktort, cséplőgépet vásárolt, gabonát termelt, eladásra is hizlalt sertést. Vagyis gazdasága már képes volt rendszeres árutermelésre.

A falu társadalmában a legszélesebb réteget a törpe- és kisbirtokos (3-50 holdas) gazdák alkották. Ők már nem parasztnak, hanem gazdának tekintették magukat. Kisebb csoportot jelentett a napszámosok, mezőgazdasági munkások rétege.

A község társadalmi tagolódása 1930-ban,
A keresők megoszlása

Társadalmi réteg	fő	%
Értelmiségi	5	1,4
Községi altiszt	12	3,5
Iparos, kereskedő	20	5,8
Árutermelő gazda	10	2,9
Törpe- és kisbirtokos	190	54,7
Napszámos	110	31,7
Összesen	347	100,0

Azok a társadalmi csoportok, amelyek a polgárosodás előremozdítói lehetnek volna (értelmiség, iparosok, kereskedők, árutermelő gazdák) mindössze 10 százalékot tettek ki. Erőtlenek voltak ahhoz, hogy átalakítsák a falu társadalmát. A helyi parasztság két nagy rétege, a birtokos gazdák és a zömében föld nélküli napszámosok közötti elkülönültség szinte feudális, rendi jellegű volt, ami az eltelt évtizedekben, sőt napjainkban is érezhető.

Az 1000 lélekszámú faluban mindenki ismert mindenkit. Mivel elég sok azonos vezetéknévű család élt a községben, hogy megkülönböztessék őket, mindegyik megkapta a rá jellemző

ragadványnevet. Két sokágú Keresztury család leszármazottai éltek a faluban, akik nemesi származásúak voltak. A falu telepítésekor, 1844-ben már elszegényedett, zsellérsorban éltek. Múltjukra utalva a Nemes ragadványnevet kapták. Azok azonban, akikre más valami volt a jellemző, foglalkozásuk alapján kaptak más ragadványnevet. (Gépész Bandi, Boltos Pista). Voltak családok, amelyeknek nevében a vezetéknév után a Sz betű szerepelt, ők a Szent ragadványnevet viselték, bár nem voltak különösebben szent életűek. A család régi foglalkozására utaló Subasa, Matyó ragadványnevek is éltek a faluban.

Gyerekkoromban, az 1930-as években a község népe egy közösséget, egy nagy családot alkotott főleg a külvilággal szemben. A ragadványnevé adásának és használatának közvetlen, baráti módja a falu egész társadalmára jellemző családi hangulat, családi viszonyok kifejezője volt. Ugyanakkor a napszámos és a birtokos réteg közötti különültség a gyerekek számára is érezhető volt. A birtokos gazdának a felnőttek világában a gazduram megszólítás dukált, az azonban nevetséges lett volna, ha a napszámost úrnak szólították volna.

Társadalmi mozgások az elmúlt évtizedekben

Falunk zárt viszonyaiban olyan lassú és külső szemlélő, vagy az utólagos, a helyi viszonyokat nem kellően ismerő elemző számára felismerhetetlen társadalmi mozgások mentek végbe, amelyek árnyaltabbá, színesebbé teszik a falu társadalmáról kialakult képet. Erre utalnak az egyes családok több nemzedéket átfogó felemelkedési pályái, a belső viszonyokat tükröző tapasztalataim és a korabeli anyakönyvek beható vizsgálata. E társadalmi mozgások közül az egyik legérdekesebb az, amely azt mutatja, hogy a zsellércsaládok fiataljai közül nem kevesen akartak

kitörni a falu zárt világából és a közeli Makó vagy más város szabadabb világába, társadalmába bejutni. A zsellér származású, szabadabb felfogású, vállalkozó szellemű cselédlányok igyekeztek városi férjet találni maguknak, s városi polgárok akartak lenni, ami némelyikük számára sikerült is. Apám mindhárom nőtestvére Makón ment férjhez és városi lakos lett. A napszámos fiataloknak az első nagy és vágyott felemelkedési stádiumot az jelentette, ha valamilyen ipari szakmát tanultak és a városban tudtak elhelyezkedni. További lehetőségük nyílt a katonai szolgálatuk során, amikor előmenetelt tanúsítva továbbszolgáló altisztek, tiszthelyettesek lettek a honvédségnél. Sokan igyekeztek felcserélni a béres- és cselédsorsot a katonai altiszti pályával. Ez mégiscsak emelkedést jelentett a megalázó szolgálatban való tengődéshez képest.

A törpe- és kisbirtokos parasztok gyerekei katonai szolgálatuk után inkább a csendőrséghez, esetleg a rendőrséghez próbáltak bejutni, ami néhányuknak sikerült is. Egészében véve azonban a birtokos parasztok s fiaik jobban ragaszkodtak a faluhoz, a paraszti világhoz, mint a napszámos, a zsellérréteg tagjai.

Figyelemre méltó felemelkedési pálya rajzolódott, alakult ki a feltörekvő birtokos családoknál. Ezek jó része nem a módosabbak közé tartozott, gazdálkodását nem tudta a kívánt mértékben fejleszteni, ezért más utat választott. A fiatal nemzedék egy-egy tagja a mezőgazdasághoz, a paraszti élethez kapcsolódó ipari szakmát tanulta ki. E nemzedék már képzetesebb, műveltebb volt, mint az előző, a szülői nemzedék, és felfogása, világlátása is változott. Míg a módos paraszti családok még a Horthy-rendszer idején sem tanították gyermekeiket, addig az említett paraszti múltú iparos családok már igen. Az első nemzedék még paraszt volt, a második iparos (kovács, bognár stb.), tehetséges gyermekeit tanította, s így a harmadik nemzedék már értelmiségi lett.

Az első szülő, aki középiskolába íratta gyermekét az 1910-es években, a községi kocsmásként volt. Fia, miután elvégezte a középiskolát, a faluban a községházán kezdett dolgozni, később segédjegyző lett. Ő már minden gyermekét taníttatta.

Az 1930-as években továbbra is elsősorban iparosok küldték gyermekeiket középiskolába, majd néhány kisbirtokos paraszt is és egyik tanuló társammal ketten az akkor indult országos falusi tehetségmentő akció révén falusi ösztöndíjként kezdtünk tanulni gimnáziumban. A háború előtt már több mint 10-en – köztük lány is – tanultunk középiskolában, néhányan a felsőoktatásban, s ketten ekkor már diplomás értelmiségiek voltak. Ez már olyan változás volt, amely kezdte feszegetni falunk zárt társadalmát. A község különböző társadalmi rétegeinek törekvését tükrözi, hogy tehát iparosok, törpe- és kisbirtokos parasztok, sőt, néhány napszámos család is taníttatta gyermekét, s a középiskolában tanulók között csak egy volt módosabb parasztcsalád gyermeke.

1945, a földosztás már érezhetőbben megváltoztatta a falu társadalmát. A napszámos családok a közeli Blaskovich-birtokból (amely közigazgatásilag Csanádpalotához tartozott) földjuttatásban részesültek, így törpebirtokossá váltak. A demokratikus átalakulás megindulása oldotta a társadalmi rétegek közötti régi merevségeket, de megszüntetni nem volt képes. Noha kialakult a polgárosodás lehetősége, a háború utáni viszonyok nem tették lehetővé, hogy a parasztgazdaságok, az ipari és kereskedelmi kisvállalkozások megerősödjének. Majd a pártállami diktatúra kiépülése, a téveszesítés, az államszocialista rendszer létrehozása mind politikailag, mind gazdaságilag elzárta a polgárosodás útját.

1949-ben a volt Blaskovich-birtok majorját a hozzá tartozó területtel Csikópuszta néven Királyhegyeshez csatolták, így a község lakóinak száma elérte az 1400-at.

Az ország politikai, társadalmi és gazdasági életében bekövetkezett kedvezőtlen változások újabb társadalmi mozgásokat idéztek elő. Egyre többen vállaltak munkát a közeli Makón, vagy más városban, amit a téészesítés is elősegített. Így a falu lakossága ekkortól csökkenni kezdett. Ehhez az is hozzájárult, hogy a volt cselédek, napszámosok politikailag aktívabb tagjai közül nem kevesen magasabb politikai, közigazgatási, gazdasági irányító tisztségbe kerültek, katonatisztté váltak. Az általános iskolát elvégzett fiatalok közül is egyre többen továbbtanultak, értelmiségivé válva városba kötöztek.

A falu két nagy rétege közötti különállásnak kifejezője volt, hogy a régi napszámosok, valamint a birtokos gazdák külön téeszbe tömörültek. Később azonban az 1960-as években a gazdasági észszerűségnek engedve a két téesz egyesült.

Erdei Ferenc az 1960-as évek végén *Város és vidéke* című művében igyekezett feltérképezni szülőföldje, Csongrád megye gazdasági, társadalmi, kulturális viszonyait, fejlődési tendenciáit. Első szociográfiai írásának színhelyére, Királyhegyesre nem tért vissza, de a faluval szomszédos és ugyancsak dohánykertész-községek csoportjának, Csanádalbertinek, Pitvarosnak, Ambrózfalujának és Nagyérnek a fejlődését, viszonyait elemezte.

A falucsoport múltjáról nagyjából ugyanazt írta, mint korábban Királyhegyeséről. A említett községekből azonban a 19. század végén nem kevesen kivándoroltak Amerikába, így csökkent e községek lakossága. Királyhegyesről azonban nem vándoroltak ki. Egy ember akadt, aki Kanadában próbált szerencsét, de néhány év múlva, az 1920-as években visszaköltözött szülőfalujába, Királyhegyesre. A községben ennek nyomán a Kanada (helyi kiejtésben Kanoda) ragadványnevet kapta.

Erdei az említett falucsoport múltjának ismertetése után ezt állapította meg:

„1948 óta is csökken a lakosság száma. Akkor még a négy községben közel 5000 lakos élt, 1968-ban pedig már csak 3700. Viszont a gyarapodás, az életszínvonal emelkedése és a civilizáltabb élet azóta bontakozott itt ki. Kis részben az ipari munkába eljárók nagyobb keresete révén, nagyrészt a négy mezőgazdasági termelőszövetkezet fejlődő gazdálkodása alapján.”

Az 1960-as évek végéig bekövetkezett fejlődésről a következőket írta:

„E négy kis falu mint lakótelep gyorsulón fejlődik, s e tekintetben a jövőjükben semmi bizonytalan nincs. Máris vízvezetéke van mindegyiknek, házaik épülnek, korszerűsödnek, utakat-járdákat építenek, villanyuk már régebb óta van, az alapszintű lakótelepi ellátás többé-kevésbé működik, de mindenesetre javítható. A lakóhelyi környezet már ma is vonzó: fás-virágos utcák és udvarok, parkos terek és még eleven szomszédi, sőt falusi közösségek. Egyenes vonalban és messze a jövőben fejlődhet mindez.”

Mindezt Királyhegyesről is írhatta volna.

A falu civilizálódásának, urbanizálódásának előrehaladásáról tanúskodott, hogy 1950-ben villamosították. A községhez csatolt Csikópuszta csak 1953-ban kapott villanyt. Az 1950-es évektől kezdve a családok lakóházaikat korszerűsítették, bővítették, sokan új, korszerű, több szobás házat építettek. Míg korábban a lakások egy szoba konyhások voltak, addig az 1960-as, 1970-es években gyarapodott a két és több szobás lakások száma. Az 1960-as években lakossági összefogással felépült a törpevízmű, a lakóházak közösségi és családi beruházással vízvezetékot kaptak, gyarapodott a fürdőszobával, vízöblítéses wc-vel ellátott lakások száma.

Az MSZMP Társadalomtudományi Intézete *Erdei Ferenc*nek a Királyhegyesről írott 1931-es szociográfiai tanulmányát alapul véve részletes szociológiai vizsgálatot végzett a falu társadalmáról

az 1970-es évek végén. A részletes szociológiai adatfelvétel a község minden aktív és inaktív keresőjére (639 fő) kiterjedt. Ezután 1980-ban információikat kiegészítették mélyinterjúkkal, valamint egy – szűkebb körű – időmérleg-felvétellel. Tapasztalataikat *Mókra László* foglalt össze közel 200 oldalas *Királyhegyes – Tények és feltevések* című könyvében, amely 1983-ban jelent meg.

A szerző a könyvében részletesen taglalja a falu társadalmi tagolódását, a parasztság felbomlásának helyi jelenségeit, a népességcsökkenés adatait, a foglalkozási megoszlás, az iskolai végzettség, a szakképzettség alakulását. Szól a létviszonyok, a jövedelmek megoszlásáról. A háztáji és kiegészítő gazdaságok pozitív szerepéről, a szabadidő felhasználásáról, a társas kapcsolatok alakulásáról is beszámol.

1980-ban a község lakossága az 1949. évi mintegy 1400-ról 902-ra csökkent. Az aktív keresők többsége a mezőgazdaságban dolgozott, de az ipari, építőipari foglalkoztatottak aránya fokozatosan növekedett az eltelt időszakokban.

A szerző ismerteti a község civilizálódásának, urbanizációjának eredményeit, a lakosság életkörülményeinek javulását, a lakásállomány korszerűsödését, a nagyüzem és a háztáji gazdaságok együttműködésének gazdasági és társadalmi hatását, pozitív szerepét. Ugyanakkor a feltárt hatalmas ismeretanyagból nem tud megalapozott következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy milyen strukturális változások következnek be a község társadalmában, illetve az egész ország falusi társadalmában.

Önyvében meg is állapítja: *„Előre kívánom bocsátani, hogy a vizsgálat eredményeként Királyhegyes változó valóságáról – több vonatkozásban – inkább a kérdőjelek szaporodtak, mintsem a lezártnak tekinthető válaszok.”*

Azóta a helyi és az országos viszonyok is lényegesen megváltoztak.

Az 1980-as évtizedben is nagyarányú népességcsökkenés következett be. Királyhegyesen: lélekszáma az 1980. évi 902-ről 1990-re 793-ra esett vissza. A rendszerváltozás után a népességcsökkenés lassúbbá vált. 2001-ben a falu 734 lakost számlált. Mielőtt a falu mai társadalmát vennénk górcső alá, érdemes szemügyre vennünk a falu emberi arcát, a társadalmi csoportokat jellemző típusokat, a társadalmi mobilitás folyamatát, eredményeit.

Arcok, életsorsok, típusok a falu társadalmában

Minden település társadalmát az emberi sokszínűség jellemzi. Különös sorsú emberek, érdekes egyéniségek éltek és élnek a községben, akik magukon hordozzák társadalmi csoportjuk jellegzetességeit.

Pesti újságíróból helyi gazdálkodó Papnövendék, újságíró, gazdálkodó. Makói törpebirtokos családból származott. Szülei tanították. Római katolikus hittudományi főiskolán tanult, amelyet azonban liberális elvei miatt abbahagyott és az 1920-as években a fővárosban újságíróként tevékenykedett. Ismerte *Reisz (Rejtő) Jenőt*, a későbbi híres regényíró, baráti viszonyban volt *Páger Antallal, Erdei Ferencsel*.

A nagy gazdasági válság idején Jugoszláviába települt át, ahonnan azonban hamarosan visszatért.

A faluban könyvügynökként jelent meg, de könyvet nem vásároltak tőle. Viszont megismerkedett egy helyi birtokos, jómódú család pártában maradt nőtagjával, akivel házasságot kötött. A család birtokán gazdálkodott. A második világháborúban tartalékos tisztként szolgált. 1944 őszén, a front átvonulása után

megszökött a hadseregből és hazatért a faluba. Ő lett a helyi rendőrparancsnok mindössze egy beosztottal. A makói kommunisták közreműködésével ő alakította meg a helyi kommunista pártszervezetet, amelynek ő lett a titkára. A nemzeti bizottság elnöki tisztét is ő szerezte meg. A földosztó bizottságnak is tagja lett, de földet nem mert osztani magának, hanem a Blaskovich-birtok lebontott gazdasági épületeinek anyagából juttatott magának. Rövid idő eltelté után a volt napszámosok, cselédek vették át a vezetést a kommunista pártszervezetben és leváltották őt. Az 1950-es évek elején kuláklistára helyezték.

Pesti rendőrből gazdálkodó. Helyi kisbirtokos család szülötte. Az 1920-a évek elején katonai szolgálatának letöltése után átképzés eredményeképpen a fővárosi rendőrségnél 20 évet szolgált. Leszerelése után visszatért a faluba és családja birtokán gazdálkodni kezdett. A nagyvárosban széles látókörű, demokratikus felfogásra tett szert. Ő szervezte meg az 1930-as évek végén Független Kisgazdapárt helyi szervezetét, majd a Paraszt szövetség helyi csoportját.

Horthy testőre, majd téveszelnök. A napszámos család fiatalja katonai szolgálatának letöltésénél a toborzó bizottság magas, sudár termete, egyenes tartása miatt kiszemelte a Horthy-testőrségbe való felvételre. Hosszadalmas vizsgálat majd speciális képzés után felvették Horthy kormányzó testőrségébe. Itt szolgált 1944. október 16-ig, amikor is a németek segítségével *Szálasi Ferenc* átvette a hatalmat. A Horthy-testőrséget feloszlatták, a testőröket válogatás után harcoló egységekbe osztották be. Ő Komáromnál megsebesült, gyógyulása után egységével Németországba került, ahol francia fogságba esett. 1946-ban tért haza, juttatott földjén gazdálkodni kezdett. Apja a helyi kommunista pártszervezet alapító tagja volt, őt az ÁVH, a nemzetbiztonsági szervek ellenőrzés alatt tartották, hiszen Horthy-testőr volt és még a nyugati fogságot is megjárta.

Újgazdaként a téeszbe lépett, majd néhány év után őt választották meg az újgazdák alkotta téesz elnökévé. A volt birtokosokból álló másik téesszel való egyesülés után is ő maradt az elnök. Az állambiztonsági ellenőrzés ekkor sem szűnt meg, de a megfigyelő és a megfigyelt között szinte baráti kapcsolat alakult ki.

Napszámos család fiából misszionárius pap. Családja már az 1930-as évek elején Makóra költözött. Apja alkalmi ácsmunkát vállalva gondoskodik családjá megélhetéséről. Ő a makói gimnáziumban tanul, 1944-ben érettségizik. Teológiát Szegeden és Egerben végez, majd 1949-ben Rómába megy, ahol 1950-ben pappá szentelik. A szervita szerzetes rend tagja lett. Misszionáriusi papi tevékenységét 1952-ben Brazíliában kezdte igen nehéz körülmények között. 1956-ban Kanadában, később az USA-ban folytatta a munkáját jóval kedvezőbb körülmények között. Az 1960-as évektől kezdve sűrűn haza jön Magyarországra, szülőföldjére.

Népi kollégista vezető, majd formatervező az USA-ban. Gépész család gyermeke. Apja taníttatja. A makói gimnáziumban tanul. Megismeri a népi írók műveit. 1946-ban részt vesz a makói József Attila Népi Kollégium szervezésében, amelynek egyik diákvezetője lesz. A Nékosz-mozgalom elkötelezett hívévé válik. 1947 őszétől a budapesti Képzőművészeti Főiskola hallgatója, a főiskolai népi kollégium tagja. Királyhegyesen az a hír járja, hogy *Veres Péter* írónak, a parasztpárt elnökének a titkára. 1948-ban a Nékoszt ért kommunista támadások után külföldre távozik. Először Angliában, majd az USA-ban telepszik le. Mérnöki képesítést szerez. Autógyártó cégeknél formatervezőként dolgozik.

A tanácselnök. Gazdasági cseléd a Blaskovich-birtokon, 1945-ben a földosztás eredményeképpen újgazda Csikópusztán. A helyi kommunista pártszervezet alapító tagja. Aktívan részt vesz nemcsak lakóhelyén, hanem az egész járásban a párt szervező és

politikai tevékenységében. Az 1950-es évek elején a makói járási begyűjtési hivatal megbízottjaként tevékenykedik. Tapasztalatokat szerez mind a politikai, mind a hivatali munkában. 1954-ben Királyhegyes tanácselnökévé választják. Korábban szerzett tapasztalatait jól tudja hasznosítani új munkájában. A község tanácselnöke három évtizeden keresztül. A megyei újságba időnként cikkben számol be a község életéről, fejlődéséről. Megírja *Cselédballada* című verses elbeszélését a cselédek életéről és más írásokat jelentet meg a régi cselédvilágról. 1984-ben vonul nyugdíjba. Közéleti munkáját ezután sem hagyja abba, hosszú ideig a helyi nyugdíjas egyesület titkára és írói, helyi kutató tevékenységét is folytatja. Nyolcvan éves korában a község díszpolgárává választják.

A polgármester. Nem királyhegyesi származású. Földműves családban született. Szakközépiskolában gépészmérnöki oklevelet szerzett. 1975-től a nagy makói téészen kezdett dolgozni, amelyhez korábban a királyhegyesi téesz csatlakozott. Sikeres munkája nyomán középvezetővé vált, a szövetkezeten belüli vitákban tapasztalatokra tett szert, vezetési, irányítási készsége erősödött. Munkája mellett mérlegképes könyvelői képzést szerzett. Birtokos múltú királyhegyesi téesztag család lányát vette feleségül és a faluba költözött. A rendszerváltozás után a faluban gazdálkodni kezdett, mezőgazdasági vállalkozásba fogott. Először 1994-ben választották meg független jelöltként polgármesternek. Azóta minden ciklusban újraválasztották. Riválisai mindig akadtak, akik szintén független jelöltek voltak, de vele szemben elbuktak.

Társadalmi mobilitás több nemzedéken át.

Három nemzedék: kovács, kereskedő, agrármérnök. A nagyapa még az 1800-as évek végén gazdálkodása mellett kovácsmesterséget tanul. Fiát, aki 1909-ben született, taníttatja. Azt akarja, hogy fia tanító legyen. A fiú azonban tanulását abbahagyva egy makói kereskedőnél kitanulja a szakmát és családi segítséggel vegyesboltot nyit a faluban. Szakmájából is adódóan mindenkivel barátságos, nem tesz különbséget az emberek között. 1949-ben családját kuláklistára teszik, üzletét, családi házat kisajátítják. Kilenc évig egy makói tanyán húzza meg magát családjával. A nehézségek ellenére 1940-ben született fia a makói gimnáziumban tanul, majd a debreceni agrártudományi egyetemen agrármérnöki diplomát szerez Először Békés megyei térszben, majd a híres makói Úttörő Tsz-ben dolgozik, ahol elnökhelyettesé választják. Később egy Szeged környéki térszt irányít. A rendszerváltozás után mezőgazdasági vállalkozásba kezd.

Ugyancsak három nemzedék: napszámos, járási középvezető, makói tanácselnök. A nagyapa sokgyermekes napszámos család feje. Legidősebb fia leventeként orosz fogságba esik, de felveszik az újonnan szerveződő demokratikus hadseregbe és vasútépítő katonai egység tagjaként részt vesz a háborúban, a megsérült vasútvonalak helyreállításában. Leszerelése után belép a helyi kommunista pártszervezetbe, politikai szervező munkát végez a környező községekben. A falu első tanácselnöke. 1953-1955 között egy másik, nagyobb község tanácselnöke, később a makói járási tanács osztályvezetője. 1946-ban született fia a makói gimnázium elvégzése után a debreceni agrártudományi főiskolán agrármérnöki oklevelet szerez. A helyi pártapparátusban végzett tevékenysége után a városi tanács elnökhelyettese, majd 1982-től elnöke, amit a rendszerváltozásig tölt be.

Két nemzedék: kisbirtokos apa, fia országos agrárcég vezetője. A apa fiatal kora óta igyekezett korszerűen gazdálkodni,

szakkönyveket olvasott, képezte magát. Az 1950-es évek elején dunántúli állami gazdaságban vállalt munkát, hogy elkerülje családja kuláklisrára helyezését. 1955-ben hazaköltözött, évekkel később belépett a birtokos gazdák által létrehozott téeszbe. Munka mellett mezőgazdasági technikumot végzett. A két helyi téesz egyesüléséből létrejött gazdaságban agronómus, majd az állattenyésztési ágazat vezetője lett. 1948-ban született fia a makói gimnáziumban érettségizett, majd a debreceni agráregyetemen tanult, ahol agrármérnök-in diplomát szerzett. Több téeszben dolgozott, majd az egyik országos nagy agár vállalatba került, amelynek ma már a vezetője.

Feltörekvők a tanulás révén

Helyi származású tanítónők. Egészen az 1940-es évekig nem volt helyi származású tanítója a királyhegyesi iskolának és mivel mind a katolikus pap és a főjegyző máshonnan érkezett, nem volt helyi gyökerű értelmisége a falunak. Az 1940-es években tört meg a jég, mikor a helyi aljegyző legidősebb gyereke, lánya tanítónőként megkezdte munkáját a helyi iskolában. Nemsokára csatlakozott hozzá a pesti rendőrségtől leszerelt gazdálkodó lánya szintén tanítónőként. Néhány év múlva azonban mindketten elköltöztek a faluból.

Szülész-nőgyógyász, az MTA doktora. Az 1934-ben született fiú napszámos édesapja a háborúban elesett. Varrónő édesanyja taníttatta. 1946-ban az akkor létrehozott makói népi kollégium lakója lett, a makói, majd a szegedi gimnáziumban tanult, a szegedi orvosegyetemen szülész-nőgyógyász diplomát szerzett. 1972-ben tudományos munkájával elnyerte a kandidátusi, 1984-ben pedig az MTA doktora fokozatot.

Főmérnök, főorvos, főkönyvelő, főszerkesztő, főtítkár. Az olvasó a felsorolás láttán arra gondolhat, hogy ez a szerző sajátos stílusának a megnyilvánulása, holott mindez az élet, a valóság produktuma. A faluban az 1930-32 között született nemzedékből 5-en fiúk azonos időpontban kezdtük továbbtanulásunkat. A kisbirtokos családban született fiú a makói gimnáziumi érettségi után a miskolci egyetemen szerzett mérnöki diplomát. Hódmezővásárhelyi üzemben kezdte munkáját, fokozatosan haladt előre a szakmai ranglétrán, majd az 1970-es években a szegedi orvosegyetem gazdasági főosztályának főmérnöke lett.

Az ugyancsak kisbirtokos család leszármazottja a makói gimnáziumi érettségije után a szegedi egyetemen orvosi diplomát szerzett. Szabolcs megyébe helyezték, ahol több településen orvosként dolgozott. Később a megye egyik városának főorvosa lett. Nyugdíjba vonulása után családjával Szegedre költözött.

A napszámos szülők gyermeke polgári iskolát végzett. A helyi községházán, később a járási begyűjtési hivatalban dolgozott. Munkája mellett tanult, mérlegképes könyvelői képesítést szerzett. A királyhegyesi téesz főkönyvelőjeként dolgozott, majd amikor a királyhegyesi téesz a nagy makói szövetkezethez csatlakozott, ő lett a főkönyvelő a megnagyobbodott közös gazdaságban.

Napszámos család gyerekeként a falusi tehetségmentés segítségével tanulhattam gimnáziumban és érettségi után a pesti egyetemen, illetve 1952-től Lenin Intézetében történelem szakot végeztem. Utolsó évfolyamon kiegészítő szakon újságírást tanultam. Újságírói munkám mellet történeti kutatással is foglalkoztam. Az 1980-as években a megyei újság főszerkesztője voltam.

Ötödik társunk apját az 1940-es évek végén a faluban egy politikai gyűlésen elsőnek kiáltották ki kuláknak, Így ő kénytelen volt gimnáziumi tanulmányait abbahagyni. Szegeden vállalt

munkát, de munkája mellett esti tagozaton befejezte gimnáziumi tanulmányait és leérettségizett. Szintén esti tagozaton a szegedi egyemen tanult, jogi diplomát szerzett, Kecskemétre költözött, ahol ügyvédként kezdett dolgozni. A rendszerváltozás után – családi hagyományait követve – belépett a kisgazdapártba. 1994-2002 között a párt országgyűlési képviselője és Torgyán József támogatójaként néhány évig a párt főtitkára volt.

Katonatisztek A napszámos és a csikópusztai gazdasági cseléd családok fiataljai 1945 után a helyi baloldali ifjúsági szervezetek munkájában vettek részt, majd sorkatonai szolgálatuk során a hadseregben igyekeztek felemelkedésüket elérni. Továbbszolgáló altisztek lettek, a tehetségesebbek tiszti iskolára jelentkeztek. A legmagasabb, az alezredek rendfokozatot ketten érték el. Egyikük falusi napszámos család leszármazottja a határőrnél szolgált. Másikuk csikópusztai cseléd család fiatalja a hadseregben ért el karriert. Sorkatonai szolgálata után tiszti iskolában tanult. Több éve tiszti szolgálata után elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát. Alezredeként került nyugállományba.

Királyhegyesi középvállalkozó Makón. A faluból az elmúlt évtizedekben elszármazottak mintegy 100 családból álló, főleg Makón, a környező községekben és Szegeden élők csoportjában vannak ipari, építőipari és más munkások, volt tévesz-tagok, alkalmazottak, értelmiségiek, sikeres és kevésbé sikeres vállalkozók. A sikeresek között említhető a Makón működő ipari középvállalkozó.

Királyhegyesi kisbirtokos családból származik. Apja már az 1940-es évek végén a gazdálkodás mellett ipari szakmában is jártasságot szerzett és később ott is hagyta a mezőgazdaságot, Makóra költözött és üzemben dolgozott. A fiú – a mostani vállalkozó – gépipari szakközépiskolában tanult, majd Budapesten technikumot végzett, és szerzett gépipari, forgácsoló technikus

oklevelet. Helyi üzemekben dolgozva mindig a szakmai kérdések izgatták, szakterületének kiváló ismerőjévé vált, s tekintélyt vívott ki magának. Vállalati munkája mellett otthoni garázsban műhelyt nyitott, elsősorban azért, hogy a felmerült technikai problémákat önmaga és saját műhelyében oldhassa meg.

A rendszerváltozás kezdetén önálló vállalkozó lett, műhelyét fokozatosan fejlesztette. Vállalkozásában azokat, a volt vállalati munkatársait vette fel, akiket megismert és akiket jó szakembereknek tart. A jó szakembergárda, a precíz munka jó hírnevet szerzett vállalkozásának; a keresletet, a piac igényeit alig tudták kielégíteni. Olyan bevételhez, nyereséghez jutott a vállalkozás, amelyből folyamatosan lehetett hitel felvétele nélkül fejleszteni, beruházni, a termelést bővíteni.

Királyhegyes mai foglalkozási tagolódása

A község népessége az utóbbi években tovább csökkent. Lélekszáma 1980-ban 902, 1990-ben 793, 2001-ben 734, 2008-ban pedig 686 volt. A népességapadás üteme a rendszerváltozás után némileg mérséklődött.

A népesség csoportjainak változása 1990 és 2001 között

Népességcsoport	1990		2001	
	fő	%	fő	%
Foglalkoztatott	326	41,1	168	22,9
Munkanélküli	6	0,7	54	7,4
Inaktív kereső	262	33,1	302	41,4
Eltartott	199	25,1	210	28,6
Összes	793	100,0	734	100,0

A népesség általános zsugorodása mellett különösen aggasztó a foglalkoztatottak számának nagyarányú csökkenése, a munkanélküliek és az inaktív keresők, vagyis a nyugdíjasok számának gyarapodása.

Jellemző-e ez a tendencia a megye községeire, a megye falusi társadalmára? A válasz megtalálása érdekében érdemes a megyei adatokhoz fordulnunk.

A népességcsoportok megoszlása 2001-ben
Csongrád megyében, a megye községeiben és Királyhegyesen
százalék

Népességcsoport	Megye	Községek	Királyhegyes
Foglalkoztatott	35,3	33,0	22,9
Munkanélküli	3,8	4,0	7,4
Inaktív kereső	32,8	35,5	41,1
Eltartott	27,8	27,5	28,6
Összesen	100,0	100,0	100,0

A községekben összességében alacsonyabb a foglalkoztatottak aránya, magasabb a munkanélkülieké és az inaktív keresőké, mint a megye egészében. Megdöbbentő tény azonban az, hogy Királyhegyesen az említett adatok jóval kedvezőtlenebb helyzetet tükröznek, mint a községek átlaga. Vagyis ez azt jelenti, hogy községünk a megyében a csökkenő népességű, kedvezőtlen helyzetű falvak csoportjába tartozik, pedig mindössze 12 kilométerre van Makótól. Azok a községek, amelyek még messzebb fekszenek a várostól, még kedvezőtlenebb helyzetben vannak.

Mivel a községek átlagadatai jóval kedvezőbb képet mutatnak, mint Királyhegyesé, ez azt jelenti, hogy vannak

kedvezőbb helyzetű, fejlődő falvak is a megyében. E községek Szeged környékén és a mórahalmi kistérségben találhatók.

Néhány gyorsan gyarapodó népességű község
Szeged környékén

Község	L a k ó n é p e s s é g		
	1990	2001	1990. évi %-a
Deszk	2755	3238	117,5
Domaszék	3178	4166	131,1
Szatymaz	3489	4273	119,7
Zsombó	2225	3233	145,3

E községekben a foglalkoztatottak aránya jóval magasabb, a munkanélkülieké és az inaktív keresőké pedig jóval alacsonyabb, mint Királyhegyesen, a csökkenő népességű falvakban.

Ezek után vizsgáljuk meg Királyhegyes mai társadalmát. Ehhez a 2001. évi népszámlálás adatai adnak támpontot.

A gazdaságilag aktív népesség megoszlása foglalkozási
főcsoportok szerint Királyhegyesen 2001-ben

Foglalkozási főcsoport	fő	%
Vezető, értelmiségi	16	7,2
Egyéb szellemi	15	6,8
Ipar, építőipar	53	23,9
Mezőgazdaság	48	21,6
Szolgáltatás és egyéb	36	16,2
Munkanélküli	54	24,3
Összes	222	100,0

A helyi vezetők, értelmiségiek, illetve inkább közép-réteg mindössze 7,2 százalékot tett ki. Az egyéb szellemi foglalkozásúak, vagyis az irodai alkalmazottak még kisebb arányt képviseltek. Figyelemre méltó, hogy az ipari foglalkozásúak száma és aránya magasabb, mint a mezőgazdasági foglalkozásúaké. Mind az ipari, mind a szolgáltatási és egyéb foglalkozásúak többsége azonban nem helyben, hanem a közeli városban, Makón dolgozik. A gazdaságilag aktív népességnek mintegy negyede munkanélküli, ami a helyi társadalom igen súlyos tehertétele.

Az általánosabb következtetések levonása előtt érdemes összehasonlítani Királyhegyes, a hozzá hasonló helyzetű Csanádalberti, valamint két, Szegedhez közeli, fejlődő község, Desz és Domaszék adatait.

Királyhegyes, Csanádalberti, Deszk és Domaszék
gazdaságilag aktív népességének megoszlása 2001-ben százalék

Foglalkozási főcsoport	Királyhegyes	Csanádalberti	Deszk	Domaszék
Vezető, értelmiségi	7,2	4,9	18,0	8,9
Egyéb szellemi	6,8	11,1	18,5	11,6
Ipar, építőipar	23,9	27,1	25,4	26,6
Mezőgazdaság	21,6	4,9	6,0	24,5
Szolgáltatás és egyéb	16,2	27,0	25,9	20,1
Munkanélküli	24,3	25,0	6,2	8,3
Összes	100,0	100,0	100,0	100,0

Az alacsony és csökkenő népességű Királyhegyessel és Csanádalbertivel szemben a gyarapodó népességű és fejlődő Deszk és Domaszék társadalmának fő jellemzője a vezetők, értelmiségiek és egyéb szellemi foglalkozásúak csoportjainak magasabb részaránya és a munkanélküliek jóval alacsonyabb aránya. Érdekes jellemző, hogy az ipari foglalkoztatottak majdnem mind a négy községben azonos társadalmi súlyt képviselnek. Királyhegyesen és Domaszéken a mezőgazdasági foglalkozásúak magasabb részaránya a helyi mezőgazdaság intenzív jellegéből (Királyhegyes: hagyma-petrezselyemgyökér, Domaszék: fólia alatti, üvegházi kertészet, szőlő, gyümölcs) következik.

A két-két községpár Csongrád megye falusi társadalmának két szélsőségét jelenti. Királyhegyes és Csanádalberti a fejletlen, a sorvadó, a lemaradó, Deszk és Domaszék pedig a gyarapodó, a modernizálódó típust testesíti meg. A megye községeiben együttesen a vezetők, értelmiségiek csoportja 8,2, az egyéb szellemiek 11,8, az ipari foglalkozásúak 27,9, a mezőgazdaságiak 18,8, a szolgáltató és egyéb foglalkozásúak 22,2 százalékot tesznek ki, míg a munkanélküliek aránya 10,9 százalék. Ez tehát a megyei helyzetkép.

Az országban a falusi társadalom helyzetét tekintve minden bizonnyal Békés és Pest megye jelenti a két szélsőséget. Mit mutatnak az adatok Csongrád megyével összehasonlítva?

Békés, Csongrád és Pest megye községei gazdaságilag aktív népességnek megoszlása 2001-ben százalék

Foglalkozási főcsoport	Békés	Csongrád	Pest
Vezető, értelmiségi	9,2	8,5	14,8
Egyéb szellemi	10,8	11,8	17,9
Ipar, építőipar	31,4	27,9	31,8

Mezőgazdaság	9,8	18,8	2,5
Szolgáltatás és egyéb	21,8	22,2	24,8
Munkanélküli	17,2	10,9	8,2
Összes	100,0	100,0	100,0

A három megye falusi társadalmának közös jellemzője az ipari, építőipari foglalkoztatottak viszonylag magas (27,9-31,8% közötti) aránya. Többségük azonban az értelmiségiek, az egyéb szellemi és nem mezőgazdasági foglalkozásúak jelentős részével együtt nem a lakóhelyükön, a falvakban, hanem bejáróként a városokban dolgozott. Pest megye községeiben az értelmiségiek és egyéb szellemi foglalkozásúak jóval nagyobb társadalmi súlyra tettek szert, mint a másik két megyében. Ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy a főváros körüli kis települések kertes alvófalvakként funkcionálnak a nagyvárosból kitelepült értelmiségeik és egyéb nem mezőgazdasági foglalkozásúak számára.

A három megyében a hivatalosan nyilvántartott mezőgazdasági foglalkozásúak részaránya igen alacsony. Mellettük azonban az igen nagyszámú nyugdíjas többsége még folytat – főleg önellátás céljából – némi korlátozott mértékű mezőgazdasági termelést.

A mezőgazdasági foglalkozásúak részaránya legmagasabb (18,8%) Csongrád megyében a belterjes mezőgazdasági termelés (intenzív kertészet, szőlő-gyümölcskultúra) következtében.

A falusi munkanélküliek tábora legnagyobb Békés megyében, ahol a belterjes mezőgazdasági termelés kisebb szerepet tölt be, mint Csongrád megyében. A világgazdasági válság tovább növeli a falusi munkanélküliek seregét.

Királyhegyes mai társadalma

A községről, a szomszédos falvakról, valamint Csongrád megye és másik két megye, Békés és Pest falusi társadalmáról szóló információk és elemzések jórészt csak a felszín mutatják. Nem tárják fel eléggé a felszín alatti, mélyebb társadalmi változások jellegét, lényegét. Ugyanis a magántulajdonon alapuló piacgazdaságra való áttérés, vagyis a kapitalizálódás, a kapitalizmus kiépülése gyökeresen megváltoztatta a falusi társadalomnak is a jellegét, viszonyait, lényegét.

Hogyan mutatkozik ez meg Királyhegyes esetében?

A község földterületének többsége a makói Agro-Maros Szövetkezet használatában maradt, amely azonban 300-500 hektáros táblákban művelésre tovább adta egy-egy vállalkozónak. E vállalkozók között nincs királyhegyesi. A vállalkozók egy-két traktorral, munkagépekkel rendelkezve kalászos gabonát, kukoricát, napraforgót termelnek. Állattenyésztéssel nem foglalkoznak, termelésük így külterjessé vált. Az Agro-Maros Szövetkezet már a rendszerváltáskor felhagyott az állattenyésztéssel.

A szövetkezet átalakulása, a kárpótlás során a községben csak kevesen jutottak 5 hektárnál nagyobb földterülethez, akik vállalkozásszerű gazdálkodásba tudtak kezdeni. Számuk alig haladja meg a 10-et.

A falu lakóinak többsége ugyan néhány hektáros földtulajdonossá vált, de jelentős részük bent hagyta földjét a szövetkezetben, így bérleti díjat kap a szövetkezettől, illetve a vállalkozótól, aki használja földjét. A földtulajdonosok többsége már nyugdíjas, idős ember, önálló gazdálkodásra már nem vállalkozik. Személyenként egy hektár háztájit kap az, aki vörös- és fokhagyma, petrezselyemgyökér termesztésével továbbra is

foglalkozni akar. Ugyanis a korábbi időszakban ebből állt a télesztágok háztáji gazdálkodása, ez jelentette számukra a legfőbb jövedelemforrást.

Az árutermelő mezőgazdasági vállalkozók kis csoportjába tartozik két állattenyésztő vállalkozó is. Egyikük libatenyésztéssel, másikuk szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkozik – eléggé kis méretekben. Egy kisméretű ipari, tollfeldolgozással foglalkozó kft működik Csikópusztán a volt Blaskovich-kastély egyik szárnyépületében. A fő tulajdonos és a mintegy 20 foglalkoztatott többsége azonban makói. Emellett a néhány üzlet, vendéglátóhely tulajdonosa, valamint zöldség- és terményfelvásárló kereskedők tartoznak a helyi vállalkozók kis csoportjába. A gazdaságilag aktív népesség többségét a Makón dolgozó ipari és más foglalkoztatottak, valamint a helyi vállalkozóknál dolgozó állandó és főleg alkalmi munkások, továbbá a munkanélküliek alkotják.

A gazdaságilag aktív népesség megoszlása a fő foglalkozási csoportok és foglalkozási viszony szerint Királyhegyesen 2001-ben

Foglalkozási csoport	fő	%
Vezető, értelmiségi	16	7,2
Egyéb szellemi	15	6,8
Vállalkozó	25	11,3
Alkalmazásban álló	112	50,4
Munkanélküli	54	24,3
Együtt	222	100,0

A helyi vezetőkből, értelmiségiekből és egyéb szellemi foglalkozásúakból álló középréteg részaránya mindössze 14 százalékot tesz ki. Felső rétegről nem beszélhetünk a falu társadalmában. A másik, a tulajdonos, vállalkozói középréteg

társadalmi súlya is alacsony, mindössze 11,3 százalékot ér el. A gazdaságilag aktív népesség háromnegyede ipari, mezőgazdasági munkás, alkalmazásban álló és munkanélküli.

Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy az alkalmazásban állók, vagy éppen munkanélküliek közül néhányan háztáji méretű hagyma- petrezselyemgyökér-termesztést folytatnak. Ugyancsak ezt teszi a nyugdíjasok egy része is, így őket együttesen törpevállalkozóknak lehet tekinteni. Számuk azonban fokozatosan csökken.

A falu társadalmában mégis meghatározó az, hogy igen nagyarányú és növekvő a csak munkájából élő, saját tulajdonnal nem, csak családi házzal rendelkező réteg aránya, amelynek helyzetét tovább súlyosbítja a gazdasági válság.

A falu társadalmának gazdasági ereje a rendszerváltozás óta jelentősen visszaesett, ami elsősorban az állatállomány nagyarányú csökkenésében, a szántóföldi zöldségtermesztés szerepének zsugorodásában mutatkozik meg. A rendszerváltozás előtt a község szinte minden családja foglalkozott – igaz csak háztáji mértékben – hagyma és petrezselyemgyökér termesztésével, ma már csak kisebb része. Igaz néhányan nagyobb területen, mint korábban. Ők alkotják a helyi mezőgazdasági vállalkozók kicsiny rétegét.

Két évtizeddel ezelőtt még elég sok család hizlalt néhány vagy éppen több sertést eladásra is. Ma is tartanak a családok egy-egy sertést saját szükségletre, értékesítésre azonban már alig hizlálnak. A vállalkozók gazdasági ereje az elmúlt közel két évtizedben lényegében nem változott. Említésre méltó beruházást nem valósítottak meg. Egyedül egy zöldségfelvásárló kereskedő épített raktárat, ahol a felvásárolt hagymát, petrezselyemgyökéret tárolja, tisztítatja és csomagolja, készíti elő a szállításra. Az esetleg várható, hogy az 5 hektárnál nagyobb, árutermelésre is képes gazdaságok száma növekszik majd.

Mielőtt általános következtetéseket vonnánk le a királyhegyesi viszonyokról, vessünk pillantást a szomszédos kis község, Csanádalberti, valamint a két nagyobb, Szeged melletti település, Deszk és Domaszék adataira.

A gazdaságilag aktív népesség megoszlása foglalkozási főcsoport és foglalkozási viszony szerint Királyhegyesen, Csanádalbertin, Deszken és Domaszéken 2001-ben, százalékban

Foglalkozási főcsoport	Királyhegyes	Csanádalberti	Deszk	Domaszék
Vezető, értelmiségi	7,2	4,9	18,0	8,9
Egyéb szellemi	6,8	11,1	18,5	11,6
Vállalkozó	11,3	9,1	28,7	22,7
Alkalmazásban álló	50,4	49,9	27,9	48,5
Munkanélküli	24,3	25,0	6,9	8,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Csanádalbertin a vállalkozók rétege még kisebb, mint Királyhegyesen, a munkanélkülieké pedig némileg nagyobb. Deszken, amely legközelebb fekszik Szegedhez, mind az értelmiségi, egyéb szellemi foglalkozású, mind a vállalkozói középréteg társadalmi súlya a legnagyobb, együttesen részarányuk eléri a kétharmadot, míg az alkalmazásban állók és munkanélküliek aránya egyharmadot tesz ki. Domaszéken a középrétegek, s köztük a vállalkozói réteg súlya kisebb, de jóval meghaladja a királyhegyesi és csanádalberti arányokat.

A községekben a vállalkozók nem jelentéktelen részét mezőgazdasági vállalkozók árutermelő gazdák alkották. Az ő

lehetőségeiket jelentősen befolyásolta, hogy az adott településen, az adott körzetben az egyéni gazdaságok mekkora területtel rendelkeztek, milyen fejlődési lehetőségük volt. Királyhegyes és Csanádalberti a makói kistérséghez tartozik. Ebben az egyéni gazdaságok az összes terület 46 százalékán gazdálkodnak, de az egész megyében itt a legalacsonyabb az egy egyéni gazdaságra jutó terület, amely mindössze 2,35 hektárt tesz ki. A szegedi kistérségben, amelyhez Deszk és Domaszék tartozik, az egyéni gazdaságok átlagterülete valamivel nagyobb, 2,81 hektár. Ennek értékét azonban növeli, hogy nem kevés egyéni gazdaság intenzív, fóliás és üvegházi kertészettel, gyümölcs- szőlőtermesztéssel foglalkozik.

Csongrád megye községeiben a vállalkozók száma némileg meghaladja a tízezret, akik a foglalkoztatottak 23,9 százalékát teszik ki. A 7200 mezőgazdasági vállalkozó a vállalkozói réteg túlnyomó többségét, mintegy 70 százalékát alkotja. A megyében az egyéni gazdaságok átlagterülete valamivel meghaladja a 3 hektárt. Ennél jóval magasabb a hódmezővásárhelyi, a kisteleki és a mórahalmi kistérségben. A vásárhelyiben a mezőgazdasági vállalkozók állattenyésztő tevékenysége fejlettebb a megyei átlagnál, a kistelekiben és a mórahalmiban pedig az intenzív kertészet, a szőlő- és gyümölcs gazdálkodás. A szegedi kistérségben is alacsony az egyéni gazdaságok átlagterülete, de itt is fejlett az intenzív kertészeti kultúra.

Az említett körzetekben tapasztalható a parasztság, a falusi társadalom polgárosodásának némi előrehaladása. Bár e folyamat ezeken a területeken is ellentmondásos, amit a mostani gazdasági válás még súlyosbít is. E területeken is tapasztalható a munkanélküliség növekedése, az elszegényedő rétegek tulajdonvesztése. A rendszerváltozással ugyan a polgárosodás politikai akadályai jórészt megszűntek, de a múltbeli falusi

vagyonos és vagyontalan rétegek közötti különbségek szemléleti felfogásbeli maradványai még éreztetik hatásukat.

A királyhegyesi és a Csongrád megyei falusi társadalmi viszonyok vizsgálata után érdemes egy pillantást vetnünk a két szélsőséget jelentő megye, Békés és Pest falusi társadalmára, különös tekintettel a középrétegek, köztük a vállalkozók, másrészt az alkalmazásban állók, a munkanélküliek szerepére, társadalmi súlyára.

A gazdaságilag aktív népesség megoszlása foglalkozási csoportok és foglalkozási viszony szerint Békés, Csongrád és Pest megye községeiben 2001-ben százalék

Foglalkozási csoport	Békés	Csongrád	Pest
Vezető, értelmiségi	9,2	8,5	14,8
Egyéb szellemi	10,8	11,8	17,9
Vállalkozó	16,5	23,9	14,8
Alkalmazásban álló	46,4	44,9	44,3
Munkanélküli	17,1	10,9	8,2
Összesen	100,0	100,0	100,0

A vezetőkből, értelmiségiekből és egyéb szellemi foglalkozásúakból álló falusi középréteg Békés és Csongrád megyében mintegy 20 százalékot tesz ki, Pest megyében viszont a helyi társadalom egyharmadát alkotja, ami már a kis és közepes városok társadalmának jellemzője. A vállalkozói középréteg társadalmi súlya viszonylag magas Csongrád megye községeiben, ami a mezőgazdasági vállalkozók viszonylag magas számából következik. E vállalkozók között azonban kevés a 20-25 hektárnál nagyobb, farm jellegű gazdasággal rendelkező vállalkozó. Több a

csak néhány hektáros kertész és szőlős-gyümölcsösgazda. A másik két megyében a vállalkozók többségét kereskedők, iparosok és szolgáltató vállalkozók teszik ki.

Mindhárom megye falusi társadalmának közös jellemzője az alkalmazásban állók magas, majdnem 50 százalékos aránya. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy az értelmiségiek és egyéb szellemi foglalkozásúak jelentős része is alkalmazott, akkor azt kell megállapítanunk, hogy összességében a falusi társadalom többségét nem önálló, saját tulajdonnal rendelkező termelők, hanem alkalmazottak alkotják. Súlyosítja a helyzetet, hogy a fejletlen vidékek községeiben igen magas és az utóbbi időben a gazdasági válság hatására magas és növekvő a munkanélküliek aránya.

Királyhegyes nyolc évtizedes társadalmi változásainak áttekintése után, mai viszonyainak feltérképezésével így jutottunk el szélesebb, általánosabb és némileg országos következtetések levonásához.

FRONTHÉTKÖZNAPOK KIRÁLYHEGYESEN 1944 SZEPTEMBER 24-ES ÉS OKTÓBER 6-A KÖZÖTT

Életem során sok olyan visszaemlékezést és katonai szakmai, hadtörténeti emlékezést olvastam, amelyek hazánk második világháborús eseményeivel foglalkoznak. Külön figyelmet fordítottam a szülőföldünkön lezajlott katonai eseményeket taglaló élményszerű beszámolókra, hadtörténeti elemzésekre.

Mindezeknek az olvasásakor azonban legtöbbször hiányérzetem támadt.

Nem találok azokkal a tapasztalatokkal, megfigyelésekkel, amelyekre én, a 13 éves gimnazista azonban az 1944. szeptemberi, októberi napokban szülőfalumban, Királyhegyesen szert tettem.

Azokban a napokban a front majdnem két hétig előre és hátra átment a fejünk fölött és a kisebb ütközeteket csendes napok, fronthétköznapok követték. Ezek során beláthattunk a mieink és az ellenséges katonák mindennapi életébe. Láthattuk azt is, hogy milyen módon, milyen eszközökkel történik az utánpótlás, a lőszer, a hadianyagok, az élelem szállítása a közvetlenül az első vonalban harcoló katonákhoz. Arra vonatkozóan is érdekes tapasztalatokról tudok beszámolni, hogy miként viselkedett a falu népe az első komolyabb harci ütközet alatt.

Az a körülmény is visszaemlékezésem megírására ösztönzött, hogy már az első napokban olyan érthetetlennek tűnő, rettentően furcsa katonai jelenségekkel, eseményekkel találok találkozunk, amelyekre egyáltalán nem számítottunk. Ilyen volt pl. az, hogy hamarabb láttunk orosz katonákat, még hozzá tömegével, mint mieinket. A hadtörténeti elemzésekben próbáltam magyarázatot találni, de nem jutottam eredményre.

Visszaemlékezésemben nem csak az 1944-es tapasztalatomról, élményeimről számolok be, hanem az azóta szerzett katonai, hadtörténeti ismereteimet felhasználva igyekszem magyarázatot találni az akkor tapasztalt ellentmondásos, furcsa katonai jelenségekre, eseményekre.

Az 1950-es évek első felében, amikor egyetemi tanulmányaimat folytattam, az egyetemistáknak kötelezően katonai ismereteket is kellett tanulniuk, nyaranként pedig katonai táborban ismerkedtek a katonai élettel, a tiszti feladatokkal, hiszen a képzés után tartalékos tisztté avattak bennünket.

Történelem szakot végeztem, s azóta társadalomtörténeti kutatással foglalkozom, bár a hadtörténet kérdései is érdekelnek.

Úgy gondolom tehát, hogy visszaemlékezésem az olvasók számára érdekesek, tanulságosak lehetnek.

Királyhegyes és környéke

Ahhoz, hogy jobban megértsük az 1944 őszén lezajlott hadi, katonai események, jelenségek lényegét, helyi sajátosságait, indokolt áttekintenünk Királyhegyes földrajzi helyzetét, települési és útviszonyait, valamiképp emberi, társadalmi sajátosságait is. A település Makótól északkeletre, légvonalban 10-12 km-re fekszik. Déli szomszédja a szintén 10-12 km-re a Maros partján elhelyezkedő Apátfalva és Magyarcsanád. Délkeletre Kövegy, távolabb az országhatár mellett fekvő Nagylak található. Tőle északra mintegy 4 km távolságban Csanádpalota, szintén országhatár melletti település.

Királyhegyes közvetlen keleti szomszédja akkor a szinte négyzet alakú, mintegy 5 ezer holdas Blaskovich-birtok volt.

Szülőfalumtól északkeletre Csanádalberti és Pitvaros helyezkedik el, északra pedig 3 km távolságban a néhány házból álló Rákos tanya központ, amely Makóhoz tartozott.

A katonai eseményekben kiemelkedő szerepet kapott a Csanádpalotáról nyugati irányba kiinduló Rác út, amely délen és nyugaton a Blaskovich-birtok határát követve áthalad Rákos tanyaközponton, majd Földeák mellett folytatódik és eléri Hódmezővásárhelyet. Királyhegyesről ez a legegyszerűbb és legrövidebb út, amely Hódmezővásárhelyre vezet.

A Rác út nagy része földút, csakis a Királyhegyesre vezető bekötő út, valamint a falu és Rákos közötti útszakasz volt makadám út.

A falu főutcájából dél felé haladó 3 km-es macskakövet út a települést kötötte össze a Csanádpalota és Makó közötti műúttal, de a műúton túl földútként éri el Apátfalvát.

A település észak-déli irányú, téglalap alakú, így hossza észak-déli irányban, szélessége pedig 500-600 méter. Utcái is ennek megfelelően alakultak ki. A keleti részén elhelyezkedő utcák Kis utcának a fő utcát Nagy utcának nevezték, keleten pedig a Tüskös utca található. A Tüskös utca északi és déli része mellett egy-egy kis utcával két kis falurész alakult ki, amelyeket azonban a településre bekanyarodó ér választ el egymástól. A települést középen kelet-nyugati irányban a nagy keresztutca (köz) szeli ketté. A keresztutca keleti folytatása az ér hídján keresztül haladó, mindegy 600 méter hosszú bekötőút, amely a Rác utcába torkollik. A falu délkeleti szélén elterülő temető mellett, két ház sor között egy kis keresztutca van, amely a főutcát és a Tüskös utcát köti össze.

A falut keleten délen és nyugaton nagy kacsaringókkal a Királyhegyesi ér öleli körül. Délnyugaton az ér egészen megközelített az aprócska házhelyeken épült házakat, ezért ezt a

részt a falu népe Éraljának nevezte. Családunk is itt lakott és tavaszonként a megduzzadt ér vize kis kertünket és udvarunkat nyaldosta. Nyaranként az ér általában kiszáradt, így száraz lábbal mehettünk át az előttünk elterülő legelőre, amelyen a lapos árokkal körülvett focipálya feküdt.

A pálya délnyugati oldalán a kispuska-lőtér helyezkedett el, amelyhez egy kis épület is tartozott. Ezt az épületet kóternek nevezték.

Az ér vizét nyugati irányban a falutól mintegy 4 kilométerre levő déli irányú sámson-apátfalvi főcsatornába vezeti. A főcsatorna délen a Maros folyóba torkollik. Jóval korábban a településtől északra mintegy 600-800 méter távolságra csatornát ástak, hogy tavaszonként a felgyülemelő víz egy részét a Királyhegyesi ér keleti részéből átvezessék a nyugatiba, nehogy az árvíz veszélyeztesse a falu keleti és nyugati oldalán fekvő házakat.

Az akkor mintegy ezer lakosú község társadalmát egyharmad-egyharmad arányban 3 réteg alkotta. A napszámosok rétege abból élt, hogy nyáron a gazdáknál részes aratást vállaltak, utána a férfiak cséplőgépeknél dolgoztak, így keresték meg a kenyérnek valót. Ősszel a közeli makói tanyákon szintén részes kukorica törésben vettek részt, s így keresték meg az egy szál hízósertésüknek a takarmányt. A földnélküli szegény családok egyetlen bevételi forrását a liba- és kacsatenyésztés jelentette. A falu keleti és nyugati oldalán elterülő legelő ehhez jó lehetőséget biztosított. Mi is szegények voltunk, bár édesapám mivel végig harcolta az első világháborút 1923-ban a Nagyatádi-féle földreform során 3 holdat kapott a Blaskovich-birtokból, annak távoli keleti részéből. Szüleim gondolni sem mertek arra, hogy taníttassanak. Ekkor még ez a gazdag családoknál sem volt divat. Én a falusi tehetségmentés révén kerültem a szegedi gimnáziumba.

A falu másik társadalmi rétegét az egylovas gazdák, a harmadikat pedig a kétlovasok képzették.

A három társadalmi csoport anyagi, gazdasági, vagyoni viszonyai között érezhetően nagy különbségek és ebből adódóan ellentétek is voltak. Ugyanakkor a falu lakossága különösen a külvilággal szemben otthonos, családi közösséget alkotott. A gyerekek között az említett rétegbeli különbségek szinte alig éreztették hatásukat. A gyerekek egyenrangúnak érezték magukat, minden más gyerekekkel szemben.

Hamarabb láttunk orosz katonákat, még hozzá tömegével, mint mieinket

Négytagú családukat szüleim, én és öcsém alkottuk. Szeptember elején sem a közeli makói, sem a távolabbi szegedi gimnáziumban nem kezdődött meg a tanítás. Így én otthon maradtam Királyhegyesen. Családuk élte mindennapi falusi életét.

Úgy emlékszem, hogy szeptember tizedike körül jelentek meg a nagy plakátok faluban is, amelyek hírül adták, hogy a Tiszán túl nagy részét és így vidékünket is hadműveleti területté nyilvánították. A község népe nem nagyon tudta, hogy mi az a hadműveleti terület, bár azt mindenki sejtette, hogy ez a háborúhoz tartozik. Ez tehát mindenki számára azt jelentette, hogy hozzánk is közeleg a háború. Bár a háborúnak ezen kívül még semmi jelét nem tapasztaltuk.

Néhány nap, vagy talán egy hét múlva újabb hirdetés jelent meg, amely szigorú parancsot közölt arról, hogy a hadköteles, de katonának be nem hívott férfiaknak ekkor és ekkor kétnapi hideg élelemmel gyülekezniük kell a községháza előtt, mert csoportosan nyugatra vonulnak. Anyánk majdnem sírva beszélt

erről, de apánk vigasztalni próbálta, hogy nem sokáig tart ez, nemsokára visszajönnek az emberek.

A gyülekezőhelyre nem kísérelhettük el apánkat, csak anyánk ment vele, majdnem sírva. Nemsokára visszajött, mert az asszonyokat hazaküldték a csendőrök a hadköteles férfiak csoportja elhagyta a községet, amit a falusiak úgy fejeztek ki, hogy elhajtották az embereket. A 18 éven felüli leventéknek is szólt a parancs a gyülekezésre és a nyugatra való távozásra. Ezt azonban a hatóságok nem vették annyira komolyan, így a leventék egy része otthon maradt, de bujkálni kényszerült. Ezek már olyan események voltak, amelyek arra mutattak, hogy könyörtelenül közeleg a háború. Mindezek következtében a falu lakosait, az asszonyokat, az otthon maradt öregeket és gyerekeket ajövőtől, a háborútól való félelem kerítette hatalmába. Nem sejtettük, hogy mit hoz, mit jelent a háború, de azt mindenki tudta, hogy mindenképpen harcokkal, rombolással, pusztítással jár együtt, súlyos életveszélyt jelent számunkra, mert mi is meghalhatunk a háborúban.

Az emberek azonban igyekeztek legyűrni félelmeiket és inkább mindennapi életük szokásos feladattal foglalkoztak.

Így érkezett el szeptember 24-e, ami vasárnapra esett. Mindenki a szokásos vasárnapi munkáját, teendőjét végezte. Ki az udvarát takarította, ki az utcai járdáját söprögette, ki a templomi misére ment. Később az asszonyok hozzáálltak a vasárnapi ebéd főzéséhez. A déli harangszó után a családok asztalukhoz ültek és elfogyasztották az ebédet. Mi is ezt tettük, utána a tornácon az eresz alatt üldögéltünk, öcsém valamelyik fekvőalkalmatosságán heverészett, én egy 4-5 nappal korábbi újságot próbáltam olvasni, anyánk mosogatott. Én már valami feszültséget éreztem a levegőben. Azt mondtam, hogy kimegyek a legelőre a ludainkhoz, mert csak azok voltak kint a legelőn. Néhány nappal ezelőtt még a libafalkák egész serege tanyázott a focipálya körül.

Én azért mentem a kiszáradt érmedren át, hogy szemügyre vegyem a délre vezető macskakövet utat, és a Makóra vezető földutat. Úgy éreztem, hogy a kialakult helyzetben a mi katonáink megjelenjenek vidékünkön, mert közel van az országhatár. Azonban a két út egyikén sem láttam semmiféle mozgást és katonáink sem tűntek fel sem az utakon, sem a község határában.

Amíg erről morfondíroztam, láttam, hogy a szomszédasszonyok egyike-másika kisszékével a kezében a vasárnapi szokásuknak megfelelően a keresztutcai sarokra igyekszik egy kis tereferére, beszélgetésre. Egy idő eltelte után anyánk is odasétált, de kisszéket nem vitt magával. Egyszer csak azt látom, hogy az asszonyok felugrálnak székeikről, valamit izgatottan beszélnek egyike-másika beljebb megy az utcában, majd visszajönnek. Erre én is odasiettem a sarokra, s megtudtam, hogy a falu keleti részén lakók idegen katonákat látnak a Rác úton vonulni, akik biztosan nem a mieink, hanem oroszok. Jött a hír arról is, hogy ezek a katonák csoportosan, szabályosan menetelnek és tankokat, teherautókat is látni a Rác úton.

Jött a hír arról is, hogy egy autóval orosz tisztek jöttek a faluba. A keresztutca keleti részén levő kocsmánál megálltak, kiszálltak az autóból és *szoldát* kiáltással fordultak az ott álldogálókhoz. Azok mondták nekik, hogy szódát csak bent a kocsmáros tud adni, erre a tisztek továbbra is a *szoldát, szoldát* emlegetésével törtettek be a kocsmára helyiségébe. Erre a kocsmáros engedte is a szódavizet a pohárba, de ők integettek, hogy nem ez kell nekik. Mutogatták, hogy a *szoldát*nak puska van a kezében és puff-puff, löni szokott vele. Így a kocsmáros és a bentiek nagy nehezen megértették, hogy az oroszok katonákat keresnek. Azonban sem a kocsmában, sem az egész faluban egyetlen katona sem volt. Erre az oroszok kimentek, letépték a kocsmára falán lévő

antibolsevista plakátot, beszálltak az autóba és visszamentek a Rác útra.

Közben egy orosz felderítő járőr is áthaladt a falu főutcáján, ami riadalmat keltett a lakosok körében.

Időközben anyánk hazament öcsémhez, majd mindketten visszatértek. Egyszer csak azt látjuk, hogy a templom felől jön egy motorkerékpáros. Mikor közelebb ér felismerjük, hogy a plébános úr közeleg felénk. Lassít, majd ideszól nekünk:

- *Megyek Makóra, mert jelentenem kell, hogy itt vannak az oroszok.*

Erre elfordul és elrobog a Makóra vezető földút irányába. Egyik-másik asszony sajnálkozva mondja, hogy éppen most megy el a plébános úr, amikor legnagyobb szükségünk van rá.

Visszamegyünk a házunkhoz, teszünk-veszünk valamit, hogy eltereljük figyelmünket az izgalmakról.

Engemet hajt a kíváncsiság és többször visszamegyek a sarokra. Mindig van ott valaki, mindig jön valaki, aki hozza a híreket.

A hír mindig ugyanaz: még mindig vonulnak az oroszok. Uccu meg is vacsorázunk, már várjuk az estét, én azonban időnként újra meg újra elsétálok a sarokra. Már szürkülni kezd, de még mindig vonulnak az oroszok.

Este sokáig tanakodunk otthon. Taglaljuk, hogy az oroszok megjelenése mivel járhat. Nem tudunk zöldágra vergődni, a teljes bizonytalanság érzése lesz úrrá rajtunk. Lefekszünk, de csak nehezen tudunk elaludni.

Reggel ébredésünk után anyánk már azt mondta, hogy a szomszédoktól hallotta: még mindig vonulnak az oroszok a Rác úton. Meghatározott napokon fél liter tejet vásároltunk egy Kis utcai, közeli tehenes gazdáéktól. Mindig az én feladatomból volt a tejtvásárlás. Most is fogtam a kis tejeskannámat, de nem

kanyarodtam be a tehenes gazdáék házához, hanem tovább haladtam a nagy keresztutcába. Félelem fogott el, mert már a templomnál jártam, de még senkivel sem találkoztam. Máskor a reggeli órákban volt a legélénkebb a falu élete. A kanász dudáját fújva járta az utcákat és hajtotta ki a legelőre a családok sertéseit. A másikirányba pedig a csordás terelte a gazdák teheneit. Mi, gyerekek ilyenkor mentünk az iskolába.

Most azonban szinte kihaltak tűnt falunk. Tegnap közhírré tették a községben, hogy a háborús helyzetre való tekintettel sem a kanász, sem a csordás nem hajt ki. Távolabb egy-két embert láttam a főutcán, akik azonban gyorsan eltűntek valamelyik ház kapujában.

Riadtan mentem tovább, de hajtott a kíváncsiság. Jobbra be kellett fordulnom a Tüskös utcába, mert a szemben levő magas malomépület és a fák miatt nem láttam ki rendesen a határba. Néhány méter után odaértem az ér kanyarulatához és fölötte jól ráláttam a Rác útra. Éppen egy csoport, vagyis szakasz orosz katona látványa tűnt a szemembe. Azt is ki tudtam venni, hogy sem köpeny, sem hátzsák nincs rajtuk, csak a fegyver a vállukon. Mögöttük mintegy 40-50 méterre teherautó haladt, majd újra egy szakasz katona következett.

Gyorsan visszafordultam és majdnem futva haladtam visszafele. A látvány alapján magamban megállapítottam, hogy az oroszok nem széttagolt, harci alakzatban, hanem menet alakzatban vonulnak. Szegeden mozikban már több háborús filmet és háborús híradót láttam, újságok háborús riportjait olvastam, így úgy gondoltam, hogy birtokában vagyok bizonyos katonai szakmai ismereteknek.

Nem volt időm tovább gondolkozni ezen a dolgon, mert elértem a tehenes gazdáék házáat. Ahogy beléptem, a gazdasszony azt kérdezte, tán azért késtem, mert elaludtam. Igennel válaszoltam

neki, nem akartam elárulni, hogy az oroszokat néztem. Ahogy átöntötte a tejet a kis tejeskannába, gyorsan elköszöntem tőle.

Házunk előtt anyám már idegesen várt engem. Neki bevallottam, hogy az oroszokat néztem, de csak annyit mondott: jó, hogy semmi bajom sem történt.

Reggeli után már a szomszédoktól jött a hír, hogy az oroszok elvonultak, most már egyetlen katonájuk sem látható a Rác úton. Erre a hírre hirtelen megélnékült a holtnak tűnő falu.

Most már sokan jártak-keltek az utcákon, de mindenki a háza közelében maradt. Mi is nyugodtan megebédeltünk, de azért vártuk a híreket, féltünk attól, hogy a háború mégis csak veszélyt hoz ránk.

Délután néhányszor újra kisétáltam a focipályára, az utakat, a határt kémleltem, hogy látok-e valami katonai mozgást.

Semmi ilyet nem tapasztaltam. Esténként azonban déli irányból a szél a motorzúgás hangját hozta volna felénk, sőt, mintha a lánctalpak csikorgása is kivehető lett volna.

A nagy keresztutca faluszéli sarkán újra emberek gyülekeztek, kik élénken taglalták a falu tegnapi és mai eseményeit. Többen furcsának találták, hogy miközben az orosz katonai egységek közvetlenül a falu mellett vonultak el, a tiszteken kívül egyetlen orosz katona sem tette be a lábát a községbe, vagyis sem felderítő, sem oldalbiztosító járőrök nem tértek be a községbe.

Este már nyugodtabban feküdtünk le ágyainkba, s öcsémmel mi már jót aludtunk éjszaka. Kedd reggel anyánk azzal költött bennünket, hogy ő már hajnalban felébredt, és robbanásokat, lövéseket hallott Makó felől. Ezek egész mostanáig hallatszottak, majd csitulni kezdtek, és később, már reggelizésünk után megszűntek. A délelőtt folyamán az agglegény dinnyekertész, aki földerítő katonaként szolgált az első világháborúban és azóta is

mindig ott volt, ahol valami történt a faluban, azt a hírt hozta, hogy Makón is oroszok vannak.

A falu népe ekkor és később is azon csodálkozott, hogyan lehet az, hogy vidékünkre az orosz csapatok a nélkül hatoltak be, hogy különösebb ellenállásba ütköztek volna. Ez a kérdés bennem is mindig fölmerült, amikor az ide vonatkozó hadtörténeti beszámolókat, elemzéseket olvastam.

Azóta a következő megállapításra jutottam.

1944. szeptemberében a szovjet hadvezetés arra törekedett, hogy a Dél-Erdélyben és Dél-Romániában felvonuló csapatai minél hamarabb kiérjenek a Maros folyótól délre elterülő síkságra és észak felé fordulva minél kedvezőbb pozíciókat foglaljanak el az október elejére tervezett nagy támadásukhoz. A nyugat felé vonuló csapataiknak pedig az volt a céljuk, hogy valahol Zentánál átkelve a Tiszán, délről közeledjenek Szegedhez. A magyar hadvezetés ezzel szemben úgy vélte, hogy az oroszok csak később érnek ki a síkságra és azt feltételezték, hogy Szegeden nem bekerítő hadművelettel, hanem Újszegeden keresztül történő frontális támadással akarják elfoglalni.

Mindkét feltételezésben azonban tévedett. Talán ezzel magyarázható, hogy amíg Pitvarostól keletre több magyar hadosztály állt szemben az oroszokkal, addig Pitvarostól nyugatra egészen a Tisza vonaláig mintegy 50 km szélességben üres tér tátongott a kialakulóban lévő frontvonalon. E területen nem voltak magyar katonai egységek, csak Hódmezővásárhelyen néhány kis létszámú. E kis létszámú egységek egyike érkezett szeptember 24-én Vásárhelyről Makóra, hogy védje a várost.

Ezt a számukra kedvező helyzetet használta kis az itt harcoló orosz egységek parancsnoksága. Magasabb parancsnokságtól a voznyeszenszki lövészadosztály kapta feladatul, hogy Nagylaktól keletre keljen át a Maroson, forduljon nyugatra és hatoljon be az

említett üres területre, egyik ezrede érje el Hódmezővásárhelyt, másik ezrede pedig foglalja el Makót. A hadosztály parancsnoksága romániai Nagylakra települt harmadik, tartalékban lévő ezredével, majd később áttelepül Magyarcsanádra. A korabeli források a hadosztály mindegyik ezrede mintegy 3 ezer főt számlált, és egy harckocsi zászlóaljából, valamint két lövész zászlóaljából állott.

A falu népe gyorsan megtanulta, mit kell tennie harci ütközet alatt

Szeptember 26-án, kedden délelőtt már úgy éreztük, hogy talán a háború nem hoz ránk különösebb veszélyt. Egyszer csak Csanádpalota felől puska lövések halk hangjait hozta a szél. A folyamatosan ismétlődő lövések ereje növekedett, amiből arra lehetett következtetni, hogy a lövéseket leadók falunkhoz közelednek. Ez már kezdett idegesíteni bennünket, ezért behúzódtuk házunk tornácára az eresz alá, de ijedten figyeltünk kifelé. Egyszer csak azt látjuk, hogy a temető, a falu déli széle felől 4-5 magyar katona lépked puskával a kezében, az ér hídján keresztül a focipálya irányába. Látható volt, hogy nagyon kémlelik a határt. A focipályát elérve lefeküdtek a lapos árokba és két-három lövést adtak le nyugati irányba, és várták a hatást. Bizonyára arra voltak kíváncsiak, vissza lő-e valaki a határból, visszalőnek-e az oroszok, ha vannak a határban. Azonban nem lőtt vissza senki, erre a katonák felálltak és a határt továbbra is kémlelve elindultak a hosszú keresztutca felé. Ebben a pillanatban puska lövések dördültek el, ami egyre fokozódott, érezni lehetett, hogy nemcsak a falura lőttek, hanem a faluból kifelé is. A falu túlsó széle felől robbanásokat és villogó hangokat is hallottunk, ez megijesztett bennünket. Anyánk gyorsan bezárta lakásunk ajtaját és azt mondta,

hogy szaladjunk át Pali bácsiékhoz. Ő első világháborús katona, talán tudja, mit kell tenni ilyenkor. Futva tettük meg a 60 méteres utat és dörömbölésünkre Pali bácsi nyitotta ki a házkaput előttünk.

- *Gyertek gyorsan!* – mondta ő és nyitotta a tornácuk ajtaját is. A hátsó szobába volt felesége és katona fiának felesége a 2 kisgyerekével.
- *Ilyenkor a legokosabb a hátsó szobában tartózkodni, nem pedig az utcai szobában, ahova az ablakokon keresztül a lövedékek és a gránátrepeszek bevágódnak* – magyarázta Pali bácsi.

A faluban ugyanis mindenki a hátsó szobában élte életét az utcai szobát csak nagyon ritkán használtuk.

A robbanások egyre közeledtek.

- *Az oroszok aknavetőikkel veretik a falut* – mondta Pali bácsi első világháborús szakértelmével.

Hallottuk, hogy az udvarra is aknagránátok csapódnak be, óriási durranással és a tyúkok ijedt szárnycsattogással próbálnak menekülni a robbanás elől. Egy kis szünet következett és azt kihasználva Pali bácsi szedte össze és dobálta be a tornácra a sérült, vérző tyúkokat. Az asszonyoknak az mondta, hogy vágják el a tyúkok nyakát, mert úgy is elpusztulnának. Így legalább lesz mit főzni a fazékban.

Az 5-6 perces szünet után újra folytatódott a tüzelés, a villogó aknagránátok robbanásának hangja minden felől hallatszott. Mi ijedten, remegve vártuk, hogy vége lesz-e az egésznek.

Pali bácsi azt mondta: *lehet, hogy mindez napokig is eltart. Ezért azt kell tennünk* – magyarázta, *hogyan a szomszéd kerten keresztül átszaladjunk az utcai házhoz, mert meg kell tudnunk a katonáktól, hogy mi várható.*

- *Te ne menj sehová, mert már nem tudsz úgy futni, mint fiatalon!* – szólt rá a felesége. Erre én följánlottam, hogy a

következő szünetben én átfutok az utcai házhoz. Erre anyánk azt mondta, hogy egyedül nem enged, menjünk mindannyian. Néhány perc múlva szünet következett. Pali bácsi már nyitotta is a kis kaput, belöktük a szomszéd kert kapuját és átfutottunk a ház udvarába. Kissé csodálkozva fogadtak bennünket, de már vezettek is a tornácon keresztül a hátsó szobájukba, ahol ők is ijedten összebújva várták a háborús csetepaté végét. A szobának egy kis ablaka volt, ahonnan a tornácon keresztül az udvaron álló gémes kútra lehetett látni, én éppen az ablakon keresztül az udvarra néztem, mikor óriási csattanás hallatszott és a kút melletti betonvájút a robbanás ereje teljesen szétvetette. A repeszek a ház falába, fák törzsébe csapódtak, egy az ablaküvegét is megrepesztette, de nem repült be a szobába. Majdnem megdermedtem a rémülettől, mikor eszembe jutott, ha fél percet késünk, akkor a halál fiai lettünk volna.

Egy ideig még hallgatnunk kellett a közeli és távoli robbanásokat. Majd újra szünet következett. Számoltuk a perceket és féltünk attól, hogy 5-6 perc után újra megindul az aknavető tűz, de ez nem következett be. Már eltelt 10' negyedóra, de továbbra is csend honolt a faluban. Ezután a tornácon keresztül néhányan kimeréskedünk az utcai ajtóig, de csak a fejünket dugtuk ki. Láttunk, hogy az aknagránátok jócskán megtépázták az utca két oldalán sorban álló fák lombjait, ágait. Valóságos levélszőnyeg hevert az utcai járdán és a különben poros úttesten. Csak-egy-két katonát láttunk a bolt előtt az utcasarkon, akik azonban néhány perc múlva szó nélkül eltűntek.

A szomszédos és a szemközti házak ajtaján is csak itt-ott dugta ki a fejét valaki. Kérdeztük tőlük, hogy voltak-e erre katonák és mit tudtak meg tőlük?

Voltak néhányan – válaszolták –, de mostanra eltűntek és nem tudunk meg tőlük semmit. Távolabbra nem mertünk elmenni, mert féltünk az újabb lövöldözéstől.

Vártunk még egy darabig, de semmi hír nem jutott el hozzánk. Félelemmel, bizonytalan érzésekkel búcsúztunk el a családtól és hazafelé igyekeztünk. A kert végén Pali bácsi várt bennünket, de neki sem tudtunk semmi biztosat mondani.

Hazatérve mi is találtunk egy-két sérült vérző tyúkot udvarunkon. Anyánk gyorsan elvágta a nyakukat és forró vízben megkopasztotta őket. Egyiket fölvagdalta és ebédet főzött belőle. Ebéd után azt mondta, hogy nem maradhatunk itt, mert újra lövöldözés kezdődik, akkor a puszkagolyók, ágyúgolyók a mi falu széli házunkat érik elsősorban.

- *Megyünk Mária nénétekhez, testvérem családjához a temető melletti kis kereszt utcába. Ott nagyobb biztonságban leszünk* – mondta, majd mindnyájan a szükséges holmi csomagolásába kezdtünk.

Közben újra szórványos lövések zaja hallatszott a község túlsó oldaláról, de ezek lassan távolodtak. Élelmet csomagoltunk, majd lepedőt, takarókat hajtogattunk össze, vállunkra vettük és az ajtó bezárása után elindultunk Mária néni háza felé. A falu délnyugati szélén haladtunk, de mindenütt a robbanások nyomait láttuk. A fákról széthasadt ágak csüngtek alá, néhol a téglafalon fél méter átmérőjű lyuk tátongott.

Mária néni örömmel fogadott bennünket, mondván, ha együtt leszünk, jobban vészeljük át a háborút. Ők is hárman voltak itthon: a levente korú fia, aki a felszólítás ellenére nem vonult el nyugatra, így a ház egyik zugában kialakított bújóhelyen húzta meg magát, kislánya még iskolás volt.

Szalmát hordtunk a nagyszobába, lepedőkkel takartuk le és takarókat terítettünk le. Ez lett a hálóhelyünk. Időnként éjszakára a

rokon fiatalasszony átjött színt iskolás fiával, mert nem mertek otthon éjszakázni. Estefelé már a szomszédokkal is beszédbe elegyedünk, mikor a közelben lakó agglegény dinnyekertész is előkerült. Elmondta, hogy Csanádpalotáról a mieink közül nem csak gyalogosok, hanem tankok, vagyis rohamlövegek jöttek a községbe. Miután véget ért az ütközet ő beszélt néhány katonával, de ő sem tudott meg semmit tőlük. Szólt arról is, hogy úgy látszik, még most is kemény ütközet folyik a Rákoson vezető úton, mert a lövések, a robbanások hangja most sem csitul. Még az este folyamán gyorsan elterjedt annak is a híre, hogy az aknavetőtűznek két egyedül élő idős asszony, Csányi Istvánné és Ferencsik Pálné esett áldozatul. Mindketten házuk nyitott tornácán üldögéltek, mert kellemes volt az idő. Bizonyára látták, és hallották a robbanásokat, de nem hittek sem a szemüknek, sem a fülüknek, mert ilyesmivel még nem találkoztak. Az aknagránát mindkettejük feje fölé a tetőbe csapódott be, robbant föl és a repeszek halálra sebeztek őket. A szomszédok már csak akkor találtak rájuk, amikor mindketten már halottak voltak.

A motorkerékpáros hírvivő életveszélyes katonai kalandja

A motorkerékpáros hírvivő katonai kalandjáról azért szólok, mert szorosan kapcsolódik a Királyhegyesen történt eseményhez. A csanádpalotai hentessegéd motorkerékpáros hírvivőként szolgált a hadseregben. Történetét nekem az 1960-as évek elején mesélte el.

Szeptember 24-én vasárnap Szegeden 11 óra tájban azt a parancsot kapta, hogy menjen Makón keresztül Tótkomlóra az első páncélos hadosztály parancsnokságára. Makóról kelet felé kiérve úgy látta, hogy teljes csend és békeség honol a tájon. Ezért elhatározta, hogy pár percre Pitvarosról hazaszalad Csanádpalotára anyjához. Ezért Rákoson nem a Tótkomlóra, hanem a Pitvarosra

vezető útra kanyarodott. Pitvaros központjában jobbra dél felé fordult. Erre is teljes csend vette körül, mikor már közelebb ért a községhez furcsa jelenséget vett észre. Egy teherkocsi a falu szélén nem egyenes irányban, hanem keresztben állt az úton és néhány ember álldogált körülötte. Mikor még közelebb ért észrevette, hogy az álldogálóknál fegyver van. Felismerte, hogy ezek nem a mieink, talán németek lehetnek.

Ekkor beléhasított a felismerés, hogy orosz katonák állnak nem messze tőle. Megfordulni nem mert, hiszen tudta, hogy akkor lövészekkel leterítik, de megadni sem akarta magát. Ekkor vette észre, hogy az út mellet kitaposott gyalogút vezet, erre kanyarodott és felgyorsítva motorját elsuhant az oroszok mellett és befordult a falu főutcájába.

Az oroszok rohantak utána, és lőttek rá, de nem találták el. Gyorsan leugrott a motorról, otthagya és egy pillanatra beugrott anyjához, de egy percig sem maradt ott, hanem hátul a kerteken keresztül előre halad a község belseje felé. Egy ismerőstől kért segítséget, aki megengedte neki, hogy szalmakazlában bújjon el. Felmászott a szalmakazal tetejébe, mélyen beásta magát a kazalba, szalmát húzott a feje fölé. Remegve várta, hogy üldözői odaérnek-e, és mit akarnak csinálni vele. Az oroszok gondolták, hogy valamelyik szalmakazalban bújt el, ezért minden szalmakazalba lövéseket adtak le, hogy megsebesítsék, hogy egyenesen megöljék az elbújt katonát. Az ő szalmakazalja is több lövést kapott, de egyik sem érte őt.

Az egész éjszakát remegve, óriási idegfeszültségben élte át. Hajnalban előmászott a kazalból. Ismerésétől civil ruház kért, majd levetette egyenruháját és átöltözött a kapott civil ruhába. Egyenruháját egy biztos helyen elrejtette. Nem tért vissza anyjához, hanem továbbra is az ismerőse házában húzta meg magát úgy, mintha ő is családtag lenne.

Néhány óra eseménytelenül telt el, amikor a falu északi része felől lövések, robbanások hangja csapott fel. Magyar rohamlövegek indítottak ellentámadást gyalogosok támogatásával a községben lévő oroszok ellen. Az ellentámadás lassan, de biztosan haladt előre. A rohamlövegek és a gyalogosok elérték a templomot. Itt azonban keményebb ellenállásba ütköztek, ezért nem folytatták támadásukat.

A motorkerékpáros hírvivő örült a mieink támadásának, ugyanakkor másrészt ez hidegzuhanyként is érte. Hiszen ha őt igazoltatják és megtudják, hogy ő katona, de itt civilként tartózkodik, akkor katonaszökevénynek tekintik, és hadbíróság elé állítják. Ezért újra felöltötte katonai egyenruháját. Jelentkezett a parancsnoknál és elmondta, hogy mi történt vele. Motorkerékpárját az oroszok elvitték, így nem tud Tótkomlóra eljutni. Ezért azt kérte, hogy az egységhez csatlakozhasson. A parancsnok felvette az egységbe. Ő azonban annyira kimerült az egymást követő sokkhatásoktól, a folytonos idegfeszültségtől, hogy alig tudott járni. Az egység a délutánt és az éjszakát a faluban töltötte.

Reggelre az oroszok sorai megnövekedtek és ők indítottak támadást a magyar csoport ellen. A mieink kénytelenek voltak nyugat felé elhagyni a községet. A motorkerékpáros hírvivő egy rohamlövég tetején kapott helyet, ahol fekvé helyezkedett elő, ő tehát a magyar egységgel együtt érkezett Királyhegyesre, majd délután is a rohamlövég tetején fekvé élte át a lezajlott ütközet és a menetelés izgalmát.

Emlékezete szerint a Rákos felé vezető menetelés sokáig tartott, mert meg-megálltak, hogy viszonozzák az üldözők tüzét. Már beesteledett, amikor megálltak. Hirtelen északról is tüzet kaptak, szinte minden oldalról lőtték őket, ő még mindig a rohamlövég tetején feküdt, amikor a rohamlövég oldalát ért találatból származó légnyomás az út melletti árokban röpítette.

Nem tört el semmije, nem szenvedett sérülést és lassan a légnyomás hatása is enyhülni kezdett. Az esti holdfénynél felismerte, hogy hol is vannak, ezért kúszni, mászni kezdett a Csanádalberti Pitvaros felé vezető út irányába. Mások is ezt tették és csoportba verődve az éjszaka sötétjében eljutottak Csanádalberti községig, ahol a mieink már várták őket.

A falu népe, az emberek nem értették, hogyan kerül egy viszonylag kis létszámú magyar katonai egység, ahol alig egy nappal korábban nagy létszámú orosz csapat vonult. Látható volt, hogy így a mieink elkerülhetetlenül az orosz túlerő fojtogató gyűrűjébe kerülnek. Azt sem értettük, a mieink az orosz gyűrű bezárulás előtt miért nem törtek ki Csanádalberti irányába, hiszen ekkor a rohamlövegek nagy tűzereje jó lehetőséget biztosított volna.

Engem is foglalkoztattak jóval később is ezek a kérdések. Néhány évtizeddel ezelőtt elolvastam Vitéz Adonyi Ferenc könyvét, amely 1954-ben jelent meg Nyugaton, és amelyben az első páncélos hadosztály itteni harcaival is foglalkozik. Közli annak a parancsnak a szövegét, amelyet a kis létszámú egységnek teljesítenie kellett volna. A parancs úgy szólt, hogy a rohamlövegekből és a támogató gyalogosokból álló egység Csanádpalotán át vonuljon az országhatár mentén Nagylak irányába, érje el a Maros folyót és zárja le Nagylaknál az Arad Makó közötti műutat. Akadályozza meg, hogy orosz egységek áthaladjanak az országhatáron.

Ennek a parancsnak a teljesítés szeptember 25-én délelőtt már teljességgel lehetetlen volt. A páncélos hadosztály megfigyelői már szeptember 24-én vasárnap már láthatták, hogy a velük szemben álló orosz egységeknek közvetlenül a háta mögött egy újonnan megjelent orosz ezred a Csanádpalotára vezető földúton halad nyugati irányban. A késő délutáni órákban pedig azt is

észrevehették, hogy egy másik orosz ezred készülődik az aradi műúton a Nagylak felé való vonulásra. A szerző szándéka talán az volt, hogy bizonyítsa a közvélemény, és talán a történelem számára is: az első páncélos hadosztály igyekezett mindent megtenni az országhatár védelmére.

Hol az oroszok, hol a mieink

Visszatérve a Királyhegyesen történt eseményekre, a következőkről tudok beszámolni az új helyen a szeptember 27-re, szerdára virradó éjszaka nyugodtan telt el, újra csend, békesség volt a faluban és a határban is. A keddi megpróbáltatások után az emberek már szabadabban, nyugodtabban jártak keltek az utcákban. Én is kimerészkedtem a főutca végére, a temető bejáratához, ahol már néhány volt iskolatársammal találkoztam, akik a közelben laktak. Nem tudtuk, hogy a mieink vagy az oroszok vannak a környéken, a határban. Egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy dél felől a macskaköves úton alacsony, kistermetű lovak által húzott szekerek tűnnek föl. Ezek, oroszok – állapítottuk meg mindnyájan. Mikor a falu szélére értek bekanyarodtak a fő utcára. A szekerek bakján egy középkorú orosz katona ült és úgy vonultak szekerükkel, mintha mindig itt jártak volna. Mikor oda értek a falu közepén álló templomhoz, befordultak a keresztutcába. Megállapítottuk tehát, hogy a Rác útra tartanak, viszik az utánpótlást a már korábban elvonul orosz csapatnak.

Ebéd után újra összegyűlünk a szokott helyen. Jó hosszú ideig nem történik semmi. Egyszerre csak újra lovas szekerek haladnak a falu felé. Egyik másik szekér előtt azonban nem kistermetű orosz, hanem nagyobb termetű, magyar lovak láthatók. Ezeket az orosz katonák bizonyára a magyarcsanádi, apátfalvi

gazdáktól rekvirálták el, legfeljebb a kistermetű orosz lovaikat hagyták ott cserébe.

Késő délután anyánkkal hármásban visszamegyünk a házunkhoz. Útközben sem orosz katonával, sem helyi lakossal nem találkozunk, csak egy-két ember dugja ki a fejét a háza kapuján, de gyorsan el is tűnik. Látható, hogy mindenki a házába húzódik vissza, ott megbújva várja, hogy véget érjenek a harcok.

Mikor megérkezünk, jószágaink már a helyükön vannak. Ludaink vidám gágogással fogadnak, láthatólag örülnek annak, hogy újra itthon vagyunk. Szemügyre vesszük a házat, az ajtók, ablakok épek, az ajtók zárva vannak. Bemegyünk a lakásba, mindent a helyükön találunk. Senki sem tört be a házba. A kacsákat, a ludakat, a tyúkokat megetetjük, nemes kukoricát szórunk nekik. Ugyanezt kapja az egy szem süldőnk is. Friss vizet öntünk itató edényeikbe.

Egyszer csak előkerül a szomszédból Pali bácsi. Kérdezi, hogy arra felénk vannak-e oroszok? Mondjuk, hogy csak az utánpótlást szállító szekereken ülő oroszokat láttuk, mást, egyet sem.

- *Erre sem tette be lábát egyetlen orosz sem* – mondja Pali bácsi. Megállapodunk, hogy holnap is jövünk, ilyen tájt. Minden ajtót bezárunk, és indulunk vissza. Csak néhány lúd köszön el tőlünk gágogással. Mintha szemrehányást éreznénk ki hangjukból. Biztatással mondjuk nekik, hogy holnap újra jövünk. Úgy tesznek, mintha értenék, és nem mozdulnak ülőhelyükről, nem jönnek utánunk. Visszafelé menet újra nem találkozunk senkivel és oroszokat sem látunk,

Az új helyen az este már nyugodtabban telik el, és mi gyerekek már jót alszunk az éjszaka.

Az asszonyok azzal ébresztenek bennünket, hogy az éjszaka teljes nyugalomban, teljes csendben telt el. A reggelizés után újra a

pajtásaimhoz igyekszem. A temető előtt, a főutca elején sétálgatva beszélgetünk, felnőttel alig találkozunk, a macskakövet úton újra az ismétlődik, amit tegnap láttunk. Utánpótlást szállító lovasszekerek érkeznek, most már csak magyar lovakkal, és folytatják útjukat a szokott irányban. A falu élete kezd egyhangúvá, mindennapivá válni. Számunkra nem történik semmi érdekes a faluban.

Délután újra visszatérünk a házukhoz. Újra azt tapasztaljuk, hogy senki sem tört be a lakásunkba. A jószágot is úgy fogadnak bennünket, mintha az új életrendjük a legtermészetesebb dolog lenne. Pali bácsinak sem tudunk semmi újat mondani, s ő is arról beszél, hogy most teljes nyugalom és csend van itt, a falu szélén. Éjszaka megint jót alszunk. A felnőttek azonban reggel azzal keltenek bennünket, gyerekeket, hogy mieink vannak a faluban, de az éjszaka egyetlen lövést sem hallottak. Kinézek én is az utcára, néhány sietősen lépkedő katonát látok, de elkerülik a házukat. Visszamegyek, a nyitott tornácon ülök le, majd később felállva az udvaron túl elterülő temetőt igyekszem jobban szemrevételezni. A sírok között egy-két katonasapkás fejet látok, puskájuk dél felé, Apátfalva felé irányul. Nemsokára egy tiszt jelenik meg nálunk, bejön a tornácra és azt mondja, hogy ez lesz az ő parancsnoki harcálláspontja, mert katonái itt foglaltak állást a temető túlsó szélén. Arra is figyelmeztet bennünket, hogy ne nagyon mozogjunk az udvaron, ne menjünk ki az utcára, mert az oroszok a közelben vannak és idelőhetnek.

Így az egész napot kényszerűen a szobában töltjük. Én sem tudok kimenni pajtásaimhoz. A napot félelemben töltjük. Félünk attól, hogy az oroszok ránk lőnek, de egyetlen lövés sem hangzik el.

A tiszt délután térképeit, vázlatait nézegeti, majd kimegy katonáihoz a temetőbe. Már kezd beesteledni, amikor visszajön. Az este beköszöntével is csend borul a falura. Egyszer csak az esti

homályban két katonával egy ember jön be, akinek sérült bal keze be van kötözve. A katona jelentéséből kiderül, hogy a bekötözött kezű ember orosz katona, akit a falu szélén fogságba ejtettek, így a tiszt is csatlakozik hozzájuk, együtt távoznak, kísérik a foglyot a magasabb parancsnokhoz.

Az éjszaka újra csendben telik el. Annyi változás azért történt, hogy a temetőben állást foglalt katonák előrébb mentek a szántóföldre. A tiszt újra megjelenik és mondja, hogy újra kimehetünk az utcára, mert a frontvonal előrébb haladt dél felé, Apátfalva irányába. Mindebből mi semmit sem vettünk észre, mert egyáltalán nem volt lövöldözés. A délelőtt is csendesen telik el. Híre jön, hogy az első világháborús földérítő katona, a dinnyekertész azzal ijesztgeti a falut, hogy a következő éjszaka az orosz katonák támadást intéznek ellenünk és rommá lövik a falut. Az emberek nem hisznek neki, de ő azt állítja, hogy az előző éjszaka kint járt a határban és látta, hogy a Nagy Csorgó, vagyis az apátfalvi főcsatorna töltésén tankok sorakoznak föl és ágyúcsövük a falu felé irányul.

- *Csak úgy menekülhetünk meg a halálból, ha a következő éjszakára kimegyünk a közeli apátfalvi tanyára* – mondotta.

Összegyülve azon tanakodtunk, hogy higgyünk-e neki, menjünk-e a tanyákra. Mária nénénk határozottan azt mondta, hogy ők nem hagyják itt a házukat, ők nem mennek sehova. Ha mi akarunk, mehetünk. Délután csak jöttek a hírek, hogy a dinnyekertész erőteljesen bizonygatja, hogy éjszakára óriási veszély fenyegeti a községet.

Délután újra fölkerestük házukat, mert a tegnapi látogatásunk elmaradt. A jószágaink nyugtalanul vártak bennünket, az ajtókat továbbra is egészségben találtuk. Gyorsan megetettük a baromfikat és a sertést, vizet öntöttünk nekik. Pali bácsi újra eljött hozzánk. Beszámolt arról, hogy az első világháborús bajtársa, a

dinnyekertész is ijesztgeti az embereket. Ő azonban nem hisz neki, nem azonos, hanem más-más fronton szolgáltak az első világháborúban. Különbösen is nagyotmondó embernek ismerik a faluban a dinnyekertészt, nem szabad bedőlni neki.

Ebben a tudatban váltunk el egymástól. Amint haladunk azonban a falu szélén visszafelé, itt is, ott is találkozunk kis csoportokkal, asszonyokat, gyerekekkel, akik mennek a tanyára. Azt mondják, ők nem akarnak meghalni. Ez megijeszt bennünket is. Visszatérve Mária nénékhez bejelentjük, hogy csak ki megyünk mi is valamelyik ismerő tanyai családhoz. Amikor a temető mellett ráfordulunk a macskaköves útra, néhány szomszédbeli asszony gyerekekkel csatlakozik hozzánk. Amint haladunk déli irányban, azt nézzük, hogy látunk-e mieinket, vagy oroszokat, de egyetlen sem fedezünk föl. Másfél kilométer megtétele után balra befordulunk egy ismerős család tanyájára. Nem nagy örömmel fogadnak bennünket, de azért megengedik, hogy náluk telepedjünk le, ott éjszakázzunk. A tanyaépület helyiségeibe szalmát hordunk be, ezen készítünk fekhelyet magunknak, várjuk, hogy mikor indul meg az orosz harcok támadása községünk ellen, de nem történik semmi.

Egyszer csak arra leszünk figyelmesek, hogy Apátfalva felől az úton valamiféle egylovas kétkerekű jármű közeledik, amelyen egy orosz katona ül, bal kezével a gyeplőt tartja, jobb kezében fegyver. Az út két oldalán az árokban orosz katonák vonulnak a falu felé. Fölfedezzük azt is, hogy a tanyasoron másik két orosz katona közeledik feltűzött szuronyú puskával a kezükben. Ők is *szoldát*, *szoldát* kiáltással jönnek hozzánk. Már az asszonyok is tudják, hogy a *szoldát* katonát jelent, így rázzák a fejüket, és mondják, hogy itt nincsenek katonák. Az oroszok benéznek a tanya helyiségeibe, de nem kutatnak különösebben a katonák után. A falu felé mutogatnak és kiderül, hogy arra kíváncsiak, hogy a községben

vannak-e magyar vagy német katonák. Erre már néhányan azt válaszolják, hogy magyar katonák vannak. Ezt meghallván az oroszok mennek tovább a következő tanyához.

Ez után csöndben várjuk, hogy mi történik. Negyed óra elteltével az úttól jobbra és balra is rövid géppisztolysorozatok hangzanak föl, az oroszok jelzik, hogy ők itt vannak, a magyarok kissé távolabb vannak. Egy világító rakétát is föllőnek, de utána csend lesz. Nem tudunk elaludni, mert várjuk a tankok támadását. Végül legalább is mi, gyerekek elszenderedünk.

Reggel azzal ébresztenek bennünket a felnőttek, hogy biztosan nem volt tanktámadás, mert az éjszaka teljes csendben telt el. Gyorsan kihordjuk a szalmát, fölsöprögetünk. Megköszönjük a családnak a szállást és indulunk hazafelé. Menet közben újra a határt szemléljük, hogy látunk-e katonákat. Sem az oroszok, sem a mieink közül nem látunk egyet sem. A temető melletti útkanyarban elszórva téglatörmelékeket és rájuk dobált gallyakat látunk. A mieink tehát úttorlaszt, vagy ahhoz hasonló valamit emeltek az úton. Már közeledünk a torlaszhoz, mikor egy gyerek oda akar szaladni, hogy levegyen egy kisebb gallyat. Hátulról odakiált valaki, hogy fogják meg a gyereket, mert lehet, hogy taposóaknák vannak a törmelék alatt. Erre mindnyájan jobbra vagy balra kikerüljünk az úttorlaszt és a lapos széles árokban folytatjuk utunkat.

Otthon azzal fogadnak bennünket, hogy nem volt itt semmiféle támadás, még egy puskalövést sem hallottak, de a mieink reggelre eltűntek. Nem lehet tudni, hogy kik az urak a faluban, az oroszok vagy a mieink.

Dél előtt átmegek a rokon szomszéd fiúkéhoz. Az udvaron beszélgetünk, amikor a drótkerítésen keresztül meglátjuk, hogy egy orosz katona jön a falu széle felől az utcánkba és távolabb egy másik is követ. A géppisztolyos észrevesz bennünket, mi egy kicsit

megijedünk, de nem bújunk el, nehogy ránk lőjön. Belép az udvari kiskapun, de nem szól semmit, csak hosszasan néz bennünket. Látja, hogy nem katonák, hanem fiatal fiúk vagyunk. Erre lassan tovább meg.

Továbbra is csend van a faluban. Ebéd után bátorságot kapva kimegyek a pajtásaimhoz a temető kapuja elé, ahol már várnak engemet. Ők is azt újságolják, lehet, hogy taposóaknák vannak az úttorlasz alatt. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy akár az oroszok, akár a mieink megjelennek, mit tesznek az úttorlással. Jó sokára az úton Apátflava felől újra közelednek az utánpótló lófogatú szekerek. Az első szekér nem megy neki a torlasznak, hanem jobbra letér az alacsony, széles árokba úgy, hogy majdnem felborul. Ezt teszik a többiek is. A bakon ülő orosz katonák egykedvűen veszik tudomásul, hogy majdnem felborul a szekerük. Később egy négy gumikerekű talpazaton álló légvédelmi ágyút is vontatnak. Ez is elkerüli az úttorlaszt, majdnem felborul mikor letér az út menti lapos felületre, az ágyúk körül ülő négy orosz katonát mindez közömbösen hagyja.

Az este csendben telik el, bár északon szórványosan ismétlődő robbanások zaja hallatszik. Úgy tűnik, mintha a faluhoz közelednének ezek a robbanások, de végül elnémulnak. Nem alszunk el, várjuk, hogy esetleg a faluba beérnek ezek a robbanások, de nem hallunk semmit. Nagy nehezen elalszunk.

Támadás déli irányban a Maros folyóig

Másnap reggel arra ébredtünk, hogy újra a mieink vannak a községben. Méghozzá sokkal többen, mint előzőleg. Nagy a sürgés-forgás a mi kis utcánkban is. Ki akarunk lépni az utcára, hogy jobban lássuk őket, a katonák azonban azt tanácsolják, hogy maradjunk a házunkban, mert az oroszok még lőtávolságban

vannak. Az egész napot a házban töltjük, de látjuk, hogy a katonák most már támadásra készülnek.

Egyelőre azonban még semmi sem történik. Újra egy tiszt lép be hozzánk, nem az, aki korábban itt volt. Az újonnan jött tiszt is a nyitott tornácon állapodik meg. A temetőt, a temető széli szántóföldeket, a déli irányban elterülő határt szemléli. Előveszi térképtáskáját, térképeket, vázlatokat, rajzokat vesz elő, ezeket vizsgálgatja. Én a tornácon téblábolok, mikor odahív magához. Mutat egy rajzot, amely az Apátfalvára vezető utat, az út melletti tanyákat és a bal oldalt egy szintén Apátfalvára haladó dűlőutat ábrázolja.

- *Felismered-e, hogy mit mutat a rajz, jártál-e a határnak ezen a részén?* – kérdi tőlem. Igennel válaszolok. *Mekkora lehet a távolság a macskaköves út és a dűlő út között?* – teszi fel az újabb kérdést. Mondom, hogy kb. egy kilométer. Akkor minden rendben van – válaszolja ő, és azt mondja, most már menjek be a szobába. Szavai majdnem parancsként hangzanak számomra és gyorsan visszamegyek a szobába.

A délutáni és kora esti órák is csendben telnek el. Még néhány óra eltelik, mikor a macskakövet útról a szekerek kerekeinek nyikorgása, a lovak patkós patáinak csattogása hallatszik, a kis utcánkban két házzal arrébb a temető mellett üres porta van, ahová katonáink egy géppuskát állítottak fel. Halljuk a parancs szavait és utána megszólal a géppuska, hosszú sorozatokkal lövi a falu felé haladó szekereket. A lovak fájdalmas nyerítéseit is halljuk, sőt azt is, hogy a lovak ijedtükben vágatásba kezdenek, de nem fordulnak vissza, hanem a faluba tartanak úgy halljuk, hogy néhány fogat a mi utcánkba is bejutott. Utána csend lesz. Az oroszok nem lőnek vissza. Az eset azt bizonyítja, hogy az utánpótlást végző egységeik és az elől haladók között a kapcsolat megszakadt.

Várjuk, hogy esetleg újra kezdődik a lövöldözés, de a csendet nem szakítja meg semmi. Amikor reggel felkelünk, látjuk, hogy katonáink már a temetőn túl, a határban vonulnak és mindenfelé az előremozgás jeleit látjuk.

A kis utcánkban kilépve egy orosz utánpótló szekeret látunk egy lóval, a másik ló vagy elszabadult, vagy olyan súlyos lövéseket kapott, hogy kidőlt a szekér elől. Egy köpenyes orosz katonát is látunk az árokban félre dőlve, úgy fekszik ott, mintha aludna, de közelebb lépve észrevesszük, hogy köpenyének szétnyílt két szárnya alatt mellén óriási vérfolt van. Megriadva vesszük tudomásul, hogy halott orosz katonát látunk. Gyorsan vissza is megyünk a házukba.

Katonáink kifogják a lovat a szekér elől, később a halott orosz katonát is elviszik a temetőbe. Leveszik a szekeret borító sátorlapot és kiderül, hogy a szekéren szögletes, barna orosz kenyerek és ládákban cukorral édesített, préselt pótkávékockák vannak. A katonák ajánlják nekünk az orosz kenyeret és a pótkávé kockákat. Mindkettőt elfogadjuk, mert már minden saját kenyereink elfogyott.

A reggelihez a barna orosz kenyeret esszük, eléggé keserű ízű, korpás, de azért jól megrágva lenyeljük. A pótkávé kockákat mi, fiatalok nyersen esszük, ami ízlik nekünk.

Már a reggeli órákban látjuk, hogy katonáink déli irányban támadásra készülnek. A falu déli szélére négy ágyút vontatnak és közvetlenül a házak előtt állítják föl. A határban másutt is vannak ágyúk. Nemsokára megkezdődik az ágyútűz, a támadás tüzérségi előkészítése.

A bekövetkezett eseményekből látható, hogy szeptember utolsó napjaiban Hódmezővásárhelyen egy új hadosztály létrehozása, mozgósítása, felszerelése meggyorsult és folyamatos harcba vetése is megkezdődött. Egységei tehát északról elérték

községünket és tovább támadnak Apátfalva a Maros folyó irányában.

Délelőtt a tüzérségi tűz elhallgatása után megindult a gyalogság támadása. A ház tornácáról látható volt, hogy a falutól déli irányban mintegy másfél, két kilométer távolságban a gyalogosok egymás mellett csatasorban elindultak az oroszok felé, miközben fegyvereikkel állandóan tüzeltek. A puskák, a golyószórók és más fegyverek folytonos lövéseinek hangja egybefolyt és szinte rezegtette a levegőt. Így haladtak előre a gyalogosok, amikor egyszer csak az orosz fegyverek is megszólaltak. Ez földre kényszerítette a támadó gyalogosainkat. Ez után már a támadás úgy folytatódott, hogy 4-5 fős csoportok néhány méterre futottak, szökkeltek előre, utána hasra vetették magukat és tüzeltek az ellenségre, így a támadása lelassult. A faluból ezután már nem is lehetett látni, hogyan halad a támadás.

A délutáni órákban valószínűleg az oroszok visszavonultak és néhány kilométerrel hátrább újabb védőállást foglaltak el.

Délután a macskaköves úton néhány lovaskocsi sebesült, bekötözött karú, lábú katonákat szállított visszafelé a faluba.

A további támadásra való felkészülést szolgálta, hogy a falu főutcáján keresztül négy rohamlöveg érkezett a falu déli szélére, többen mondták, hogy szeptember 26-án, kedden ilyen rohamlövegek voltak a községben. A négy rohamlöveg a határban folytatta útját déli irányban csatlakoztak a támadó gyalogos egységekhez.

Délután szokott pajtásaimmal már mi is szabadon mozgottunk, mert minden arra mutatott, hogy az oroszok lőtávolon kívülre szorultak.

Délután hármasban újra visszamentünk házunkhoz. Azért is siettünk ezt megtenni, mert látogatásunk tegnap elmaradt. Amint

haladtunk a falu déli, délnyugati szegélyén láthattuk, hogy sok katona van a határban, akik déli irányban haladnak előre.

A focipálya, a kóter mellett egymásra rakott lőszeres ládák sorakoztak, körülöttük sok katona tette a dolgát.

Kiéhezett jószágaink hálásan fogadtak. Az épületet újra épségben találtuk, megettük a kacsákat, a ludakat, a tyúkokat, a süldőt, majd friss ivóvizet öntöttünk nekik. A közelben nem lehetett lövéseket hallani, a harci ütközet zaja az apátfalvi határból érkezett hozzánk.

Az eseményekből meg tudtuk állapítani, hogy a mieink Földeákon, Rákos tanyaközponon és Királyhegyesen keresztül déli irányban folytatódó, támadó hadműveletében is a Rác út játssza a főszerepet. Ezen az úton jön az utánpótlás, a lőszer az elől támadó egységekhez, míg a sebesülteket ezen az úton szállítják visszafelé.

Magában a faluban az este és az éjszaka is csendesen telt el, csak déli irányból hallatszott a harci ütközetek moraja. Reggeli után én újra a pajtásaimat kerestem a temető bejárata előtt, akik már ott tartózkodtak. Látjuk, hogy a falu főutcáján haladnak lovaskocsijaikkal az apátfalvi határ irányába, de nem a bakon ülnek, hanem kocsijuk mellett gyalog lépkednek, miközben lovaikat a gyepelővel irányítják. Kocsijaik tele vannak lőszeresládákkal. Később megtudjuk, hogy a katonák tanácsolták nekik ezt a módot, mert ha bakon ülnének a front közelében, könnyebben találnák el őket a lövedékek. Egyszer csak azt látjuk, hogy egyik osztálytársunk nagy viseltes kalappal a fején ott halad a kocsijuk mellett apjával együtt. Mikor oda ér hozzánk, azt mondja, hogy apja már idős ember, együtt megy vele, hogy a szükségben rá tudjon neki segíteni. A kocsik jó messzire elhaladtak, míg kint tartózkodtunk, nem is jöttek vissza. Később osztálytársunk elmeséli, hogy közel a frontvonalhoz a katonák lerakták kocsijaikból a lőszeres ládákat. Ebben a pillanatban egy aknagránát

csapódott be közel hozzájuk, egy szárkúpban, amely kigyulladt, erre fölugrottak a kocsijaikba és vágtaázva jöttek vissza a faluba. Nem történt semmi bajuk.

Ebéd után pajtásaimmal újra ott tanyázunk a temető bejárata előtt. Amint tekintgetünk befelé mintha azt látnánk, hogy az ütközetekben elesett, meghalt katonák holttesteik feküdnének egymás mellett a temetőben. Egy középkorú, sáros köpenyű katona is van a temetőbejárat előtt, aki elmondja, hogy a Blaskovich-birtokon a harcokban elesett katonák holttetemét szállították ide. Felnöttek is jönnek a temetőbejárata elé, nemsokára megjelenik a falu papja, a plébános úr is, aki az elmúlt napokban tért vissza a községbe. Ő a felnötteknek, vagyis mindnyájunknak azt magyarázza, hogy a mieinknek sikerül az oroszokat az ország határáig visszaszorítani. Egy felnőtt azt kérdezi: azután mi lesz, plébános úr? Ő azonban azt mondja, hogy ezt senki sem tudja megmondani. A katonák nem engedik, hogy bemenjünk a temetőbe. A sáros köpenyű katona azt mondja, nem egészen értik a támadás célját, hiszen a Blaskovich-birtokon túl a csanádpalotai határban annyi az orosz, mint a fűszál.

Ezután az egymást követő néhány éjszaka és nappal egyformán telik el. A harci ütközetek, a háború moraja már messzebről, a Maros felől érkezik ide. A mieink tehát már elérték a folyót és Apátfalva egy részét is visszafoglalták. Mint ismeretes, a mieink támadásának az volt a célja, hogy szabad területet biztosítsanak a Marostól délre visszavonuló német SS-hadosztálynak, ahhoz, hogy átkelve a Maroson megszabaduljon az oroszok gyűrűjéből.

Elérkezik október 5-e, de semmi jele nem látható annak, hogy a németek megjelenének a Maros déli oldalán. Kellemes őszi este van, mi sokáig szokott helyünkön tartózkodunk, távolról nyugati és keleti irányból is a háború morájának zaját halljuk. Makó és a Maros találkozásánál világító rakétákat lönek fel,

robbanások, ágyúlövés is hallhatók. Már szürkülik, amikor azt vesszük észre, hogy egy német nyitott parancsnoki kocsis halad ki, majd megáll a falu szélén. Egy testes katona a gépkocsivezető, aki szinte mozdulatlanul ül a kocsiban. Egy fiatal német tiszt van mellette, aki feláll és mereven figyel a Maros felé, hallgatja távoli morajlásokat. Leül a kocsisülésére, úgy várnak egy darabig, majd újra feláll és hallgatózik. Ezt néhányszor megteszi, majd megfordulnak és visszamennek a kocsival. Mi várakozunk egy darabig, mikor a németek újra megjelennek. Ugyan az játszódik le, mint korábban. A német tiszt hol feláll, hol leül, figyel és hallgatózik, végül eltávoznak. Mi hazamegyünk.

Végleg áthaladt rajtunk a front

Másnap korán reggel ijedten arra ébredünk, hogy iszonyaton hangerővel puskák, géppisztolyok, s talán golyószórók folytonosan ismétlődő lövéseinek zaja hallatszik. A lövések hangja azonban egybe folyik és állandóan, folytonosan ismétlődő, süvítő, zizegő hangja szinte megreszkettette a levegőt, a támadók sokan lehetnek a falu keleti szélé felől haladnak a temetőn keresztül a falu nyugati szélé felé, a lövések az udvarunkat, a melléképületeket, házunkat, a tetőt is érik. Egy-egy lövés gellert kap a fák törzsén, a melléképületek oszlopán vagy házunk falán és zizegve, nagy hangerővel száguld tovább. Kiáltásokat, lábdobogást, visszalövést nem hallunk, csak a lassan, fokozatosan előre haladó tüzérszónya zúgását, úgy érezzük, hogy itt van a pokol, a következő percekben a házunkat is szétlövik és mi itt martadunk holtan. Megrémülve, halálos félelemben várjuk sorsunk beteljesülését. Az ösztüzet folytatók azonban lassan továbbhaladnak, a házat nem lövik szét. Magában az utcában már valamivel kisebb a lövések ereje, de a támadók itt is nyugat felé haladnak. Remegve várjuk a

támadókat, mert tudjuk, hogy mindenképpen betörnek a házakba is. Nem tudjuk mennyi idő telik el, mikor erőteljesen megdöngetik a tornácról a bejárati ajtót és valamit oroszul kiáltanak. Mindnyájan ijedten állunk az előszobában. Mária néni azt mondja, ki kell nyitnunk az ajtót, mert ha nem tesszük, az ajtón keresztül agyon lönek bennünket. Gyorsan kizárja az ajtót, amely hirtelen kitárul és egy fiatal orosz altiszt ugrik be, feltartott jobb kezében pisztolyt szorongat. Azt nézi, hogy vannak-e katonák, akik lövéssel fogadnák őt, de csak mi állunk ott feltartott kezekkel, hogy megadjuk magunkat. A fiatal altiszt mellett két oldalról középkorúnak látszó két orosz katona dúródik be, feltűzött szuronyú puskával a kezükben. Félretolnak bennünket, majd *szoldát, szoldát* kiáltással mennek be a nagyszobába, kinyitják a szekrényeket és a szuronnal döfködik a ruhákat, hátha katonát találnak ott. Döfködik a fekvőhelyünket és a házban minden helyiséget felkeresnek, a padlásra is felmennek, de sehol sem találnak katonát. Ezután otthagynak bennünket, mennek a következő házhoz.

A megpróbáltatások után már jobban tudjuk figyelni az észak felé haladó harcütközlet jeleit. Keletről folytonos, de észak felé haladó motorzúgás foszlányait hozza a szél. Vagyis a T34-es tankok támadása bontakozik ki. Ahogy előre halad a támadás ugyancsak támadó orosz csoportok kezdik meg a falu keleti szélétől nyugat felé haladva, lövöldözve a házak, udvarok, kertek átkutatását, a községben jószerével csak az utánpótlás biztonságát szolgáló katonák találhatók. Néhol későn veszik észre a támadást, a lövöldöző oroszok meglepik őket, ezért kénytelenek megadni magukat. Mások tovább húzódnak a község nyugti és északi része felé és kezdték viszonzni az oroszok tüzét. Végül a főutca és Kis utca északi részén tűzharc bontakozik ki. A Kis utcában egy ház ki is gyullad. A mieinkkel szemben az orosz túlerő győz. Többen

északi irányban akarják elhagyni a falut, de a keleti oldalon a támadásban előrehaladt orosz egységek sortüze fogadja őket. Így kénytelenek a kerteken keresztül nyugati irányban kivonulni a faluból.

A harci ütközet zaja a faluból az északi csatorna terepszakaszára, ahol – úgy tűnik – szervezettebbé vált a védelem. Ahogy a mieink elhagyják a községet, minden valószínűség szerint egy nehéz tüzérüteg kezd lőni falunkat. A becsapódó ágyúgránátok olyan óriási robbanással járnak, hogy beleremeg az egész falu. Már az első detonáció is olyan hatalmas, hogy azt hisszük, hogy házunk is összedől. Mindenki a takarók alá bújik, hogy legalább a repeszektől védje magát. Mindenki csak magával törődik, egyedül öcsémnek nem jut hely. Szomorúan álldogál a fal mellett, közel az ablakhoz. Felbosszant, hogy senki sem gondol rá, fölkelek, elhúzom az ablak mellől és átölelem, ha meghalunk, együtt haljunk meg. Az üteg tüzét a falutól északra, majd északkeletre helyezik át. Így ettől is megmenekülünk.

E közben az apátfalvi határban még erőteljes a lövöldözés. Az oroszok itt oldalról támadják a mieinket és a harci zaj csak lassan halad észak felé. Ezért egész nap a házban tartózkodunk. Csak estefelé megyünk ki az utcára. Ekkor nyugat felől feltűnik lovas kocsiknak egy csoportja. Behajtanak a mi utcánkba, az oszlop élén egy fegyveres orosz katona halad. Látják a felnőttek, hogy egyik-másik kocsi bakján ismerős makói tanyai gazda ül, köszönünk egymásnak, a tanyai gazdák mondják, hogy sebesült magyar katonákat kell vinniük Csanádpalotára. A kocsikban bekötözött fejű, kezű, lábú katonák ülnek, hevernek. Ők azt mondják nekünk, hogy számukra véget ért a háború.

Egész nap nem merünk vissza menni házunkhoz, mert félünk attól, hogy a faluban itt vagy ott újra kezdődik a lövöldözés. Az este és az éjszaka csendben telik el. Reggel hallgatózunk egy kicsit,

de a háború moraja már távolról hallatszik, erre gyorsan szedjük holmiainkat, megköszönjük Mária nénénknek, hogy szállást adott nekünk.

A kis utcánkban egyetlen orosz katonát sem látunk. A fő utca végéhez érve az tűnik föl, hogy a templom előtti téren fiatal orosz katonák zabrált biciklikén a kerékpározást tanulják. Tehát számukra is megszűnt már a fronthelyzet.

Bizakodva haladunk tovább. Amint befordulunk a házunk felé tartó gyalogútra, a mieink közül való halott katonát pillantunk meg. Vértócsában a hátán fekszik mozdulatlanul, lábáról a bakancsot már leszedték. Megrémít és megrendít bennünket a látvány, szomorú szívvel haladunk tovább. A faluszéli házak udvaraiban, kertjeiben lövészteknők, lövészgödörök sorakoznak egymás mellett. A falut keletről elfoglaló orosz katonáknak itt meg kellett állniuk és tüzelőállást kellett foglalniuk.

Amint odaérünk látjuk, hogy a lövészgödörben pokrócok, takarók hevernek. Az orosz katonák a mi házunkból és a hátsó szomszédok házaiból hozták ki ezeket a takarókat. Jönnek is a hátsó szomszédok és válogatják ki a saját takaróikat, mi is ezt tesszük. Egyetlen orosz katona sincs a közelben. Házunk ajtait tárva nyitva találjuk, betörték tehát hozzánk is. Bent mindent fölforgattak, még szegényes kamránkat is megdézsmálták. A befőttes üvegeknek csak a tetejét lyukasztották be, a befötteknek csak a levét itták is meg, bizonyára azt hitték, hogy alkohol is van a beföttek levében. Most már a szomszédok is szabadabban mozognak. Egyik-másik asszony sűgva mondja anyáknak, hogy lövöldözés közben itt-ott az orosz katonák erőszakoskodtak a lakosokkal, nőket, asszonyokat meg is erőszakoltak. Erről azonban nem beszél a falu. Rendbe hozzuk házunkat, kitakarítunk. Az ajtók zárát próbáljuk helyre kalapálni. A jószágokat megetetjük, megitatjuk. Újra kezdjük mindennapi életünket régi otthonunkban.

Néhány nap múlva találkozom erre lakó fiú barátaimmal. Találunk arra időt, hogy megkerüljük a falut, mert szemügyre akarjuk venni a háború nyomait. Kimegyünk a focipálya melletti kóterhez, ahol garmadával állnak a teli lőszeres ládák. Átme gyünk a község másik oldalán elterülő legelőre. Itt egy oldalára fordított páncéltörő ágyúba botlunk. Négy-öt sisakot is látunk, megy ugyanennyi nagy vérfoltot a gyepen. Kelet felé tekintve látjuk, hogy az orosz tankok támadása innen indult. A lánctalpas harckocsik nyomai egymás mellett ötven-hatvan méteres távkörökkel nyílegyenesen észak felé haladnak a szántóföldeken. Másfél kilométert ballagunk az északi csatorna felé, mikor két T34-es álló tankot pillantunk meg. A baloldalinak elszakadt a lánctalpa, lefutott róla, kerekei belesüllyedtek a talajba, így nem tudott tovább menni. A másik a Rá út jobb oldalán fekszik. Valami belső robbanás tette harcképtelenné, mert külsején semmi találatnak nincs nyoma. A harmadik hátrafordított toronnyal átment a töltésen és a csatorna vizében kötött ki. Ekkor páncélöklöt lőttek rá, amelynek nyomát jól láttuk a tank elején. A páncélöklől belsejében robban. Ágyúcsövében kapaszkodva hátulról felmentünk a tetejére és amikor felnyitottuk ajtajának fedelét, csak egy összeégett kopasz fejet és hozzá tartozó néhány elszenesedett oldalbordát láttunk, a katona testének többi része eltűnt. Ijedten ejtettük vissza az ajtó fedelét és megriadva futottunk el onnan.

A majdnem két hétig tartó harci eseményeknek a falu lakói közül a már említett két idős asszony mellett senki más nem esett áldozatul.

A faluból a hadköteles, de civil férfiakat és a néhány leventét nyugaton irányuló útjuk során nem szerelték fel katonának, nem osztották be katonai egységekbe így október közepe és november vége között civilként mindnyájan hazatértek a községbe.

Királyhegyesen és környékén elesett, hősi halált halt katonáink névsora

Greczor József		Sopron
Dr. Rajcsay Albert	főhadnagy	Budapest
Varga Imre	honvéd	
Petyke János	főhadnagy	Nagyhalas
Orbán Jenő	honvéd	Szamoróc
Gellért István	honvéd	Mikosszéplak
Puhar István	honvéd	Pata
Papp Ferenc	szakaszvezető	Majtis
Borgyos László	honvéd	Gacsály
Tóbiás Ernő	őrvezető	
Szimkó Mihály	tizedes	
Simon Lajos	honvéd	Csatha
Balázs József		Csongrád
Boráncsik András		Görbeháza
Hamza Sándor	őrmester	Irma
Czene Pál	honvéd	Nyíregyháza
Lipcsei Sándor	honvéd	Tiszavid
Kovács István	honvéd	Királyhelmez
Király Gyula		Nemesszentandrás
Simon István	tizedes	Rákospalota
Vécső András	honvéd	Jászberény
Batóz Imre	őrmester	Kiskunhalas
Papp József	honvéd	Miskolc
Tukis József	honvéd	Szeged
Léber József	honvéd	Veszprém
Kozma Gyula	honvéd	Csaprendek
Széll András	honvéd	Akali
Eötvös Miklós	honvéd	Ungmogyorós
Kovács Miklós	honvéd	Tiszcsorna

4 honvéd neve ismeretlen

**A falu lakosai közül a II.-ik világháborúban
katonaként elesett hősi halottaink névsora**

Baka István	Farkas István	Mátó Mihály
Baka József	Farkas J. Márton	Sipos István
Beke Pál	Fejes Noé Béla	Szabó Antal
Börcsök István	Ferencsik Mátyás	Szabó István
Busa István	Hadobás Mihály	Szabó János
Busa János	Kapitány Antal	Takács József
Csányi József	Kerekes Pál	Takó János
Csányi Mihály	Keresztúri János	Tóth L. Péter
Farkas István	Kovács Márton	Veréb István
	Lúczó Ferenc	Vígh András
		Zsiga János

ÉLETRAJZI LEXIKON

Annus József (Maroslele, 1940 – Szeged-Szőreg 2005)

Tanító, újságíró, író, főszerkesztő.

Apja gazdasági cseléd, kubikos volt. A gimnáziumi érettségi után a szegedi Tanítóképző Főiskolán tanult és szerzett tanítói oklevelet. Az 1960-as évek elején a Királyhegyesi Általános Iskolában tanított, majd újságíróként, később a Tiszatáj munkatársaként, olvasószerkesztőjeként, helyettes főszerkesztőjeként dolgozott, ahonnan 1986-ban politikai okokból leváltották. 1989-ben a folyóirat főszerkesztője lett 1996-ig.

Több szépirodalmi művet írt. 1990-2002 között országgyűlési képviselő (MSZP). A Szabad Föld című hetilap főszerkesztője 1996-2000 között. 1990-ben a Magyar Köztársaság Csillagrendje kitüntetésben részesült. A halála előtti években a Szegedhez tartozó Szőregre költözött.

Baka Józsefné Kovács Veronika (Királyhegyes 1862 – Királyhegyes, 1956)

Szülei családja a falualapító famíliák közé tartozott.

Családja földművelései, állattenyésztéssel foglalkozott. Magas kort élt meg, 94 éves korában halt meg.

Baranyi Sándor (Kiszombor, 1958 –)

Épületvillamossági szerelő, ipari vállalkozó.

Tsz-tag családból származik.

Szaktanulmányokat végzett, ahol épületvillamossági szerelő szakképzettséget szerzett. 1989-től vállalkozó. Társával káéftét hoztak létre, amely Csikópusztán tollfeldolgozó gépeket készít és tollfeldolgozást végez.

Bárdos Béla (Királyhegyes, 1927 – USA, 1995)

Képzőművész, mérnök, formatervező.

Apja gépész volt. Az elemi iskola elvégzése után a makói gimnáziumban tanult, ahol 1947-ben érettségizett. Már gimnazista korában megismerte és megszerette a népi írók műveit.

Az 1940-es évek második felében részt vett népi kollégiumok szervezésében, a NÉKOSZ-mozgalom irányításában. Képzőművész ambíciói voltak, képzőművészetet tanult. 1951-ben külföldre, Amerikába emigrált. 1992-ben 45 éves érettségi találkozójuk alkalmából volt gimnazista társainak küldött levelében életéről ezt írta: „Úgy látszik majdnem mindannyian egy különböző utat választottunk, hogy elérjük az álmainkat és céljainkat, amit elterveztünk magunknak. Én valahogy választottam egy nagyon hosszú utat, amikor elkezdtem keresni és futni az álmaim és egy jobb élet után. Én 41 évvel ezelőtt kivándoroltam Amerikába. Az első évben kutattam és kerestem különböző munkaalkalmakat a nagy városokban, ahol magyarok laktak, de valahogy, én letelepedtem Fort Wayne, Indiánában, ahol csak egy néhány magyar család lakott, és így meg kellett tanulnom az angol nyelvet és nagyon ritkán beszéltünk magyarul. Én dolgoztam a legnagyobb műteremnek. Mi terveztük és építettük a személy és teher kocsinak a formáit egész nagyságban agyagból.”

Az USA-ban hunyt el

Beke János (Királyhegyes, 1920 – Királyhegyes, 1992)

Földműves-napszámos, újgazda, majd kocsmáros.

Az 1945 utáni években a helyi ifjúsági mozgalomban mint korelnök játszik szerepet.

Az 1950-es évek végétől a földművesszövetkezeti kocsmá kezelője, kocsmárosa. Az 1960-as években hosszú ideig a tanács végrehajtó bizottságának tagja.

Dr. Bernáth Varga Balázs (Királyhegyes, 1932 –)

Ügyvéd. Gazdálkodó családból származik. Az 1940-es évek végén, mivel apját kulák-listára helyezték, kénytelen abbahagyni Makón folytatott gimnáziumi tanulmányait. 1956-ban a helyi Nemzeti Tanács tagjává választják.

Munka mellett Szegeden gimnáziumi érettségi vizsgát tett, majd a szegedi József Attila Tudományegyetem jogi karán tanult, esti hallgatóként jogi doktorátust szerzett. Ügyvéd Kecskeméten. 1998 után rövid ideig a Független Kisgazdapárt főtitkára volt. Országgyűlési képviselő volt (1994-2002 között).

Bohai István (Királyhegyes, 1910 – Királyhegyes, 1996)

Gazdálkodó.

1945 előtt és után családi birtokán gazdálkodott. Az 1960-as években belépett a téeszbe. Idős korában téesznyugdíjasként élt.

Busa Jenő (Királyhegyes, 1888 – Királyhegyes, 1952)

Törpebirtokos. Földművelő, gazdálkodó tevékenysége mellett 1945 előtt hosszú időn keresztül templomi harangozó volt és sekrestyési teendőket is ellátott a község római katolikus plébánosa mellett.

Busáné Dr. Dobó Magdolna (Szeged 1971 –)

Általános orvos, Királyhegyes háziiorvosa.

Apja vasutas, anyja óvodai dada. Általános iskolát Makón végzett, majd a helyi Juhász Gyula Egészségügyi Szakközépiskolában tanult és tett érettségi vizsgát.

Érettségi után a szegedi Orvostudományi Egyetemen folytatta tanulmányát és 1996-ban általános orvosi diplomát szerzett.

A diploma megszerzése után két gyermeket szült, és közben Háziiorvostanból szakvizsgát tett, és 2004 óta a faluban háziiorvosként tevékenykedik. Makón él.

Búvár Géza (Királyhegyes, 1948 –)

Agrármérnök, vezérigazgató.

Apja gazdálkodó, majd tsz-ágazatvezető volt. Általános iskolát Királyhegyesen végzett. A makói gimnáziumban érettségizett, majd a Debreceni Agrártudományi Egyetemen tanult, ahol 1972-ben szerzett agrármérnöki diplomát. A királyhegyesi térszben kezdett dolgozni. 1973-ban a nádudvari székhelyű Kukorica- és Iparinövénytermelő Egyesülés (KITE) ágazatvezetője lett. Később az egyesülés, majd a részvénytársasággá alakult országos

agrárvállalat ügyvezető igazgatója, 1997 óta vezérigazgatója. Debrecenben lakik.

Búvár János (Királyhegyes, 1912 – Királyhegyes, 1985)

Gazdálkodó, szövetkezeti vezető, tsz-nyugdíjas. Gazdálkodó családból származott. 1945 után a Független Kisgazdapárt helyi szervezetének egyik vezetője. Fiatalkora óta igyekezett szakszerűen gazdálkodni, szakkönyveket olvasott, képezte magát. Az 1940-es évek végén - mivel fennállott a veszélye, hogy apját, akivel együtt gazdálkodott, kulák listára helyezik, dunántúli állami gazdaságban vállalt munkát. Mivel időközben apja meghalt, 1955-ben visszaköltözött Királyhegyesre. Az 1950-es évek végén belépett a téeszbe, ahol agronómus lett. 1960-1964 között elvégezte a hódmezővásárhelyi mezőgazdasági technikumot. Ezután a téesz állattenyésztési ágazatának vezetője lett.

Nyugdíjazása után, az 1970-es években háztáji gazdaságában kertészeti termelést folytatott és állattenyésztéssel foglalkozott.

Búvár Mihály (Királyhegyes, 1894 – Királyhegyes, 1976)

Gazdálkodó. 1942-ben bíróvá választották. E tisztséget 1947-ig töltötte be. A legnehezebb időszakban, a háború alatt és után volt a falu első számú vezetője.

Idős korában, 1960-ban belépett a téeszbe, majd az 1960-as évek végétől téesz-járadékosként élt. Háztáji gazdálkodással, állattenyésztéssel foglalkozott.

Búvár Mihály (Királyhegyes, 1919 – Királyhegyes 2010)

Gazdálkodó, tsz-tag, tsz-nyugdíjas.

Gazdálkodó családból származott, apja bíró volt. Maga is gazdálkodott. A II. világháborúban katonaként vett részt. A háború után családi gazdaságában dolgozott. 1960-ban belépett a téeszbe, ahol mezőgazdasági szakmunkás képzettséget szerzett. A szövetkezetben végzett munkája mellett háztáji gazdálkodását is fejlesztette. 1980 óta téesznyugdíjas. 2010-ben bekövetkezett haláláig a helyi nyugdíjas klub elnöke volt. Magas kort élt meg.

Csányi Istvánné Bárdos Erzsébet (Királyhegyes, 1927 –)

Tanács vb-titkár, nyugdíjas.

Földműves-napszámos családból származik.

1945 után részt vett a helyi nőmozgalomban. 1950-1983 között a helyi községi tanácsa végrehajtóbizottságának titkáráként dolgozott. 1981 óta nyugdíjas.

Daróczi Gábor (Királyhegyes, 1963 –)

Állattenyésztő vállalkozó.

Kisbirtokos, tsz-tag családból származik. Makón, városi munkahelyen dolgozott, de az 1990-es évek elején állattenyésztő vállalkozásba kezdett a faluban. A tsz-ben családja vagyonyjegyével, illetve készpénzért megvásárolta a tsz-nek a település keleti oldalán lévő állattenyésztő telepét a hozzá tartozó szántófölddel és legelővel együtt. Juh-, sertés- és szarvasmarhatenyésztéssel foglalkozik. Vállalkozása ER-GA Plusz Kft néven működik.

Erdélyi András (Nádudvar, 1901 – Apátfalva, 1949)

Királyhegyesen 1939-1945 között főjegyző volt.

A háború alatt a legnehezebb években irányította a községi előljáróság munkáját.

Királyhegyesről Apátfalvára helyezték, ahol viszonylag fiatalon, 48 éves korában halt meg.

Farkas Ferenc (Királyhegyes, 1951 – Királyhegyes 2006)

Esztergályos szakmunkás, gazdálkodó.

Törpebirtokos családból származik. Szakmunkásképző iskolát végzett, ahol esztergályos szakképzettséget szerzett. Szakmunkásként szegedi és makói ipari vállalatoknál dolgozott, majd az 1990-es évek elején rokkantnyugdíjasként Királyhegyesen gazdálkodásba kezdett. 1994 óta önkormányzati képviselő volt.

Dr. Farkas Márton (Királyhegyes, 1934 –)

Szülész-nőgyógyász, az orvostudományok akadémiai doktora.

Földműves-napszámos családból származik. Az általános iskolát Királyhegyesen, majd Makón végezte, s a makói gimnáziumban tanult tovább, s a József Attila népi kollégium lakója volt. 1950-53 között a szegedi Radnóti Gimnáziumban tanult és itt érettségizett.

1953-59 között a szegedi orvostudományi egyetem hallgatója volt, s 1959-ben szerzett szülész-nőgyógyász orvosi diplomát. 1956-57-ben az egyetemi ifjúsági mozgalomban vett részt kari titkárként.

A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem női klinikáján 25 évig dolgozott. 1972-ben kutatómunkájával, tudományos értekezésének megvédésével kiérdemelte a kandidátusi tudományos fokozatot. 1974-ben egyetemi docenssé nevezték ki. 1984-ben az orvostudomány akadémiai doktora fokozatot érte el.

Egerben megyei szakfőorvosként hat évig dolgozott, majd a Ruzsai Családvédelmi Központ vezetője volt.

Szegeden él, nyugdíjas. A Szegedi egyetem félállású egyetemi oktatója, 1985 óta.

Fazekas János (Királyhegyes, 1905 – Királyhegyes, 1968)

Csendőr, gazdálkodó, téesztag. Gazdálkodó családból származott. Az 1930-as években és az 1940-es évek első felében csendőr volt. 1945 után hazaköltözött és gazdálkodott.

Az 1950-es évek végén belépett a téeszbe.

Fazekas Mátyás (Királyhegyes, 1885 – Királyhegyes, 1966)

Birtokos, gabonát, takarmányt termelő állattenyésztő gazda, tsz-tag.

Családja az 1800-as évek utolsó harmadában gabonát, takarmánytermelő állattenyésztő gazdaságot alakított ki, amelyben kiemelkedő szerepet töltött be a szarvasmarha-tenyésztés s ebben helyet kapott a bikatenyésztés is. Ennek nyomán a helyi népnyelv a Bikás nevet adományozta a családnak. Ezt a családjától örökölt gazdaságot fejlesztette ő is, de az első világháború után felhagyott a bikatenyésztéssel.

1927-ben és 1935-ben a legtöbb adót fizetők csoportjába tartozott.

Az 1960-as évek elején, idős korában belépett a tsz-be.

Fekete István (Dombegyház, 1921 – Királyhegyes, 1993)

Traktoros, tsz-tag.

Sokgyermekes agrárproletár családból származott. 1945 után költözött Nagy-Királyhegyesre. Részt vett a helyi földművesszövetkezet szervezésében, irányításában.

1949 óta a helyi, majd a makói gépállomáson dolgozott traktorosként. Később belépett a pitvarosi téeszbe. Tsz-nyugdíjasként Csikópusztán élt.

Fekete István (Makó, 1950 –)

Mezőgazdasági gépszerelő, tsz-tag, gazdálkodó.

Apja traktoros, tsz-tag volt.

Az általános iskolát Makón, majd Királyhegyesen végezte. A makói szakmunkásképző iskolában a gépszerelő szakmát tanulta ki. 1971-től a tsz-ben dolgozott gépszerelőként, majd kombájnosként.

Fokozatosan fejlesztette háztáji gazdaságát és önálló gazdálkodásra tért át. A helyi gazdakör vezetőségi tagja.

Fekete József (Magyarcsernye, 1906 – Királyhegyes, 1983)

Törpebirtokos.

Az 1930-as években Erdei Ferenc ismerőse, barátja. Erdei leveleiben Fekete Jóskaként említi.

1945 után a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetének vezetője. 1956 októberében a helyi nemzeti tanács tagjává választják.

Ferencsik András (Királyhegyes, 1924 – Királyhegyes 2007)

Gazdálkodó, tsz-tag, tsz-nyugdíjas.

Gazdálkodó családból származik, apja 1950 előtt a községi előljáráóság tagja volt. Gazdálkodott maga is. Az 1960-as évek

elején belépett a téeszbe, ahol az állattenyésztésben dolgozott. 1989 óta a makói Agro-Maros Szövetkezet Igazgatóságának tagja.

1990 után megszervezte a községben az önvédelmi csoportot, amelynek elnöke. Önkormányzati képviselő volt 1990-1994 között. Egyházközségi képviselő volt.

Ferencsik Antal (Királyhegyes, 1854 – Királyhegyes, 1944)

Földműves, gazdálkodó.

Már az új telepés községben született. 90 éves korában halt meg.

Ferencsik Imre (Királyhegyes, 1934 –)

Rendőr, ny. törzssászlós, kertész kisvállalkozó.

Földműves-napszámos családból származik. Sorkatonai szolgálatának letöltése után Szegeden ipari üzemben dolgozott. 1960-ban felvették a rendőrséghez. Járórként, körzeti megbízottként szolgált, majd a városi rendőrkapitányság alosztályvezető-helyettese lett. Törzssászlósként vonult nyugalomba 1989-ben.

A Szegedhez tartozó Szőregen, családi házak körüli földterület megvásárlásával kertészeti gazdaságot alakított ki, amelyben zöldséget, valamint dísznövényt termel, kertész kisvállalkozóként gazdálkodik.

Ferencsik Márton (Királyhegyes, 1898 – Királyhegyes, 1987)

Kisbirtokos, gazdálkodó.

Igyekvő, eredményes gazdálkodásával tekintélyt vívott ki magának. Hosszú időn keresztül a községi előjáróság tagja, a község pénztárnoka volt. 1945-ben a háború utáni nehéz viszonyok között megtakarításából kölcsönrel segítette a községi előjáróság munkáját. Később a megalakult földművesszövetkezetnek is kölcsönt nyújtott. Az 1960-as években belépett a tsz-be. Fiával háztáji gazdálkodásukat fokozatosan fejlesztették. Idős korában tsz-nyugdíjasként élt.

Furák György (Királyhegyes, 1897 – Királyhegyes, 1981)

Sokgyermekes zsellércsalád sarja. Földműves-napszámos, 1945 után újjgazda, majd téesztag.

1945 után a kommunista pártszervezet alapító tagja. A földosztás megszervezésében és lebonyolításában vesz részt.

Az 1950-60-as években a községi tanács végrehajtó bizottságának társadalmi elnökhelyettese.

Idős korában téesznyugdijasként élt. Háztáji gazdaságában kertészkedett és állattenyésztéssel foglalkozott.

Királyhegyesen élt.

**Furák György (Királyhegyes, 1920 –
Makó, 2000)**

Földműves-napszámos, katonai testőr, tsz-elnök, tsz-nyugdijas.

Földműves-napszámos családból származik. Fiatal korában cselédként, napszámosként a Blaskovich-birtokra és makói nagygazdákhöz járt dolgozni.

1941-től sorkatonai szolgálatát töltötte, majd 1943-ban felvették Horthy kormányzó testőrségébe. 1944. október 15-én a németek a testőrség tagjait, őt is lefegyverezték és egy ideig munkaszolgálatra osztották be. Később fegyveres csapathoz sorolták és Komáromnál bevetették őket a fronton, ahol megsebesült.

Németország nyugati részébe szállították, ahol amerikai, később francia fogságba került, s ahonnan 1946-ban tért haza.

Újgazdaként élt és gazdálkodott, majd 1952-ben belépett a téeszbe, ahol 1953-ban elnökké választották. Kisebb megszakításokkal téesz-elnök volt 1975-ig, amikor a falu szövetkezete a makói Lenin Tsz-szel egyesült. Őt az egyesült szövetkezet elnökhelyettesévé választották.

1980 óta nyugdíjas, Makón élt.

**Furák István - M. P. Tibor (Királyhegyes,
1926 – USA, Illinois, 1985)**

Misszionárius pap, a szervita szerzetesrend tagja.

Apja gépész, munkás volt. Családja elszegényedett, 1934-ben még házukat is elárverezték, ezért Királyhegyesről Makóra költöztek. A makói gimnáziumban tanult, ahol 1944-ben érettségizett. Teológiát Szegeden és Egerben végzett, majd 1949-ben Rómába ment, ahol 1950-ben pappá szentelték. A szervita szerzetesrend tagja lett, az M. P. Tibor szerzetesi nevet vette fel. Misszionáriusi papi tevékenységét 1952-ben Brazíliában kezdte, majd 1956-ban Kanadában, többek között Montreálban folytatta. 1975-ben az USA-ba küldték, ahol Illinois államban végezte papi szolgálatát. Itt halt meg 1985-ben, de Kanadában, Montreálban, a szervita rend temetőjében helyezték örök nyugalomra.

Furák János (Királyhegyes, 1862 – Királyhegyes, 1928)

Zsellér családjával maga is zselléreként élt a faluban. Napszámosként, hónapos cselédként járt dolgozni a Blaskovich-birtokra.

Jószágtartással is foglalkozott. Majd földet bérelt, takarmányt termelt, hogy jószágállományát növelni tudja. Sokgyermekes család feje volt.

Galcsik Istvánné (Varga Józsefné) Furák Mária (Királyhegyes, 1901 – Szeged, 1980)

Földműves-napszámos családból származott. Első férjével, Varga Józseffel néhány száz négyszögöles földjükön gyümölcsöst telepítettek az 1930-as évek végén. Gazdaságuk belterjesítésével akartak kitörni nehéz helyzetükből. 1939 után Kárpátaljára települtek, majd néhány év múlva visszaköltöztek. Idős korában lányánál élt Szegeden.

A királyhegyesi temetőben nyugszik.

Gémes (Szurok) Pál (Mezőhegyes, 1890 – Királyhegyes, 1958)

Törpebirtokos gazdálkodó.

1919-ben a községi direktórium tagja, amelyért az 1920-as évek elején üldöztetésben van része. 1942-ben a csendőrség eljárást indít ellene, majd 1944. áprilisában az ország német megszállása után Nagykanizsára internálják, ahonnan az év júniusában szabadul.

1945 után a kommunista pártszervezet tagja, 1947-1950 között a falu kommunista bírója.

Gila Mihály (Apátfalva, 1928 – Csanádpalota, 1989)

Tanító, általános iskolai igazgató.

A tanítóképzőt 1949-ben végezte el. Először apátfalvi tanyai iskolában, majd 1950-1957 között a királyhegyesi általános iskolában tanított. 1956. októberében a községi nemzeti tanács tagjává választották. 1957 után feleségével az apátfalvi tanyai iskolában tanított. 1962-1970 között a kövegyi, majd 1970-1989 között a csanádpalotai általános iskola igazgatója.

Gomoin Filemon (Erdély, 1902 – Királyhegyes, 1985)

Földműves-napszámos, újgazda, tsz-tag.

Erdélyből származó román család sarja. Fiatal korában költözött Királyhegyesre, ahol ő maga és családja elmagyarosodott.

1945 előtt földműves-napszámosként élt a faluban, a földosztás után újgazda lett, majd később belépett a téeszbe, ahol nyugdíjazásáig dolgozott.

Horváth Lajos (Budapest, 1955 –)

Gépésztechnikus, tsz-tag, szövetkezeti középvezető, mezőgazdasági vállalkozó, polgármester.

Földműves családból származik. Az általános iskolát Szentesen végezte, majd 1969-1971 között a szegedi Déri Miksa Szakközépiskolában tanult, ahol gépésztechnikusi oklevelet szerzett.

1975-től a makói Lenin, illetve Agro-Maros Szövetkezetben gépésztechnikusként, brigádvezetőként, majd telepvezetőként dolgozott. Munka mellett mérlegképes könyvelői szakképzettséget szerzett.

Az 1990-es években gazdálkodásba, mezőgazdasági vállalkozásba kezdett. 1994-ben a község polgármesterévé választották. Hivatali munkája mellett a helyi Gazdakör elnöke.

Horváth Lajosné Baka Rozália (Királyhegyes, 1955 –)

Körzeti ápolónő, asszisztens.

Földműves családból származik, szülei tsz-tagok.

Az általános iskolát Királyhegyesen végezte. Szegeden egészségügyi középiskolában tanult, ahol 1973-ban érettségizett és ápolónői szakképesítést szerzett. 1980-ban asszisztensnői szakképzettségi vizsgát tett.

Körzeti ápolónőként (asszisztensként) dolgozik. 1990 előtt a Csongrád Megyei Tanács tagja volt. Jelenleg önkormányzati képviselő.

Igaz János (Nagy-Királyhegyes, 1921 – Királyhegyes, 1957)

Gazdasági cseléd, katonatiszt.

Agrárproletár családból származott. Maga is gazdasági cselédként dolgozott a nagy-királyhegyesi Blaskovich-birtokon. Az 1940-es évek elején sorkatonai szolgálatának letöltése után továbbszolgáló altiszt. Részt vett a II. világháborúban.

1945 után jelentkezett az új, demokratikus hadseregbe. Tiszti akadémiát végzett és tisztként szolgált a hadseregben.

Fiatalon, 36 éves korában halt meg.

Juhász János (Királyhegyes, 1874 – Királyhegyes, 1945)

Kisbirtokos, gazdálkodó.

Az 1930-as évek elején a község bírója volt. A templom mai harangjait ekkor vásárolták meg. A nyugati községi csordakutat új, korszerű betonvályúval látták el és sertésfürdető medencét építettek. A család korábban juhászattal foglalkozott, és még a török időkből származó elnevezés alapján az idősek Subasának hívták a családot.

Kakuja József (Királyhegyes, 1914 – [Kárpátalja] Feketeháza, 1939)

Földműves-napszámos családból származott. A hentes szakmát tanulta ki. Hentessegédként dolgozott.

Kárpátalja visszacsatolásakor honvéd őrvezetőként rajával járőrszolgálat teljesítése közben Feketeardóról indulva Feketeházán hősi halált halt 1939. március 15-én. Királyhegyes lakosságának mély részvéte mellett, szülőfalujában temették el.

Katona István (Csikópuszta, 1952 –)

Gépszerelő, tsz-tag, gazdálkodó.

Szülei Nagy-Királyhegyesen gazdasági cselédek voltak, 1945 után újjgazdák, később tsz-tagok lettek.

Az általános iskola elvégzése után a traktoros, gépszerelő szakmát tanulta ki, s a tsz-ben kezdett dolgozni. Munka mellett elvégezte a szakközépiskolát és érettségi vizsgát tett.

Az 1980-as évek végén átlépett a makói Kossuth Tsz-be. Háztáji gazdálkodását fokozatosan fejlesztette. Önkormányzati képviselő.

Katona Mihály (Csikópuszta, 1956 –)

Tsz-tag, növényvédő szakmunkás, vállalkozó.

Szülei gazdasági cselédek voltak. A tsz-ben traktorosként, később növényvédő szakmunkásként dolgozott.

A makói Agro-Maros Szövetkezet tagja és egyben gépi szolgáltató vállalkozó. A szövetkezettől lízingelt gépekkel, traktorokkal, kombájnokkal munkatársaival, alkalmazottaival szolgáltatást végez a szövetkezetnek és a magángazdáknak.

Makón lakik.

Kávai Károly (Királyhegyes, 1959 –)

Autószerelő.

Általános iskolát Királyhegyesen végzett. Autószerelői szakképzettséget 1977-ben Makón szerzett.

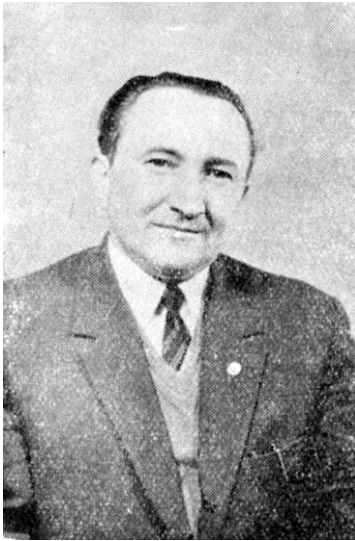
Önkormányzati képviselő.

Kerekes András (Békéssámson, 1928 – Királyhegyes, 1993)

Gazdasági cseléd, újjgazda, katonatiszt, tsz-tag.

Agrárproletár családból származott. Családjával 1942-ben költözött Nagy-Királyhegyesre, ahol gazdasági cselédként dolgozott. 1948-ban vonult be sorkatonai szolgálatra, amelynek letöltése után katonatisztnek jelentkezett. A tiszti akadémiát 1952-ben végezte el, s ezután tisztként szolgált a hadseregben.

1956-ban leszerelt, utána Csikópusztán gazdálkodott. 1957-ben belépett a tsz-be. 1988 óta tsz-nyugdíjasként élt.

**Kerekes Imre (Békéssámson, 1923 –
Királyhegyes 2012)**

Gazdasági cseléd, újgazda, tanácselnök, nyugdíjas, Királyhegyes díszpolgára.

Agrárproletár családból származik. Családja 1942-ben költözik Nagy-Királyhegyesre. Itt uradalmi cseléd, 1945 után újgazda.

A kommunista pártszervezet tagja, a nagylaki (csanádpalotai) járásban pártszervező munkát végez. Az 1950-es évek elején makói járási begyűjtési megbízott.

1954-ben a községi tanács vb-elnökévé választják. Munka mellett elvégzi a hódmezővásárhelyi mezőgazdasági technikumot és 1965-ben technikus oklevelet szerez. Tanácselnöki funkciója mellett az önkéntes tűzoltó testület elnöke is volt.

Több évtizedes közéleti tevékenységéért a községi önkormányzat testület 2007-ben díszpolgári címet adományozott neki.

1984-ben nyugdíjba vonul. A községi nyugdíjas klub titkára.

Királyhegyesen élt.

**Keresztúry Andrásné Kubinyi Rozália (Királyhegyes, 1856 –
Királyhegyes, 1946)**

Már a betelepülés után született. Háztartásbeli. Férje földműves, gazdálkodó volt.

Magas kort élt meg, 90 éves korában halt meg.

Keresztúry András (Királyhegyes, 1897 – Szeged, 1990)

Gazdálkodó, gépész, cséplőgép tulajdonos, tsz-tag, nyugdíjas.

A több nemes Keresztúry familia közül a hagyományokat jobban őrző famíliának a tagja. Ugyanakkor gazdálkodását fejlesztő, gépesítő, a korszerűen termelő, polgárosodó helyi gazdatípus képviselője.

Fiatal korában gazdálkodása mellett gépész, traktorvezetői szakképesítést szerez.

Az 1920-as években traktort, cséplőgépet vásárol, amellyel nyaranként cséplést vállalt. Ennek alapján a helyi népnyelv elnevezi Gépész Bandinak. Több éven keresztül a helyi önkéntes tűzoltó-egyesület vezetője.

Az 1940-es évek végétől kezdve a kulákellenes intézkedések az ő gazdálkodását is nehezítik. Az 1960-as évek elején belép a tsz-be, ahol szakmájának megfelelő munkát végez, majd raktárosként

dolgozik. Idős korában nyugdíjasként Szegeden élő Endre fiához költözik.

Magas kort élt meg, 93 éves korában érte a halál.

A királyhegyesi temetőben nyugszik.

Dr. Keresztúry Imre (Királyhegyes, 1930 – Szeged 2007)

Tüdő- és röntgenszakorvos, ny. főorvos.

Földműves családból származik. 1943-ban az ún. Falusi tehetségmentő akció keretében a felvételi vizsga sikeres letétele után falusi ösztöndíjasként a szegedi piarista gimnáziumban kezdi tanulmányait, majd 1945 után a makói gimnáziumban tanul. Egy ideig a népi kollégium lakója. 1951-ben érettségizik.

1951-57 között elvégzi a szegedi orvostudományi egyetemet és szerez orvosi diplomát. 1957-59 között Ópályiban, majd 1959-65 között Mátészalkán körzeti orvos, 1965-68 között felülvizsgáló főorvos. 1970-ben tüdőszakorvosi, 1975-ben röntgenszakorvosi vizsgát tesz és különféle vezető beosztásokban dolgozik, adjunktus, rendelőintézeti, majd osztályvezető főorvos. Nyugalmazott főorvosként Szegeden élt.

Keresztúri István (Királyhegyes, 1940 – Szeged, 2002)

Agrármérnök, téesz-elnök, mezőgazdasági vállalkozó. Apja kereskedő volt. Általános iskolát Királyhegyesen és Makón végzett. A makói gimnáziumban 1959-ben érettségizett. A Debreceni Agrártudományi Egyetemen folytatta tanulmányait, ahol 1963-ban szerzett agrármérnöki diplomát. Tanulmányai mellett

sportolt, I. osztályú labdarúgó volt. Agronómusként 1965-71 között a sarkadi téészen dolgozott, majd a makói Úttörő Tsz elnökhelyettesése választották, ahol 1976-ig töltötte be ezt a posztot. 1976-1993 között a sándorfalvi téesz elnöke, majd a részvénytársasággá alakult gazdaság vezetője volt.

(Apjával és nagyapjával ellentétben – i végződéssel írta nevét.)

Mezőgazdasági vállalkozó. Szegeden élt.

Keresztúry István (Királyhegyes, 1880 – Királyhegyes, 1945)

A falualapító Nemes Keresztúry Mihály leszármazottja.

Kovácsmester, gazdálkodó. A helyi népnyelv szerint ő volt az öreg Nemes kovács.

A cséplőgép tulajdonos Keresztúry-testvérek egyike. Fiát taníttatta, s szerette volna, ha tanítói képesítést szerez. Ehelyett a kereskedő szakmát választotta. Ezért az 1920-as évek közepén telkükön a fia boltot nyitott.

Ekkortól kovácsmester tevékenységét abbahagyta és csak gazdálkodással foglalkozott.

Keresztúry István (Királyhegyes, 1909 – Királyhegyes, 1997)

Kereskedő.

Apja kovácsmester és gazdálkodó volt, aki taníttatta. Szegeden polgári iskolát végzett, majd egy makói kereskedőnél egy évig kereskedő gyakornokként dolgozott.

Az 1920-as évek közepén vegyesboltot nyitott. 1935-ben telkükön a Kis utca és a Nagy köz sarkán új épületet emeltek, amelyben a családi vegyesbolt is működött.

1945 után a kispárt képviselőként részt vett a falu politikai életében, közéletében. Demokratikus felfogásával tekintélyt szerzett magának, így hosszú ideig a községi nemzeti bizottság tagja volt.

1949-ben a családot kuláklisra helyezték, az üzletet és lakóházukat kisajátították. Családjával 9 évig egy makói tanyán lakott. Szakmáját nem folytathatta.

1959-ben visszakapta családi házát. Visszaköltözött Királyhegyesre és 1972-ig, nyugdíjazásáig kereskedőként a földművelésügyi üzemekben dolgozott.

Keresztúry János (Királyhegyes, 1920 – Királyhegyes, 1989)

Kovácsmester.

Földműves családból származott. Keresztúry József helyi kovácsmesternél tanulta ki a kovács szakmát. Három évig inasként, később segédként dolgozott és szerzett oklevelet. Makón, Kiskundorozsmán vállalt munkát segédként.

A háború alatt katonaként szolgált, majd fogságba esett, ahonnan 1946-ban tért haza. Ezután önálló kovácsmesterként dolgozott a faluban.

A Nemes kovács volt a mestere, így őt a helyi népnyelv már csak Nemes Janinak nevezte. Az 1960-as évek elejétől a termelészövetkezet korácsa volt.

Keresztúri József (Királyhegyes, 1903 – Királyhegyes, 1973)

Kovácsmester.

Sok fiatalal ismertette meg a kovács szakma csínját-bínját, akik később elismert mesterek lettek.

Munkája mellett - amatőr falusi költőként - verseket is írt.

A helyi népnyelv szerint a faluban ő volt a Nemes kovács.

Kiss András (Királyhegyes, 1929 – Királyhegyes 2008)

Okleveles mezőgazdász, állattenyésztő.

Törpebirtokos családból származik.

Mezőgazdasági főiskolát végzett, ahol általános mezőgazdász oklevelet, később állattenyésztési szakképzettséget szerzett.

Tanulmányai befejezése után a Mezőhegyesi Állami Gazdaságban, majd Püspökladányban tsz-ben, később a Tatai Állami Gazdaságban mezőgazdasági állattenyésztő szakemberként dolgozott.

Nyugdíjasként Békésszentandráson élt. A királyhegyesi temetőben nyugszik.

Kiss Gyuláné Vancsó Gizella (Makó, 1965 –)

Bolti eladó, kereskedelmi vállalkozó.

Földműves családból származik. Általános iskolát Királyhegyesen végzett.

Bolti eladói, kereskedelmi szakképzettséget 1983-ban, Szegeden szerzett.

Bolti eladóként dolgozott, jelenleg vállalkozó.

A Királyhegyesért Közalapítvány titkára.

Kiss Józsefné Keresztúri Anna (Királyhegyes, 1949 –)

Földműves családból származik. Általános iskolát Királyhegyesen végzett, majd a makói kereskedelmi szakközépiskolában tanult, ahol 1967-ben érettségizett.

Takarékszövetkezeti alkalmazott. Önkormányzati képviselő.

Kiss Mihály (Királyhegyes, 1921 – Királyhegyes 2007)

Földműves-napszámos, újgazda, tsz-tag, tsz-nyugdíjas. Földműves-napszámos családból származik. 1945 előtt földműves-napszámos volt, utána újgazdaként saját földjét művelte. Később tsz-tag lett' és a szövetkezetben dolgozott.

Nyugdíjasként a háztáji gazdaságában zöldségtermesztéssel, állattenyésztéssel foglalkozott. Szenvedélye a galambtenyésztés volt.

Kocsis András (Királyhegyes, 1932 – Szeged, 1988)

Gépészmérnök, főmérnök.

Középparaszt családból származik. A makói gimnáziumban érettségizik. Elvégzi a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemet és 1957-ben szerez gépészmérnöki diplomát.

1957-1971 között a vásárhelyi Mérleggyár mérnöke, majd Szegeden a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Gazdasági Igazgatóságának főmérnöke.

Kocsis György (Királyhegyes, 1851 – Királyhegyes, 1940)

Gazdálkodó. Családja a falualapító famíliák közé tartozott. Kisbirtokosként földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. 89 éves korában halt meg.

Kocsis János (Királyhegyes, 1925 – Makó, 1988)

Gazdálkodó, villanszerelő, üzemi dolgozó.

Kisbirtokos családból származott. Fiatalkorában apjával együtt gazdálkodott földjükön. A gazdálkodás mellett, az 1940-es évek végén, ipari szakmát is választott magának: villanszerelő lett.

A faluban is vállalt villanszerelő munkát. Az 1950-es évek elején a makói vas- és fémipari szövetkezet tagja lett, ahol több évtizeden keresztül dolgozott. 1959-ben családjával Makóra költözött.

Kocsis József (Királyhegyes, 1949 –)

Gépipari technikus, ipari közép vállalkozó. Gazdálkodó, illetve üzemi dolgozó családból származik. Az általános iskolát Királyhegyesen, majd Makón végezte. Hódmezővásárhelyen

gépipari szakközépiskolában tanult, majd 1974-ben Budapesten technikumot végzett és forgácsoló szaktechnikusi oklevelet szerzett. Technikusként először a hódmezővásárhelyi Mérleggyárban dolgozott, majd a makói FÉG-ben vállalt munkát.

1990 óta önálló ipari vállalkozó. Vállalkozását fokozatosan fejlesztette. Üzeme, amely már közepes ipari vállalkozásnak számít, szerszámkészítéssel, fémalkatrészek gyártásával foglalkozik. Termékeinek mintegy 90%-át Németországba exportálja.

Kókai József (Királyhegyes, 1903 – Királyhegyes, 1941)

Föld nélküli dinnyekertész.

A falu kertészeti hagyományainak folytatója dinnyekertészkedése révén. Mindig a faluhoz, sőt házához közel eső területen bérelt földet, s termelt dinnyét, mert a termés értékesítését így tudta megoldani. Olvasott, művelt, kertészkedő parasztember. Éveken keresztül a községi könyvtár kezelője, könyvtárosa a téli hónapokban. Édesanyja hosszú évtizedeken keresztül a falu szülésznője volt.

Kókai Mártonné Selmeczi Veronika (Óföldaák, 1867 – Királyhegyes, 1959)

Képzett szülésznő.

Hosszú évtizedeken keresztül a királyhegyesi családok gyermekeinek százait segítette világra. A falu "Bába néni"-je. Nyugdíjasként halt meg 92 éves korában.

Kovács István (Királyhegyes, 1929 – Makó 2003)

Törpebirtokos, tsz-tag, traktoros, tsz-nyugdíjas.

Törpebirtokos családból származik. Maga is törpebirtokosként gazdálkodott fiatalkorában. Az 1950-es évek végén lépett be a tsz-be. Kitanulta a traktorvezetést, gépszerelést és traktorosként, majd növényvédőként dolgozott. Háztáji gazdálkodását fokozatosan fejlesztette. 1980-ban családjával Makóra költözött, ahol emeletes házat építettek két generációs családjuk részére. Tsz-nyugdíjas, háztáji gazdaságában vörös- és fokhagymát, zöldséget termeltek. Makón élt.

Kovács János (Csanádpalota, 1953 –)

Mezőgazdasági gépésztechnikus, mezőgazdasági és gépi szolgáltató vállalkozó.

Munkás- és tsz-tag-családból származik. Mezőgazdasági gépszerelő szakmunkásképző iskolát végzett, érettségét tett, majd tehikumot végzett és technikus oklevelet szerzett. Csanádpalotán a tsz-ben dolgozott, majd 1977-ben házasságot kötött és Makóra költözött. A helyi Rákóczi Szakszövetkezetben anyagbeszerzőként dolgozott.

1989-től mezőgazdasági szolgáltató vállalkozó. Traktorokból, kombájnokból, mezőgazdasági munkagépekből álló gépparkját fokozatosan növelte, amellyel gépi szolgáltatást végez szövetkezeteknek, magángazdáknak. Vállalkozásának központja Csikópusztán van, ahol állattenyésztő telepet is működtet, saját földjén takarmányt termel.

Kozák István (Makó, 1945 – Királyhegyes 2012)

Mezőgazdasági gépszerelő, tűzoltóparancsnok.

Földműves családból származik, szülei tsz-tagok. Általános iskolát Makó-Rákoson végzett, majd Makón 1963-ban mezőgazdasági gépszerelői szakképzettséget szerzett. Községi tűzoltóparancsnok volt.

Kozma Mihály (Királyhegyes, 1930 – Szeged, 1989)

Határőrtiszt, ny. alezredes.

Földműves-napszámos családból származott, 1945 után részt vett a helyi ifjúsági mozgalomban.

1950-től a határőrségnél teljesített szolgálatot. Továbbszolgáló altiszt lett, majd az 1950-es évek első felében elvégezte a BM tiszti akadémiáját. Tisztként a határőrség különböző egységeinél teljesített szolgálatot. Szegeden már alezredesi rendfokozatot ért el. Leszerelése után alkalmazottként dolgozott.

Kurunczi Mihály (Földeák, 1956 –)

Gépkocsivezető, tsz-tag, gazdálkodó.

Szülei tsz-tagok. Az általános iskolát Rákoson végezte. A gépkocsivezetői szakmát tanulta ki, s gépkocsivezetőként a malomipari vállalatnál, a Volánnál, majd a makói Agro-Maros Szövetkezetben dolgozott. Királyhegyesre költözött és fokozatosan fejlesztette háztáji gazdálkodását, majd önálló gazdálkodásra tért át. A helyi gazdakör vezetőségi tagja.

Lúczó Ferenc (Királyhegyes, 1887 – Királyhegyes, 1941)

Gazdálkodó.

Katonaként részt vett az I. világháborúban, s vitézségi éremmel tüntették ki. A család földje a Királyhegyesi csatorna (Kiscsorgó) és a makói (rákosi) határ között terült el, ezért a területet a népnyelv Lúczó-dűlőnek nevezte el. A család földterületén tanyát épített. 1945 előtt e külterületi lakhely volt a falu egyetlen tanyája.

Lukács Mihály (Apátfalva, 1869 – Királyhegyes, 1917)

Jegyző.

Apátfalvi birtokos családból származott. Királyhegyes jegyzőjeként 1902-ben megszervezte az önkéntes tűzoltó egyesületet, amelynek működését 1917-ben bekövetkezett haláláig segítette, támogatta.

A községben mintegy 3 évtizedes jegyzői munkáját közmegegyezés kíséret. Királyhegyesen halt meg 48 éves korában. Szülőfalujában, Apátfalván helyezték örök nyugalomra.

Marosvölgyi Árpád (Makó, 1967 –)

Tüzelő- és építőanyag kereskedő, gépek és fémtömegcikkék gyártásával, javításával foglalkozó vállalkozó.

Az általános iskola elvégzése után faipari szakközépiskolát végzett, később megszerezte a hegesztő szakképzettséget is. Kisvállalkozóknál, majd külföldön is dolgozott. 1993-ban vállalkozó lett és Királyhegyesen nyitotta meg vállalkozását.

Martonyi (Mátó) Zoltán (Királyhegyes, 1900 – Dunaújváros, 1970)

Magántisztviselő, a királyhegyesi községi előjáróságon hosszú ideig segédjegyzőként dolgozott. Autodidakta helytörténeti kutató. A községi önkéntes tűzoltó testület parancsnoka hosszú éveken keresztül. Az 1960-as években a helyi tsz alkalmazottja. Sokgyermekes család feje, minden gyermekét taníttatta.

Marycz Győző (Perbenyik, 1894 – Makó, 1963)

Római katolikus pap, plébános.

1917-ben szentelték pappá. Ekkortól káplán Torontál megye több községében, majd 1920-tól Csanádapácán, Földeákon és Szeged-Belvárosban. 1924-ben szervezőlelkész Királyhegyesen, önálló egyházközséget szervez a faluban, s plébánossá nevezik ki.

1933-ig Királyhegyes plébánosa, majd Püspökielén (Maroslele) és Mezőkovácsházán teljesít szolgálatot. 1948-tól öt évet internálásban tölt. 1953-ban nyugdíjazzák.

Marycz János (Perbenyik, 1899 – Makó, 1984)

Római katolikus pap, plébános, c. esperes.

1922-ben szentelték pappá, s nevezték ki káplánnak Apátfalvára. 1923-ban Kunágotán és Mezőkovácsházán, 1925-től Csanádpalotán, 1927-től Szeged-Alsóközponton teljesít egyházi szolgálatot.

1933-1947 között plébános Királyhegyesen, hosszú időn keresztül az iskolaszéknek is elnöke. 1947-től Kétegyházán plébános. 1960-ban címzetes esperessé nevezték ki.

**Mátó Imréné Ferencsik Rozália (Királyhegyes, 1900 –
Királyhegyes 1999)**

Kisbirtokos családból származik. Férje is kisbirtokos gazdálkodó volt, aki földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. A község legidősebb állampolgára volt.

**Mátó Lukács János (Királyhegyes, 1875 – Királyhegyes,
1944)**

Italmérő, kocsmáros.

Már a századforduló óta italmérést folytatott a község kocsmájában. Ekkoriban a legtöbb adót fizetők között található. Fiát taníttatta.

Miklós Imre (Királyhegyes, 1955 –)

Esztergályos szakmunkás, gazdálkodó.

Általános iskolát Királyhegyesen végzett. Esztergályos szakképzettséget 1972-ben, Makón szerzett. Különböző munkahelyeken szakmájában dolgozott, majd az 1990-es években családjával gazdálkodásba kezdett. Önkormányzati képviselő.

Nagy József (Királyhegyes, 1904 – Királyhegyes, 1973)

Hagymakertész, újgazda, majd téesztag.

1945 előtt földnélküli lévén – a makói hagymakertészek többségéhez hasonlóan – bérelt földön termelt hagymát. A makói zsidó hagymakereskedőkkel állt kapcsolatban, neki adta el termését.

1945 után a földosztás során kapott földjén folytatta hagymatermelő munkáját, gazdálkodását. Hagymakertész tevékenysége révén igyekezett gazdasági megerősödését elérni, bár az időnkénti értékesítési nehézségek mindig visszavetették családjának anyagi előrehaladását. Egyik gyermekét, fiát taníttatta.

1959-ben tsz-tag lett, s a szövetkezetben dolgozott kertész tapasztalatait hasznosítva.

Nagy József (Királyhegyes, 1936 – Makó, 1966)

Tanácsi alkalmazott.

Apja hagymakertész, újgazda, majd téleszttag volt.

Az általános iskolát Királyhegyesen végezte, majd a makói gimnáziumban tanult. Érettségi után a szegedi orvostudományi egyetemen folytatta tanulmányait. Két év után abbahagyta a tanulást, munkát vállalt, mert szüksége volt a keresetre.

Először a királyhegyesi, később a rákosi községi tanácsnál, majd a makói városi tanácsnál dolgozott.

Neducza Szvetiszláv (Magyarcsanád, 1940 –)

Tanár, takarékszövetkezeti elnök.

Földműves családból származik. A makói József Attila Gimnáziumban érettségizett 1958-ban, majd elvégezte a szegedi Tanárképző Főiskolát és 1971-ben szerzett általános iskolai, matematika-fizika szakos tanári oklevelet. 1961-1975 között a királyhegyesi általános iskolában tanított, s egy ideig az iskola igazgatója volt.

Munka mellett elvégezte a szegedi József Attila Tudományegyetem pedagógia szakát. 1975-től Makón, majd Magyarcsanakon tanított. 1990 óta az Apátfalvi Takarékszövetkezet elnöke. 1975 óta Magyarcsanakon lakik.

**Papp Ferenc (Királyhegyes, 1932 –
Királyhegyes, 2011)**

Közigazgatási alkalmazott, könyvelő, ny. tsz-főkönyvelő.

Földműves-napszámos családból származik. A polgári iskola elvégzése után 1947-től a községi elöljáróságon dolgozik először kiségitőként, majd irodakezelőként. 1952-től a Begyűjtési Minisztérium Makói Járási Kirendeltségének dolgozója. 1952-54

között sorkatonai szolgálatot teljesít, leszerelése után 1957-ig a járási, később a megyei begyűjtési hivatal alkalmazottja. Az 1950-es évek végen a földműves szövetkezet ügyvezetője. Könyvelői képesítést szerez, s 1962-től a helyi Árpád Tsz főkönyvelője. Leteszi a mérlegképes könyvelői vizsgát is. 1975-től pedig, amikor a királyhegyesi szövetkezet a makói Lenin Tsz-hez csatlakozik, e szövetkezet – amely utóbb az Agro-Maros nevet vette fel – főkönyvelője 1992-ig, nyugdíjba vonulásáig. Makón és Királyhegyesen lakott.

Papp Ferencné Ambrus Mária (Magyarbánhegyes, 1937 –)

Postahivatal-vezető, nyugdíjas.

Mezőkovácsházán a gimnázium elvégzése után 1956-ban tesz érettségi vizsgát. 1957-től a királyhegyesi postahivatalban dolgozik, 1959-től 1992-ig, nyugdíjbavonulásáig a postahivatal vezetője.

Makón lakik.

Pántya István (Nagy-Királyhegyes, 1905 – Csikópuszta, 1972)

Gazdasági, uradalmi cseléd, tsz-tag.

1945 után útgazda, a kommunista pártszervezet tagja, a földosztás előkészítésében, végrehajtásában vesz részt.

Tsz-tag, majd tsz-nyugdíjas.

Rédai László (Makó, 1927 – Makó, 2008)

Tanár, iskolaigazgató, tanácsi vezető, nyugdíjas.

A makói gimnáziumban 1946-ban érettségizett. Egy évig dolgozik, majd a szegedi tanítóképző intézetben tanul. 1948-1954 között a nagy-királyhegyesi, csikópusztai általános iskolában tanít. 1954-1967 között a királyhegyesi általános iskola igazgatója.

Már Nagy-Királyhegyesen iskolai tanulókból és felnőttekből dalárdát, énekkart szervez, amely több versenyen díjat nyer. Munka mellett, levelező

tagozaton elvégzi a szegedi Tanárképző Főiskolát, majd a szegedi egyetem bölcsész karán történelemtanári diplomát szerez.

1967-1975 között a járási tanács vb művelődési osztályának vezetője, 1975-1988 között újra a királyhegyesi általános iskola igazgatója. Nyugdíjba vonulása óta Makón lakik, de a királyhegyesi amatőr énekkar vezetője volt.

Roja Ferenc (Nagy-Királyhegyes, 1949 –)

Mezőgazdasági gépésztechnikus, tsz-tag, mezőgazdasági vállalkozó.

Agrárproletár, tsz-tag családból származik. Szakmunkásképző iskolában a mezőgazdasági gépszerelő szakmát tanulta ki, majd mezőgazdasági gépésztechnikumot végzett és technikusi oklevelet szerzett. A makói gépjavító állomáson, majd tsz-ben dolgozott, különféle műszaki és középvezetői beosztásban. Az 1980-as években a makói Lenin Tsz-ben az egyik önelszámoló egység vezetője volt. Az 1990-es évek elején egy mezőgazdasági kft társtulajdonosa. A dohány- és zöldségtermeléssel foglalkozó Királyhegyes Agro BT megalakítója, vezetője. Tsz-tag, háztáji

gazdaságában hagyma- és zöldségtermeléssel foglalkozott, 2010 óta nyugdíjas.. Makón lakik

**Roja István (Királyhegyes, 1890 –
Csikópuszta, 1981)**

Gazdasági, uradalmi cseléd, 1945 után újjgazda.

A helyi földművesszövetkezet megalakítását támogatja, az 1950-es években a Földművesszövetkezetek Csongrád Megyei Szövetsége választmányának tagja.

Magas kort élt meg, 91 éves korában halt meg.

Sarró András (Királyhegyes, 1906 – Királyhegyes, 1986)

Mezőgazdasági munkás, napszámos, újjgazda, tsz-tag, tsz-nyugdíjas.

Az 1920-as évek végén, az 1930-as években munkát vállal a falu határához közeli, anyai örökségű tanyai Erdei Ferenc-gazdaságban.

A két Erdei-fiú, Ferenc és Sándor egyenrangú társként, barátként fogadja. A barátság életük végéig fennmarad.

1945 után útgazda, majd tsz-tag, tsz-nyugdíjas volt.

Sarró Ferenc (Királyhegyes, 1900 – Királyhegyes, 1968)

Földműves-napszámos, útgazda, tsz-tag, tsz-nyugdíjas.

Zsellércsaládból származott. 1945 után a kommunista pártszervezet tagja, a földosztás szervezésében és végrehajtásában vett részt.

Sokgyermekes család feje.

Sarró Ferenc (Királyhegyes, 1925 – Makó, 1989)

Földműves-napszámos, útgazda, tanácsi vezető.

Sokgyermekes, földműves-napszámos család elsőszülött gyermeke. Fiatal korában helyi nagygazdáknál és a Blaskovich-birtokon napszámosként, béresként dolgozott. 1944 őszén a Dunántúlon levontként orosz fogságba esett. Fogsága idején, 1945 tavaszán önként jelentkezett az új magyar demokratikus hadseregbe.

Leszerelése után útgazdaként dolgozott a faluban. A földmunkás szak szervezet szervezője, a kommunista pártszervezet tagja volt.

1950-ben a községi tanács végrehajtó bizottságának első elnökévé választották. 1953-1955 között Maroslelén tanácselnök, majd a makói járási, később a városi tanács vb munkaügyi osztályának vezetője. Az 1970-es évek végétől 1985-ig, nyugdíjazásáig a makói városgazdálkodási vállalat osztályvezetője

Sarró Ferenc (Királyhegyes, 1946 –)

Agrármérnök, városi tanácselnök, tanár.

Apja tanácselnök, majd tanácsi és vállalati osztályvezető volt.

Általános iskolai tanulmányait Királyhegyesen, Maroslelén majd Makón végezte. 1961-1965 között a makói József Attila Gimnáziumban tanult, s itt érettségizett. A Debreceni Agrártudományi Főiskolán 1969-ben, tanulmányai befejeztével agrármérnöki oklevelet szerzett.

Makón pártbizottsági munkatársként, később vezetőként dolgozott. 1981-ben a városi tanács elnökhelyettese lett, majd 1982-ben tanácselnökké választották. Ezt a posztot 1990-ig töltötte be.

Ezután egy ideig munkanélküli volt, majd a Juhász Gyula Szakközépiskola tanáraként dolgozott. Munka mellett elvégezte a Gödöllői Agrártudományi Egyetemet és agrármérnöki diplomát szerzett.

A Galamb József Szakközép- és Szakmunkásképző Iskola tanára volt, 2010 óta nyugdíjas. Az Erdei Ferenc Társaság titkára.

Sarró Mihály (Királyhegyes, 1961 –)

Bútorasztalos szakmunkás, libatenyésztő vállalkozó. A sokgyermekes zsellér Sarró Ferenc-család leszármazottja. Bútorasztalos szakmunkás, mezőgazdasági őstermelő, libatenyésztő vállalkozó. Az általános iskola elvégzése után szakmunkásképző iskolát végzett, ahol bútorasztalos szakképzettséget szerzett. Nem szakmájában, hanem a gáz- és

olajszállító vállalatnál dolgozott. Munkanélkülüként kezdett mezőgazdasági vállalkozásba szülőfalujában, Királyhegyesen.

Családjának, rokonságának téesz-üzletrészjegyeivel megvásárolta a szövetkezet állattenyésztő telepét, amelyen libatenyésztő vállalkozását folytatja. A helyi gazdakör alelnöke.

Sarró Sándor (Királyhegyes, 1903 – Királyhegyes, 1961)

Mezőgazdasági munkás, majd 1945 után újgazda.

A kommunista pártszervezet tagja, majd a földigénylő, illetve földosztó bizottság elnöke. Sokgyermekes család feje.

Simondán István (Királyhegyes, 1915 – Királyhegyes, 1980)

Földműves-napszámos, újgazda, tsz-tag,

Agrárproletár családból származott. Katonaként részt vett a II. világháborúban, s a Don-kanyarban a visszavonulás során súlyos fagszérülést szenvedett. 1946-ban a kommunista pártszervezet titkára lett. E funkciót néhány évig töltötte be. Az 1950-es években belépett a tsz-be. Tsz-tagként, majd tsz-nyugdíjasként élt.

Simondán Márton (Nagy-Királyhegyes, 1918 – Szeged, 1976)

Gazdasági cseléd, újgazda, téesztag, majd munkás.

Zsellércsaládból származott. 1945 után a földosztás során kapott földjén gazdálkodott. 1956 októberében a községi nemzeti tanács elnökévé választották. Az 1950-es évek végén belépett a téeszbe. 1963-ban családjával Szegedre költözött. A Dél-Alföldi Áramszolgáltató Vállalatnál dolgozott betanított munkásként, majd

az újszegedi téesz tagja lett. Később, haláláig a Szegedi Biológiai Kutatóközpont alkalmazottja volt.

Dr. Simon János (Makó, 1949 –)

Munkás, tanácsi alkalmazott, szövetkezeti vezető, jegyző. A makói gimnáziumban 1967-ben tett érettségi vizsgát, utána segédmunkásként, meósként dolgozott, volt igazgatási osztályvezető, majd szövetkezeti elnök és ügyvezető.

Munka mellett a szegedi József Attila Tudományegyetem Jogi Karán tanult és 1978-ban szerzett jogi diplomát, doktorátust. A községi önkormányzat jegyzője volt 1993 és 1998 között.

Suhajda Jánosné Takács Erzsébet (Királyhegyes, 1949 –)

Téesztag, majd mezőgazdasági kistermelő, vállalkozó. Már 18 éves korában belépett a téeszbe, ahol több mint két évtizedig dolgozott.

Az 1990-es évek elején mezőgazdasági vállalkozásba kezdett, amelyben téesztag férje és fia is részt vesz. Több mint tízhektáros gazdaságukban takarmányt, hagymát, zöldséget, fűszerpaprikát termelnek, sertést hizlálnak.

Suhajda Mihályné Sarró Ilona (Királyhegyes, 1945 –)

Bolti eladó, boltvezető, alpolgármester.

Földműves-napszámos családból származik. Az általános iskolát Királyhegyesen végezte el 1959-ben. Bolti eladóként dolgozott, jelenleg boltvezető. 1994 óta önkormányzati képviselő és 1994-2006 között alpolgármester volt.

Szabó János (Királyhegyes, 1900 – Királyhegyes, 1945)

Rendőr, gazdálkodó.

Gazdálkodó családból származott. 1920-1939 között a rendőrségnél szolgált, rendőr volt Budapesten.

1939-ben kilépett a rendőrségtől és családjával hazatért szülőfalujába, Királyhegyesre. Családi birtokán gazdálkodott. 1942-ben társaival megszervezte a községben a Parasztszövetség helyi csoportját, amelynek egyik vezetője lett. Fiatalabb lányát taníttatta.

Mivel több Szabó nevű család élt a faluban, ő a Nyíri Szabó nevet kapta a helyi népnyelvben.

Szabó Mátyás (Királyhegyes, 1902 – Királyhegyes, 1958)

Kisbirtokos gazdálkodó.

Az 1930-as évek végén megszervezte a Független Kisgazdapárt helyi szervezetét, amelynek vezetőjévé őt választották. Az 1939. májusi országgyűlési választások előtt ő fogadta a faluba látogató Eckhardt Tibort, a párt országos elnökét, a párt megyei listavezetőjét.

Szekeres Ferenc (Makó, 1900 – Makó, 1972)

Papnövendék, újságíró, gazdálkodó.

Makói törpebirtokos családból származott. Szülei taníttatták. Római katolikus hittudományi főiskolán tanult, amelyet azonban liberális elvei miatt abbahagyott és az 1920-as években a

fővárosban újságíróként tevékenykedett. Ismerte Reisz (Rejtő) Jenőt, a későbbi híres regényírot, baráti viszonyban volt Páger Antallal, Erdei Ferencceel.

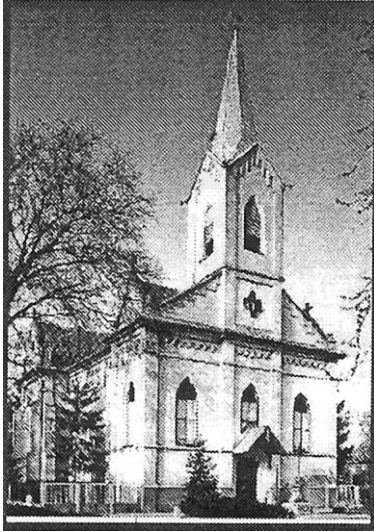
A nagy gazdasági válság idején Jugoszláviába települt át, ahonnan azonban hamarosan visszatért. 1932-ben házasságot kötött a királyhegyesi birtokos Ferencsik Pápai-család nőtagjával, és ekkortól a faluban élt, a család birtokán gazdálkodott.

A II. világháborúban katonatisztként vett részt, ahonnan 1944 őszén megszökött, és a front áthaladása után hazatért Királyhegyesre. Megszervezte a rendőrséget, amelynek parancsnoka lett. Részt vett a kommunista pártszervezet megalakításában, amelynek egy ideig titkára volt. Az 1950-es években feleségét kuláklístára helyezték, így családjuk élete nehezzé vált. Makón a Homokkitermelő Vállalatnál, amelynek illegális kommunista múlttal rendelkező ismerőse volt az igazgatója, munkát kapott. Idős korában Makón élt.

Szűcs János (Szeged, 1855 – Apátfalva, 1908)

Római katolikus pap, plébános, tb. kanonok. 1878-ban szentelték pappá. 1881-ben szemináriumi tanár a Csanádi egyházmegye (püspökség) székhelyén, Temesváron 1884-től zsinati vizsgáztató, 1885-től káptalani jegyző is. 1889-ben egyházmegyei ügyész. 1900-ban már tiszteletbeli kanonok, s ekkor Apátfalvára helyezik plébánosnak. Királyhegyes római katolikus lakosai még ekkor is az apátfalvi egyházközséghez tartoznak. A falu új templomának építését irányítja. Az építési költségekhez a földművelési miniszter 6000, a vallás és közoktatásügyi miniszter 4000, Dessewffy Sándor püspök 2000 koronával járult hozzá. A teljes költség 19035 koronát

tett ki. 1902-ben szentelték föl a szent Kereszt megtalálásának tiszteletére.

Neogótikus kereszthajós templom főhomlokzatát a torony szélességében és a sarkokon függőleges falsávok tagolják. Fő ékessége az ívsoros koronázó párkány. Az oldalhomlokzatot mozgalmassá teszi a támpillérekkel, fiálékkal tagolt kereszthajó, amelyet oromfalas nyeregtető főd. A kórusi bővítmény a templom testből a torony szélességében két oldalra kiugrik, amelyet szintén oromfalas nyeregtető főd. Az 1855-ben emelt vaskeresztet a templom bejárata előtt állították föl.

1908-ban bekövetkező haláláig apátfalvi plébánosként Királyhegyesen is a vallási életet irányítja.

Tamasi Antal (Királyhegyes, 1937 –)

Tsz-tag, szövetkezeti középvezető, tsz-nyugdíjas.

Földműves-napszámos családból származik. Az általános iskolát Királyhegyesen végezte, majd egészen fiatalon a tsz-ben kezdett dolgozni. 1975-1979 között munka mellett élelmiszeripari

szakközépiskolában tanult, ahol érettségi vizsgát tett. Ezután a szövetkezetben üzemvezető-helyettesként, majd magtárosként dolgozott. 1965-75 között párttitkár volt a helyi tsz-ben.

Tsz-tagként háztáji gazdaságában zöldségtermesztéssel és sertéshízlalással foglalkozik. 1967-1990 között a községi tanács társadalmi elnökhelyettese volt.

1994-től tsz-nyugdíjas. 2003 óta a helyi nyugdíjas egyesület elnöke.

Dr. Tamasi Mihály (Királyhegyes, 1931 –)

Újságíró, főszerkesztő, a történelemtudomány kandidátusa, szociográfus.

Földműves-napszámos családból származik. 1943-ban a falusi tehetségmentő akció során, sikeres felvételi vizsgája nyomán falusi ösztöndíjasként a szegedi piarista gimnáziumban kezdte tanulmányait. 1948-ban átjelentkezett a makói gimnáziumba, s a népi kollégium lakója volt. 1951-ben érettségizett a szegedi Radnóti Gimnáziumban.

Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, majd a Lenin Intézetében tanult, ahonnan 1955-ben a tanári kart sértő kijelentései

miatt egy évre kizárták. 1956-ban államvizsgázott és szerzett tanári diplomát. Általános iskolákban tanított., 1957-1965 között a Csongrád Megyei Hírlap újságírója volt, később a megyei pártapparátusban dolgozott. Legújabbkori történeti kutatással foglalkozik. Tanulmányai jelentek meg Királyhegyes, Makó, Szeged, Csongrád megye legújabbkori történetéről. 1980-ban a parasztság legújabbkori történetéről írott dolgozatával elnyerte a történettudomány kandidátusa fokozatot. 1980-1989 között a Csongrád Megyei Hírlap főszerkesztője volt. Az Erdei Ferenc Társaság alapító tagja. Több könyvet, tanulmányt írt Szeged legújabbkori történetéről. Szociográfiai munkáiban a paraszti polgárosodás kérdéseivel, a rendszerváltozás utáni gazdasági és társadalmi átalakulás kérdéseivel foglalkozik. Szegeden él.

**Tápai Istvánné Ferencsik Anna (Királyhegyes, 1948 –
Királyhegyes 1999)**

Tanárnő, igazgatóhelyettes volt.

Gazdálkodó, téesztag családból származik. Az általános iskola első hat osztályát Királyhegyesen, a 7-8. osztályt pedig Makón végezte. A makói gimnáziumban tanult és tett érettségi vizsgát. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán folytatta tanulmányait, ahol 1970-ben szerzett tanári diplomát. Királyhegyesen élt.

Kiszomboron, majd Makón általános iskolában tanított, később szülőfalujába, Királyhegyesre tért vissza tanítani. A helyi általános iskola tanára, 1993 óta igazgató-helyettese. Makón lakik.

Tari István (Királyhegyes, 1904 – Királyhegyes, 1974)

Kisbirtokos.

1945 előtt az ellenzéki független kisgazdapárt támogatója volt. Az 1945 utáni években a kommunista pártszervezet tagja, az 1950-es évek elején titkára.

Tóth András (Kövegy, 1857 – Királyhegyes, 1949)

Családjával Kövegyről települt a faluba.

Katonaként részt vett a boszniai okkupációban, amiről a gyerekeknek is szívesen mesélt.

Zsellérként, napszámosként élt a faluban. Idős korában a sportpályát is magába foglaló Levente tér és Lőtér gondnoka volt. Feleségével, Sarró Máriával hivatalosan nem kötött házasságot, ezért gyermekei - köztük két fia, Ferenc és Sándor - hivatalosan, anyjuk révén a Sarró nevet kapta. Magas kort élt meg, 92 éves korában halt meg.

Tóth István (Nagy-Királyhegyes, 1925 – Hódmezővásárhely 2010)

Csizmadia, traktoros, szövetkezeti vezető, nyugdíjas. Apja a Blaskovich-birtokon kerékgyártó segédként élt. A kommunista pártszervezet alapító tagja, majd apja után titkára.

1948-ban traktorosnak jelentkezett, s gépállomásokon dolgozott. 1952-ben a gépállomások megyei központjának munkatársa lett Szekszárdon. 1956-ban az MDP Csongrád Megyei Bizottságának munkatársa Hódmezővásárhelyen. 1960-ban ipari szövetkezeti elnök, 1965-től az egyik hódmezővásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezetben dolgozott. 1985 óta nyugdíjas, Hódmezővásárhelyen élt.

Tóth L. Menyhért (Királyhegyes, 1870 – Királyhegyes, 1959)

Gazdálkodó.

Idős koráig XIX. századi parasztöltözékben, fehér ingben, bő gatyában, mellényben, csizmában járt.

Öltözkéivel, felfogásával, erkölcsével a XIX. századi paraszti világot képviselte.

A helyi népnyelvben és a helyi kiejtésben ő a Laci Menyhárt nevet kapta.

Tóth Pál (Nagy-Királyhegyes, 1901 – Deszk, 1980)

Kerékgyártó segéd, gazdasági cseléd, újgazda.

Agrárproletár családból származott. A kerékgyártó szakmát tanulta ki. Segédként Csanád és Békés megye több városában, községében kisiparosoknál dolgozott. 1942-től a nagy-királyhegyesi Blaskovich-birtokon vállalt munkát.

1945-ben a kommunista pártszervezet alapító tagja, titkára. A földosztó bizottság elnökeként irányította a földosztást. Nyugdíjasként Deszken élt.

Varga Pálné Szentesi Rozália (Királyhegyes, 1852 – Királyhegyes, 1943)

Már a betelepülés után született. Háztartásbeli, férje földműves, gazdálkodó volt. Magas kort ért meg, 91 éves korában halt meg.

Varga Sz. Pál (Királyhegyes, 1890 – Királyhegyes, 1948)

Géplakatos, gazdálkodó, cséplőgép-tulajdonos.

Felesége Gróza Erzsébet, a vallásos, templomba járó asszonyok képviselője volt.

A nevében szereplő Sz betű alapján a népnyelv őt Szent Palinak nevezte.

Vízi István (Makó, 1948 –)

Növényvédelmi szakmérnök, szövetkezeti elnök.

Gazdálkodó családból származik.

Szegeden mezőgazdasági technikumot végzett, s 1967-ben érettségizett. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen tanult, 1973-ban szerzett növényvédelmi szakmérnöki diplomát. A makói Lenin Tsz-ben kezdett dolgozni, ahol néhány év után a növényvédelmi ágazat vezetője lett. 1980-ban a tsz elnökévé választották, s e posztot azóta tölti be. A szövetkezet (az 1990-es évek elején az Agro-Maros nevet vette fel) működése a királyhegyesi határ jelentős részére kiterjedt. A terület egy részén a Vízi István és Társa Kft. gazdálkodik.

Zsoltész András (Királyhegyes, 1892 – Mórahalom, 1966)

Dinnyekertész, újgazda.

Mint neve is bizonyítja, régi kertész família leszármazottja. 1945 előtt bérelt földön folytatta dinnyekertész tevékenységét. Művelt, olvasott parasztember. 1942-ben Szabó Jánossal megszervezték a Parasztszövetség helyi csoportját, amelynek társelnöke lett. 1945

után a földosztás során juttatott földjén folytatta kertész gazdálkodását.

Agglegényként élt. Idős korában a mórahalmi szociális otthon lakója volt.

Weisz Ábrahámné (Makó, 1856 – Királyhegyes, 1917)

Italmérő, kocsmáros.

Családjával az 1800-as évek második felében a faluba települt kereskedő, kocsmáros zsidó famíliák egyike.

Özvegyen is folytatta tevékenységét. Fia hősi halált halt az I. világháborúban. A község a család örököseitől megvásárolta a kocsmá épületét, amely a következő évtizedekben községi kocsmaként működött. Az 1950-es években ezt az épületet átalakítva, bővítve hozták létre a falu ma is funkcionáló művelődési házát.

FORRÁSOK

Borovszky Samu: Csanád vármegye története 1715-ig. Bp., 1897.

Gaál Jenő: Csanád megye. - Megyei monográfiák. Bp., 1895.

Szentkláray Jenő: A Csanád egyházmegyei plébániák története. Temesvár, 1898.

Barna János-Sümeghy Dezső: Nemes családok Csanád vármegyében. Makó, 1913.

Erdei Ferenc: Királyhegyes. Századunk. 1931/1.

Vitéz Adonyi Ferenc: A magyar katona a II. világháborúban (A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége támogatásával Nyugaton jelent meg.) 1954.

Erdei Ferenc: Város és vidéke. Budapest, 1971.

Módra László: Királyhegyes. Tények és feltevések. Bp., 1983.

Tamasi Mihály: Királyhegyes társadalma. Makó, 1998.

Tóth Ferenc: Csongrád megye építészeti emlékei. Szeged, 2000.

Egyházi és polgári (állami) anyakönyvek.